

Аделіна Сєдих

*Культурна спадщина північно-східного
Донбасу в гуртковій та позакласній роботі*

25

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
Донбаський державний педагогічний університет

А. М. Сєдих

**Культурна спадщина північно-східного Донбасу в
гуртковій та позакласній роботі**

Навчально-методичний посібник

Слов'янськ – Дніпро, 2026

Затверджено на засіданні вченої ради
Донбаського державного педагогічного університету
(протокол № 6 от 26.02.2026 р.)

Рецензенти:

Ледняк Ю. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Орехова В. В., доктор філософії, завідувач відділу художньої творчості Донецького ОПДЮТ.

C28 Сєдих А. М. Культурна спадщина північно-східного Донбасу в гуртковій та позакласній роботі : навчально-методичний посібник. Слов'янськ – Дніпро : ДДПУ, 2026. 143 с.

Навчально-методичний посібник присвячений шкільному театру як засобу виховання та культурного зростання дітей. Автор звертає увагу на самовизначення та самоутвердження особистості через осмислення культурної спадщини. У розділах подано приклади театралізованих дійств, інсценізацій, обрядових вистав, а також практичні рекомендації щодо їх підготовки й проведення в школі. Окрему частину становлять тексти й матеріали пісень, що доповнюють театральні постановки, та фотоматеріали зі шкільних виступів.

Практична спрямованість посібника полягає в педагогічному осмисленні традиційної культури та визначенні можливостей її використання в освітньому й просвітницькому середовищі. Аргументовано доцільність застосування театралізованих форм, інсценізації обрядових дій та елементів шкільного театру як ефективних засобів етнокультурного виховання, розвитку творчих здібностей і формування національної свідомості здобувачів освіти.

Зміст

Зміст	3
Від автора	4
Розділ I. Народна культура як ресурс освітньої та культурно-просвітницької діяльності	7
1.1. Методологічні та світоглядні засади дослідження народної культури ..	7
1.2. Майстер-клас «Народні традиції»	12
1.3. Воркшоп «Масниця (Масляна): народні традиції та обрядова практика» (структурний зразок)	17
1.4. Краєзнавчий квест «Українська світлиця» як інтерактивна форма вивчення традиційної культури північно-східного регіону Донбасу	19
Розділ II. Шкільний театр	24
2.1. Шкільний театр як важливий чинник етнокультурного виховання учні .	24
2.2. Театральна педагогіка і культурне зростання дитини	25
2.3. Театральне дійство «Передвесільні обряди, звичаї, традиції»	33
2.4. Віртуальна екскурсія у двох частинах з елементами інсценізації «Осінні релігійні свята»	47
2.5. Театральне дійство «Андріївські вечорниці»	76
2.6. Театралізоване дійство за біблійними мотивами: «Різдво», «Вертеп»	90
2.7. Театральне дійство «Водіння кози»	98
2.8. П'єса-казка за народними мотивами язичницького свята «Стрітання. Зустріч Весни з Зимой»	110
2.9. Інсценізація пісні А. Сєдих «Ген, при дорозі»	116
2.10. Рекомендації щодо використання театралізованих дійств	117
Список використаних джерел	120
Додаток 1. Пісня «Ой, прекрасна в нас земля» (ноти, текст)	121
Додаток 2. Пісня «Святкова» (ноти, текст)	122
Додаток 3. Пісня «Весняне прибирання» (ноти, текст)	123
Додаток 4. Пісня «Світання» (ноти, текст)	125
Додаток 5. Пісня «Ген при дорозі» (ноти)	127
Додаток 5. Фотоальбом «Шкільний театр»	128
Про автора	143

Від автора

Життя народу – це театр подій, у якому формується народ як нація, створюючи власні традиції, звичаї, обряди й духовні орієнтири. У цьому великому історичному дійстві кожне покоління додає свою роль, свої переживання й досвід, що передаються далі як безцінна спадщина. Через пісню, слово, обряд, родинні й календарні свята народ осмислює світ, утверджує свої цінності та зберігає пам'ять про минуле. Звертаючись до цих джерел, ми не просто відтворюємо давні форми – ми намагаємося зрозуміти внутрішній зміст життя наших предків, їхнє бачення добра і зла, краси й гармонії. Ми торкаємося надбань людства, занурюємося в безодню людської свідомості, понять та пізнань чогось незбагненного, але глибокого і цінного. Як можна зрозуміти й оцінити сучасні принципи життя людини без знань тієї бази, закладеної в генетичному коді наших пращурів?

Що є для дитини культурна скарбниця? Це не лише підручник з історії чи перелік народних свят у календарі. Це жива пам'ять роду, слово бабусі, пісня, яку співали в родині, звичаї, що передавалися з покоління в покоління. Це те, що формує відчуття дому, коріння, приналежності до свого народу. Для учнів культурна скарбниця відкривається тоді, коли вони не просто читають про традиції, а торкаються їх серцем – слухають, записують, відтворюють, проживають.

Робота, представлена в цьому посібнику, народилася з краєзнавчої діяльності учнівського об'єднання «Стежинами рідного краю». Разом із вихованцями ми досліджували культурну спадщину населених пунктів басейну річок Жеребець та Красна. Це була не формальна пошукова робота, а щире зацікавлення дітьми історією свого краю, його усною народною творчістю, обрядами й традиціями.

З кожним роком усе менше залишається старожилів, які можуть розповісти про давні звичаї, весільні обряди, вечорниці чи особливості святкування в окремому селі. І саме це спонукало нас не відкладати, а діяти. Учні записували спогади, пісні, прислів'я, описували обряди, фотографували, уточнювали деталі. Для дітей це була справжня дослідницька праця – жива, емоційна, наповнена відкриттями.

Особливо цінним було те, що кожне село мало свої особливості. Здавалося б, обряд один і той самий, але деталі – різні: інша пісня, інший порядок дій, свої символи. Діти вчилися помічати ці відмінності, порівнювати, аналізувати, робити висновки. Вони відчували себе не просто учнями, а дослідниками, яким довірено зберегти частинку культурної пам'яті північно-східного регіону Донбасу.

Зібраний матеріал ми не залишали у записниках. Його опрацьовували, систематизували, обговорювали на засіданнях об'єднання. Ділилися знахідками, радилися, як краще подати той чи інший обряд. На основі цих досліджень на базі ЗЗСО I–III ступенів № 5 м. Слов'янська проводили тематичні вечори («Традиції мого краю», «Пізнай край – пізнаєш і себе» тощо), організовували відкриті заняття, віртуальні екскурсії, майстер-класи, воркшопи, представляли театралізовані дійства. Під час такої роботи вихованці краєзнавчого об'єднання «Стежинами рідного краю» бачили результат своєї праці й відчували її важливість.

Проте найважливішим напрямом стало створення сценаріїв свят і театралізованих дійств на основі зібраного матеріалу. Саме так народилася ідея шкільного театру. Він став не просто гуртком чи формою дозвілля. Це стало особливе середовище, у якому учні змогли прожити ті звичаї й обряди, які самі ж записали від старожилів.

Коли дитина виходить на сцену і відтворює «Андріївські вечорниці» чи весільні обряди, вона вже не сторонній спостерігач. Вона – учасник традиції. Через роль, через слово, через пісню вона глибше розуміє зміст дійства. Театр допоміг дітям відчувати атмосферу давніх свят, зрозуміти символіку обрядів, побачити в них не лише форму, а й духовний зміст.

Шкільний театр об'єднав дослідницьку роботу й творчість. Учні самі пропонували ідеї, доповнювали сценарії, добирали музичний матеріал, костюми, елементи декорацій. Часто саме вони знаходили цікаві деталі, які надавали постановкам особливої автентичності. Це розвивало відповідальність, уміння працювати в команді, повагу до думки інших.

Важливо й те, що така діяльність допомагала дітям пізнавати себе. Хтось відкривав у собі акторські здібності, хтось – організаторські, хтось – талант до написання текстів чи роботи з музикою. Через роботу над театральними дійствами учні вчилися слухати й чути, підтримувати одне одного, долати хвилювання, доводити справу до кінця.

Шкільне краєзнавче об'єднання «Стежинами рідного краю» – постійний учасник міських, обласних та Всеукраїнських конкурсів, фестивалів тощо. З театральними виставами вихованці гуртка брали участь в обласному етапі Всеукраїнського фестивалю дитячої та художньої творчості «Єдина Родина» з виставою «Передвесільні звичаї, обряди, традиції північно-східного регіону Донбасу» (на базі ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»); у Всеукраїнській історико-краєзнавчій конференції учнівської молоді «Південно-східна Україна: зі стародавності в XXI століття» з літературно-музичною композицією «Вінок з куги» (м. Святогірськ); представляли звичаї, обряди та

традиції північно-східного регіону Донецької області під час творчої зустрічі в Кам'янець-Подільському коледжі культури і мистецтва тощо.

Для мене як для вчителя ця робота стала підтвердженням того, що культурна спадщина – це не абстрактне поняття. Вона живе тоді, коли її передають, відтворюють, осмислюють. Коли дитина з гордістю говорить про традиції свого краю, коли з повагою згадує людей, які поділилися спогадами, – тоді формується справжнє відчуття приналежності до культурної скарбниці українського народу.

Цей посібник – підсумок багаторічної спільної праці. У ньому зібрано сценарії театралізованих дійств, матеріали, які стали результатом краєзнавчих досліджень, а також рекомендації щодо їх використання. Сподіваюся, що представлений досвід стане у пригоді педагогам, які прагнуть зробити вивчення культурної спадщини живим і близьким для дітей.

Бо коли учень пізнає традиції свого краю, він починає краще розуміти і себе. А з цього й починається шлях до свідомого, відповідального й духовно багатого життя.

Розділ I.

Народна культура як ресурс освітньої та культурно-просвітницької діяльності

1.1. Методологічні та світоглядні засади дослідження народної культури

Народна культура є цінним ресурсом для освітньої та культурно-просвітницької діяльності, який може ефективно використовуватися як у навчальному процесі, так і в краєзнавчих дослідженнях. Вона забезпечує поєднання теоретичних знань і практичних форм роботи, створює можливості для популяризації традицій, обрядів та локального культурного надбання, а також стає інструментом системного вивчення регіональної спадщини. Для ефективного використання її ресурсів важливим є поєднання різних методологічних підходів, що дозволяє всебічно досліджувати народну культуру та транслювати її цінності у сучасній освітній та просвітницькій практиці.

1. Інтеграція методологічних підходів у дослідженні самобутньої культури (на матеріалі північно-східного регіону Донбасу).

Етнокультурна спадщина – це сукупність звичаїв, обрядів, вірувань, мистецтва, способу життя та господарювання, які формувалися у народі протягом багатьох поколінь і передаються далі усно або письмово. Головні риси народної культури – це життя у спільноті, дотримання традицій, передача знань від старших до молодших, тісний зв'язок з природою та віруваннями, а також відчуття своєї національної особливості. Попри те, що у культур різних народів є спільні риси, жодна культура не повторює повністю іншу.

Вивчати народну культуру не можна лише в межах однієї науки, бо вона охоплює багато аспектів: історію, пам'ять народу, релігію, мистецтво та виховання.

Саме тому дослідження звичаїв і обрядів потребує поєднання різних наук – етнології, географії, історії, фольклористики, культурології, релігієзнавства та педагогіки. Такий підхід дає змогу не лише описати зовнішні прояви обрядів, але й зрозуміти їхній сенс, роль у суспільстві та виховний потенціал.

Приклад регіональної специфіки північно-східного регіону Донбасу.

Яскравим прикладом застосування цих методологічних принципів є дослідження народної культури північно-східного Донбасу, зокрема населення басейнів річок Жеребець і Красна. Тут яскраво видно взаємодію

загальноукраїнських і місцевих традицій, що дозволяє краще зрозуміти, як формується культурна ідентичність у регіоні.

Народна культура цієї території – унікальне явище, де поєдналися загальноукраїнські традиції та місцеві особливості. Вона формувалася під впливом природи, суспільства та історичних подій, зокрема заселення, господарської діяльності та міжкультурних контактів, зберігаючи при цьому українське національне ядро.

Особливу увагу слід приділити календарним обрядам регіону, які визначають час, господарську роботу і свята. Народний календар постає як складна система символів, де природні цикли, господарські справи та релігійні вірування тісно пов'язані. Співіснування старого та нового календарів вплинуло на специфіку святкувань, зміну дат та збереження старовинних обрядів, створюючи особливий культурний простір.

Методологія дослідження народної культури північно-східного Донбасу, зокрема населення басейнів річок Жеребець і Красна, включає:

- Комплексний підхід, що поєднує історію, етнологію, фольклор і педагогіку, культурологію, краєзнавство, географію.

- Застосування польових спостережень і опитувань місцевих жителів дозволяє не лише зафіксувати реальні традиції та побутові практики, а й формує методичну базу для навчальних занять, дослідницьких проєктів та міждисциплінарного аналізу культурної спадщини регіону.

- Аналіз усної творчості, календарних обрядів, свят і звичаїв як основних елементів культурної ідентичності.

- Встановлення зв'язку між загальноукраїнськими традиціями та місцевими особливостями, що відображає історію, природу та релігію регіону.

- Практичне використання результатів у навчанні та під час культурно-виховних заходів дає змогу місцевим жителям представляти власну культурну спадщину, демонструвати традиції та передавати їх наступним поколінням.

- Застосування сучасних методів: цілеспрямовані інтерв'ю з різними віковими та соціальними групами, систематичне спостереження за повсякденним життям та мультимедійна документація обрядів, свят і побуту.

- Порівняння культурних проявів населених пунктів басейнів річок Жеребець і Красна для виявлення місцевих особливостей та взаємодії місцевого і загальноукраїнського.

- Поєднання різних наук – історії, етнології, фольклору, релігії та педагогіки – для кращого розуміння процесів формування культурної ідентичності та використання матеріалів на практиці.

Таким чином, приклад північно-східного Донбасу демонструє, що народна культура не є абстрактним знанням, а живою системою, яка поєднує передані традиції, місцеві особливості та виховний потенціал.

2. Використання інтегрованих знань у дослідженні української культурної спадщини.

Традиційна культура, як складне і багатогранне явище, охоплює багато різних аспектів, які показують і соціальне, і культурне життя народу. Вивчати її неможливо, не беручи до уваги різні складові: звичаї, обряди, вірування, а також не поєднуючи знання з різних наук. Оскільки народна культура формувалася протягом багатьох століть, її аналіз потребує поєднання методів із різних наукових сфер, таких як етнологія, географія, історія, культурознавство та інші.

Інтеграція знань дозволяє не лише вивчити зовнішні форми культурних практик, а й глибше зануритись у їх внутрішній зміст, соціальні функції та виховний потенціал. Таким чином, дослідження культурної спадщини стає цілісним процесом, що охоплює різні рівні і аспекти – від історії до сучасних культурних явищ.

Виходячи з цього, важливо почати з розкриття основних понять, що стосуються народної культури, її характерних рис і сутнісних ознак. Так, народна культура – це не просто набір звичаїв чи обрядів, а гармонійна система, що відображає не лише побут, але й світогляд, релігійні вірування та мистецькі традиції, сформовані в певного народу протягом тисячоліть і передані з покоління в покоління як усно, так і письмово.

Основними рисами народної культури є: колективність, традиційність, усна передача, зв'язок побуту з природою та віруванням, національна самобутність. Попри наявність спільних рис у народних культурах різних народів, жодна з них не може бути повністю відтворена в культурі іншого народу.

Чи можна визначити націю за народною культурою? Націю неможливо визначити лише за народною культурою, оскільки нація та національна культура є широкими й багатограними явищами, що охоплюють не тільки традиційну народну спадщину, а й мову, історичний розвиток, спільну територію, економічні зв'язки, політичне життя та сучасні культурні процеси.

Таким чином, вивчення етнокультурної спадщини потребує міждисциплінарного підходу, оскільки вона є багатовимірним феноменом, що поєднує історичний досвід, етнічну пам'ять, релігійні уявлення, художнє мислення та педагогічну практику. Саме тому дослідження звичаєво-обрядової традиції потребує поєднання методів різних наук, таких як етнологія, географія, історія, фольклористика, культурологія, релігієзнавство та педагогіка. Такий

підхід дозволяє не лише описати зовнішні форми обрядів і звичаїв, а й розкрити їхню внутрішню символіку, соціальні функції та виховний потенціал.

Водночас інтеграція знань сприяє глибшому розумінню народної культури як живої системи, що постійно змінюється, зберігаючи при цьому спадкоємність традицій і передаючи їхні цінності наступним поколінням.

І як приклад інтеграції рекомендовано:

1. Вивчення культури регіону з географічної точки зору потребує аналізу природних умов, клімату, рельєфу, водних ресурсів та розміщення населення. Це дозволяє зрозуміти, як природні фактори впливають на побутові практики, святкові цикли і господарські традиції, наприклад, як зміни клімату визначають терміни святкувань (сезонні обряди, сільськогосподарські свята).

2. Вивчення та дослідження регіональних святкових обрядів у північно-східному Донбасі потребує поєднання етнологічного підходу (для фіксації традицій, обрядів, народних вірувань). Так, наприклад, традиційні обряди святкування Великодня в цьому регіоні поєднують як загальноукраїнські, так і локальні елементи – від фарбування яєць до особливих святкових страв і їхнього приготування.

3. Історичного аналізу (щоб зрозуміти походження та трансформацію обрядів у часі): Вивчення змін у святкуванні Різдва, Водохреща та інших релігійних свят допомагає виявити, як ці свята адаптувались до різних історичних умов: зокрема, як радянська влада вплинула на традиції, скільки із стародавніх обрядів збереглося та які нові елементи з'явилися під впливом урбанізації.

4. Фольклористика – це запис співанок, пісень, прислів'їв, приказок, що супроводжують українські як народні свята, так і релігійні. Для північно-східного Донбасу характерні пісні та співанки, які відображають регіональні варіації на основі загальноукраїнських традицій. Наприклад, на Різдво традиційно виконуються колядки, що варіюються в залежності від місцевості, але мають спільний мотив – благословення на достаток і щастя. Пісні, що співаються під час Різдва, можуть включати особливі лінії, пов'язані з місцевими уявленнями про природу та родинні зв'язки.

На Покрову на північному сході Донбасу виконуються обрядові пісні, пов'язані з ритуалами оберігання родини і дому, весільні співанки, пісні на заміжжя, які мали важливе значення в житті людей. Співанки часто мали на меті також захист від злих сил.

На Масляну характерні веснянки та жартівливі пісні, що супроводжують проводи зими. Співанки на Масляну часто включають мотиви веселощів, прощання з холодом і зустрічі весни. Характерною ознакою північно-східного регіону Донбасу щодо святкування Масляної для більшості населених пунктів є

театралізовані дійства з ряженими казковими героями, які роз'їжджають по селах та веселять людей.

На Вербові свята (на Вербну неділю) в регіоні співали спеціальні пісні, пов'язані з освяченням вербових гілок. Вони мали сакральне значення, адже символізували очищення і захист від негараздів. Ці пісні та співанки не лише зберігають культурну спадщину, але й відображають місцеві варіації в контексті загальноукраїнських свят, допомагаючи зрозуміти, як народна культура адаптується до природних і соціальних умов регіону.

5. Педагогічний та культурологічний підхід (щоб проаналізувати, як ці традиції передаються наступним поколінням і впливають на формування національної і культурної ідентичності). Важливо розуміти, як ці традиції передаються в освітньому процесі або в родинних навчаннях, а також через культурні та громадські заходи. Наприклад, у школах населених пунктів, розташованих в басейні річок Жеребець та Красна часто проводяться майстер-класи з традиційних ремесел або організовуються святкові вистави та воркшопи, що допомагає молодому поколінню спілкуватися із старожилами – носіями культури. Це сприяє збереженню зв'язку з традиціями та адаптації їх до сучасних реалій.

Таким чином, інтеграція знань із різних дисциплін дозволяє отримати повну картину народної культури: від того, як природні умови формують господарські практики, до того, як культура змінюється в процесі історичного розвитку і передається наступним поколінням через різні канали. Цей підхід допомагає розкрити не лише зміст і символіку народних свят, але й соціальну функцію, виховний вплив на формування світогляду молодого покоління, яке через такі практики здобуває основи національних цінностей і ідентичності.

3. Співвідношення наукового та народного сприймання народної культури.

Важливою проблемою є співвідношення наукового розуміння народної культури та того, як її сприймають самі носії традицій, тобто народ. Для науковців звичаї, обряди й вірування є предметом дослідження, аналізу та пояснення, а для людей – це звична частина щоденного життя, джерело моральних норм і практичного досвіду.

У зв'язку з цим доцільним є такий підхід, за якого наукове пояснення не заперечує народного розуміння, а доповнює його, сприяючи глибшому осмисленню традицій без їх раціоналістичного знецінення чи надмірної міфологізації. Ігнорування цієї взаємодії може призвести або до втрати автентичного змісту традицій, або до того, що вони стануть суто етнографічним матеріалом, відірваним від живого культурного контексту.

Практичними заходами для поєднання наукового та народного сприймання традицій можуть бути:

1. Організація майстер-класів та воркшопів з етнографії, фольклористики та краєзнавства дозволяє учнівській молоді та старожилам з однієї території обмінюватися знаннями й досвідом, а науковці при цьому спостерігають і аналізують народну культуру з наукової точки зору.

2. Організація та проведення дидактичних заходів краєзнавчого спрямування у формі квестів із використанням комп'ютерних та цифрових технологій, що відкривають широкі можливості для учнівської молоді не лише засвоювати знання та пізнавати культурну спадщину рідного краю, а й створюючи проєкти різної тематики сприяти популяризації традиційної культури, розвитку творчих, дослідницьких компетентностей.

3. Створення культурних програм для шкіл та громад передбачає навчання дітей і дорослих місцевим традиціям через цікаві заняття, зустрічі, віртуальні та стаціонарні екскурсії, а також реалізацію мультимедійних проєктів, які знайомлять із культурними особливостями регіону.

4. Відкриття культурних центрів на місцях дозволяє старожилам, які зберігають культурну скарбницю українського народу, спілкуватися з учнівською молоддю, краєзнавцями та науковцями, обмінюватися досвідом і разом зберігати та розвивати місцеві культурні традиції.

Як ілюстрацію практичного застосування цих заходів пропонується зразок проведення майстер-класу з народних традицій (див. п. 1.2.).

1.2. Майстер-клас «Народні традиції»

1. Загальна погляд та мета майстер-класу.

Майстер-клас організовується як комплексний культурно-освітній захід, спрямований на поєднання наукового та народного сприйняття традицій. Учасниками можуть бути старожили, педагоги, керівники гуртків, народознавці, краєзнавці-дослідники, студенти та учнівська молодь різного віку. Мета заходу полягає у формуванні усвідомленого ставлення до культурної спадщини, розвитку практичних навичок у традиційних ремеслах, а також у глибшому розумінні обрядовості та календарних свят.

2. Демонстрація ремесел та символіки культурної скарбниці.

Майстер-клас починається з показу традиційних ремесел, таких як вишивка, ткацтво, лозоплетіння, виготовлення народних іграшок, прикрас, шиття, плетіння вінків та багато чого іншого.

Старожили виступають як носії традиційного знання Вони демонструють техніки ремесла, пояснюють історію кожного елемента та його символічне значення, наприклад у вишивці розкривають символіку кольорів і орнаментів та пов'язують мотиви з коханням, розлукою, здоров'ям та добробутом. Педагоги та народознавці пояснюють культурний і історичний контекст ремесел, зв'язок локальних традицій із національною спадщиною. Учні активно залучаються до процесу: вони пробують власноруч виконати елементи ремесла, повторюють техніки старожиливі та обговорюють значення символів тощо.

Після практичного знайомства з ремеслами учні обговорюють свої враження та запитують про значення символів, а потім розглядають, як ці традиції пояснювалися людьми в народних уявленнях і як їх аналізують науковці-народознавці.

Приклад:

Як люди пояснюють (народне уявлення)	Пояснення з наукової точки зору
Вишивку люди вважали оберегом. Орнаментів вишивки було дуже багато. Кожен орнамент – це ціле життя. Візерунки на одязі й рушниках мали захищати від зла, приносити здоров'я, щастя й добробут. Також вишивка показувала красу, майстерність і любов до рідного землі. (Записано зі слів старожиливі с. Терни М. Ф. Вигулярної, В. М. Бордюгової)	«Українська народна вишивка є важливою художньою цінністю, що виконую естетичну, пізнавальну, комунікаційну функцію» [7, с. 8]. «Сьогодні вишивка – це висока культура орнаменту, колориту, це мистецтво унікальне, споконвічне і завжди молоде, що стверджує розвиток графічної, живописної культури народу. Це важлива художня цінність, що виконує різноманітні функції – естетичну, пізнавальну і комунікаційну. Вишивка – один з найбільш поширених видів декоративного мистецтва» [2].

3. Обрядовість та календарні свята.

Наступний етап майстер-класу присвячений обрядовим практикам та святам включає також ознайомлення з обрядовими святами та звичаями, такими як обжинки, весільні ритуали, Русальний тиждень, Великдень та інші. Старожили розповідають і показують обряди весіль, обжників, великодніх свят, русального тижня та інших циклічних традицій. Вони пояснюють символіку ритуальних дій, значення святкових страв, пісень і костюмів. Наприклад під час демонстрації весільних обрядів старожили пояснюють послідовність ритуальних дій та символіку весільного вбрання, а на обжинках відтворюють

ритуальні дії для подяки за врожай та пояснюють значення обрядових страв. Педагоги і народознавці під час цього етапу пояснюють історичний і культурний контекст, а учні, вихованці, студенти беруть участь у відтворенні традиційних дій, обговорюють роль свят у сучасному житті громади та пробують створювати власні творчі композиції. Учасникам демонструються та пояснюються традиції, пов'язані з календарними подіями.

Церковне / релігійне пояснення	Народне пояснення
Русальний тиждень: У церковній традиції Русальний тиждень припадає на період після Трійці. Церква не визнає віру в русалок, в дію різних обрядів стосовно захисту від них, але закликає в цей час до молитви, спокою та поминання померлих.	У народних віруваннях вважалося, що в Русальний тиждень просинаються русалки – духи води й полів. Люди вірили, що в цей період можна зустрітися з ними і накликати на себе чи родину біду, тому дотримувалися заборон (не купалися, не ходили в поле), виконували обрядові пісні та дії, щоб захиститися від поглядів русалок.
Великдень – це головне християнське свято, яке означає Воскресіння Ісуса Христа. Воно символізує перемогу життя над смертю, добра над злом і дає людям надію на спасіння та вічне життя. (Записано зі слів служниць храму Святого Миколая с.а Терни О. О. Вигулярної, Л. В. Богомолової)	Для людей Великдень – це не тільки релігійне свято, а свято весни, оновлення природи та світлого Воскресіння господа нашого Ісуса Христа. Його відзначають родинними зустрічами, освяченням пасок у церкві, фарбуванням яєць, привітаннями та збереженням традицій, які передаються з покоління в покоління. (Записано зі слів старожилів с. Терни К. Х. Курасової та О. І. Парфьонової)

4. Практична взаємодія та інтеграція знань.

Майстер-клас передбачає активну взаємодію учасників між собою. Старожили передають знання через демонстрації та пояснення, діляться спогадами про традиційне життя, розповідають місцеві легенди та повір'я, пояснюють значення обрядів стосовно конкретних подій року та громади. Педагоги і народознавці організовують обговорення, ставлять завдання, пояснюють історичний і культурний контекст, інтегрують наукове осмислення

у практичну діяльність учнів. Учасники виконують практичні завдання, задають питання, беруть участь у дискусіях і творчих спробах відтворення традицій. Вони вчаться розуміти, що традиції не просто минуле, а живий елемент культури громади, який можна зберігати і транслювати далі.

Орієнтовні практичні завдання для майстер-класу за темами народних традицій (вишивка, ремесла, Русальний тиждень та інші) – з конкретними прикладами:

Творче завдання.

Учні створюють власний орнамент (олівцями або фломастерами), який, на їхню думку, міг би бути оберегом на Русальний тиждень. Створюють малюнок вінка з різних квітів, які є захистом проти русалок. Потім коротко пояснюють значення символів.

Практичне рукоділля. Український рушник. Вишивка.

Розгляд та пояснення вишивки на рушникові. Знайомство з технікою різних видів вишивки. Виконання як простих елементів вишивки (хрестик, стібок, гладь, тобто «гладдю»), так і складних, які демонструють старожили, майстрині вишивки.

Дослідницьке міні-завдання.

Учні працюють у групах і заповнюють таблицю «Народне тлумачення – богословське / історико-релігійне трактування» (на прикладі свят Благовіщення, Петра і Павла та інших), здійснюючи зіставлення традиційних народних уявлень із офіційною християнською інтерпретацією.

Додаткові завдання для групи: прикладом обговорення можуть бути різні звичаї, обряди, традиції тощо.

– Обговорити, чому виникли певні народні вірування чи обряди, і яку роль вони відігравали в житті громади(за планом заходу).

– Вибрати один приклад із таблиці і підготувати коротку презентацію або невелике пояснення для гуртківців, учнів, учасників майстер-класу (за вибором).

– Зробити висновок: які знання про традиції можуть бути корисним сьогодні (для сім'ї, школи, громади), підготувати інформацію, коротку доповідь.

Такі завдання допомагають учням та молоді не лише порівнювати народні та наукові погляди, а й розвивати аналітичне мислення, уміння працювати в команді та презентувати результати.

5. Інсценізація.

Невелика сценка або обрядова руханка з русальними піснями (без містики, у пізнавальному форматі). Наприклад, танок навколо уявного вогнища. Виконання співанок про вінок, зозулю та інші види та форми.

6. Рефлексивне завдання.

Учнівська молодь відповідають письмово або усно: «Які традиції збереглися до сьогодні і чому вони важливі?» Питання готують керівники майстер-класу або педагоги.

Додаткове завдання: Учні обирають одну традицію або обряд, який їм найбільше сподобався, пояснюють, як їх можна адаптувати або відтворити у сучасному житті, наприклад у школі, родині чи громаді. Пояснення базуються на дискусії, що є важливим аспектом формування критичного мислення, уміння висловлювати власну думку та аналізувати культурні явища в контексті сучасного життя.

Таким чином, майстер-клас сприяє активній взаємодії учасників, поєднує практичну діяльність із теоретичними знаннями та формує в учнів цілісне розуміння народних традицій як живої й важливої складової культурної спадщини.

7. Очікувані результати проведення майстер-класу з народної культури.

Проведення майстер-класу сприяє збереженню автентичності культурних явищ та їх передачі від покоління до покоління. Захід поєднує живе народне сприйняття традицій із науковим осмисленням, що забезпечує глибше розуміння культурної спадщини.

Культурно-освітній захід залучає молодь до активного культурного життя громади та сприяє розвитку практичних навичок у традиційних ремеслах і обрядових діях. Учасники поглиблюють знання про календарну обрядовість і символіку свят, усвідомлюють значення локальних традицій та їхню роль у формуванні національної ідентичності.

Тренінг із народних ремесел та обрядів виступає повноцінним інструментом практичного навчання й інтеграції традицій у сучасне життя, демонструючи різні напрями народної культури – від ремесел до обрядовості та календарних свят. Захід також забезпечує активне залучення громади до процесу збереження культурної спадщини.

Запропонований зразок майстер-класу має універсальний характер і може бути адаптований до різних місцевих умов. Водночас у ньому зосереджено народні судження, погляди та різні пояснення обрядів і звичаїв, зафіксовані серед мешканців сіл, розташованих у басейні річок Жеребець і Красна. Поданий матеріал узагальнює локальний досвід та відображає живу традицію в її регіональному вимірі.

Заняття з народних традицій може проводитися на базі будь-якого закладу освіти та організовується як комплексний культурно-освітній захід, спрямований на поєднання наукового й народного підходів до вивчення

традицій. У його проведенні беруть участь керівник краєзнавчого гуртка, педагогічний колектив, старожили громади. Такий підхід дозволяє не лише вивчати народні традиції, а й підтримувати їхнє реальне існування в повсякденному житті, що є особливо актуальним в умовах глобалізації та швидких соціокультурних змін.

Після знайомства з майстер-класом із народних традицій пропонується зразок воркшопа (див. п. 1.3.), де віртуальні учасники демонструють відтворення елементів Масниці та як проводяться традиційні обряди

1.3. Воркшоп «Масниця (Масляна): народні традиції та обрядова практика» (структурний зразок)

1. Вступ.

Ведучий знайомить учасників з темою воркшопу та пояснює, що Масниця є одним із найдавніших календарних свят, пов'язаних із завершенням зими та зустріччю весни. З географічної та культурної точки зору Масниця була поширена на більшій частині території України, але в різних регіонах мала власні назви, обрядові дії та особливості святкування. Пояснюється, що свято поєднує дохристиянські уявлення про сонце, родючість і природні цикли з пізнішими християнськими традиціями.

2. Актуалізація знань і залучення учасників.

Ведучий ставить запитання для активізації уваги та створення діалогу:

- Яку пору року символізує Масниця?
- З якими природними змінами пов'язане це свято?
- Які страви асоціюються з Масницею і чому саме вони?
- Чи знають учасники інші назви Масниці у різних регіонах України?
- Чи збереглися в їхніх родині традиції святкування Масниці?

Обговорення допомагає підвести учасників до розуміння Масниці як свята сонця, тепла та оновлення.

3. Теоретичне пояснення теми.

Ведучий розкриває зміст свята більш докладно. Масниця пояснюється як перехідний період між зимою та весною, коли люди намагалися «допомогти» природі пробудитися. Особлива увага приділяється символіці млинців як образу сонця, круглої форми та достатку. Пояснюється роль обрядових дійств, ігор, пісень і спільних гулянь як способу згуртування громади. За бажанням наводяться приклади регіональних особливостей святкування.

4. Перехід до практичної частини.

Ведучий пояснює, що практичні дії є ключовим елементом воркшопу, адже саме через них відбувається глибше розуміння народної культури. Учасникам пропонується обрати один або кілька видів діяльності.

5. Виготовлення елементів Масниці.

Пропонуються прості та доступні техніки:

1. Створення символічного «сонця» з кольорового паперу, картону або соломи з поясненням значення форми та кольорів; можна також намалювати костюм для виконавця ролі Сонця на святі.

2. Виготовлення обрядової ляльки Масниці з тканини або ниток без використання голки, з акцентом на символіку образу; можливе також малювання костюмів для помічниць головної героїні свята.

3. Створення масок або головних уборів для святкового дійства.

4. Декорування паперових млинців орнаментами, що символізують тепло й достаток, а також намалювання ескізів для їхньої прикраси.

Під час роботи ведучий(вчитель, викладач, керівник гуртка) коментує значення кожного елемента та мотивує учасників ставити запитання щодо обговорення результатів практичної діяльності.

6. Інсценізація обрядових дій.

Учасникам пропонується інсценізувати окремі елементи святкування Масниці:

- зустріч Масниці мешканцями та пригощання її млинцями;
- запрошення господині свята до хати з виконанням діалогу;
- зустріч Масниці з Сонцем, Весною- привітання, виконання співанок;
- прощання з зимою у формі короткої театралізованої сценки;
- виконання веснянок або обрядових пісень стосовно скорого приходу весни;
- інсценізація обряду на Колодія;
- символічний «заклик весни» з використанням виготовлених атрибутів.

У цьому дійстві можливе використання матеріалів, зібраних учасниками під час польових досліджень у ріднім краї, що дозволяє наочно демонструвати регіональні особливості обрядової культури.

Ведучий пояснює, що інсценізація не потребує точного відтворення, головне – передати зміст і настрій свята.

7. Обговорення та рефлексія.

Після практичної частини учасники обговорюють свій досвід. Бажано, щоб обговорення проходило у дискусійній формі.

Ведучий ставить запитання:

- Що нового вони дізналися про Масницю?
- Які символи виявилися найбільш зрозумілими чи цікавими?

- Чому, на їхню думку, такі свята були важливими для громади?
- Чи можна адаптувати ці традиції до сучасного життя?

8. Підсумок воркшопу.

Ведучий підсумовує основні ідеї воркшопу, наголошує на значенні Масниці як елементу нематеріальної культурної спадщини та підкреслює важливість практичного відтворення традицій для їх збереження й передавання наступним поколінням. Зауваження та коментарі гостей – науковців, народознавців, старожилів і працівників культури – доповнюють висновки, демонструючи різноманітність поглядів і цінність регіональних особливостей святкування.

Такий підхід дозволяє не лише вивчати народні традиції, а й підтримувати їхнє реальне існування в повсякденному житті. Практичне відтворення обрядів поєднує наукове та народне сприймання культури: наука пояснює і систематизує традиції, а народна практика оживляє їх і передає наступним поколінням. Таким чином, учасники майстер-класу, воркшопу можуть одночасно усвідомлювати значення культури і відчувати її через власну дію.

1.4. Краєзнавчий квест «Українська світлиця» як інтерактивна форма вивчення традиційної культури північно-східного регіону Донбасу

Народна культура завжди посідає важливе місце в просвітницькому та навчально-виховному процесі, адже саме через неї формується національна свідомість, повага до історії рідного краю та духовних цінностей українського народу. Особливо ефективними є інтерактивні форми роботи в гуртках краєзнавчого спрямування та учнівських об'єднаннях, де діти мають можливість не лише слухати й запам'ятовувати інформацію, а й активно діяти, досліджувати та творчо мислити. Однією з таких сучасних форм є проведення заняття у форматі квесту – дидактичної гри, що поєднує пізнавальну діяльність із змагальним елементом. Під час виконання завдань учні не тільки грають, а й здобувають знання з народознавства свого краю – північно-східного регіону Донбасу, вивчають особливості традиційного житла, одягу, побуту та культури.

Комп'ютерний квест як форма організації роботи підвищує мотивацію, розвиває цифрову компетентність, логічне мислення та вміння працювати в команді. Проведення заняття у вигляді змагання, де перемагає той, хто найшвидше й найточніше виконає завдання або створить відповідний проєкт,

сприяє активності учнів і перетворює навчальний процес на захопливу та змістовну гру.

Пояснення до змісту та технології підготовки квесту.

Змістове наповнення скриньок (блоків) квесту визначається педагогом відповідно до мети заняття, вікових особливостей учнів та програмових вимог гуртка краєзнавчого спрямування. Учитель заздалегідь добирає навчальний матеріал: зображення, короткі інформаційні довідки, варіанти відповідей, елементи для конструювання інтер'єру та зовнішнього вигляду оселі. Водночас у блоках свідомо подаються як правильні, так і альтернативні (помилкові або такі, що належать до інших регіонів) варіанти, що спонукає учнів до аналізу, порівняння та свідомого вибору.

Технічна реалізація квесту здійснюється за допомогою комп'ютерної програми або онлайн-платформи, у якій педагог структурує матеріал у вигляді окремих інтерактивних блоків. Учні відкривають скриньки послідовно або за визначеним алгоритмом, опрацьовують подану інформацію та на основі виконаних завдань створюють власний підсумковий проєкт відповідно до поставленої теми. Таким чином, цифрове середовище виступає не лише інструментом подання матеріалу, а й засобом організації пізнавальної діяльності.

Розробка такого квесту потребує від учителя творчого підходу, методичної майстерності та креативності. Педагог фактично моделює навчальну ситуацію, у якій поєднуються елементи гри, дослідження та проєктної діяльності. Важливим є продумане структурування змісту, логіка розміщення завдань, баланс між складністю й доступністю матеріалу, а також передбачення можливих шляхів розв'язання.

Отже, технологія підготовки квесту є результатом творчої педагогічної діяльності, спрямованої на створення інтерактивного освітнього середовища, що стимулює пізнавальний інтерес, самостійність та активність учнів.

Тема квесту: «Українська світлиця: відтворення інтер'єру та зовнішнього вигляду традиційної оселі обраного регіону України (північно-східний регіон Донбасу: південна частина Слобожанщини)».

Мета квесту: сформувати в учнів уявлення про етнографічні особливості регіонів України; навчити розрізняти характерні риси традиційного житла, інтер'єру, меблів та національного одягу; розвивати дослідницькі навички, естетичний смак, уміння працювати з інформацією та цифровими інструментами; виховувати повагу до культурної спадщини українського народу, зокрема північно-східної території Донбасу, що є південною частиною Слобожанщини.

Форма проведення: робота за комп'ютерами (учні можуть працювати індивідуально або у трьох групах; кожна група створює власний проєкт української світлиці та подвір'я, але всі орієнтуються на регіон Південь Слобожанщини).

Загальна мета квесту: учитель створює на комп'ютері окремі інтерактивні блоки (скриньки). У кожному блоці подано матеріали різних регіонів України. Учні повинні відкривати блоки та обрати лише ті елементи, які відповідають Півдню Слобожанщини, щоб правильно відтворити інтер'єр кімнати, зовнішній вигляд хати та образ господарів.

Правила гри.

Не всі зображення та предмети підходять до північно-східного регіону Донбасу тобто Слобожанщини. Є елементи з Полісся, Поділля, Гуцульщини, Бойківщини, Лемківщини, Таврії, Наддніпрянщини тощо. Учні повинні уважно аналізувати матеріал та обирати лише характерні для рідного краю варіанти.

Перший блок (скринька): «Етнічні регіони України».

У скриньці повинні бути представлені короткі довідки та зображення таких регіонів: Слобожанщина, Полісся, Поділля, Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина, Таврія, Наддніпрянщина та інші. Біля кожного регіону подати карту, характерні кольори орнаментів, особливості житла та одягу.

Завдання: обрати регіон до якого належить рідний край та коротко описати його особливості. Учні повинні зафіксувати у проєкті назву регіону та 3–4 характерні риси (наприклад, білена хата, солом'яна стріха, стримані орнаменти, дерев'яні меблі).

Другий блок (скринька): «Види традиційних кімнат».

У скриньці повинні бути зображення та описи: світлиця, сіни, комора, пічна кімната, господарська прибудова. Також додати приклади міських інтер'єрів кімнат ХХ – ХХІ ст. для ускладнення вибору.

Завдання: обрати світлицю як основну кімнату для створення інтер'єру та пояснити її призначення. Учні повинні визначити, що саме світлиця була парадною кімнатою української хати.

Третій блок (скринька): «Оздоблення кімнати та меблі».

У скриньці повинні бути: дерев'яні лави, ослінці, стіл, скриня, мисник, полиця для посуду, піч, колиска, тканина ряднина, килими, глиняний посуд. Для порівняння додати сучасні дивани, шафи-купе, пластикові столи.

Завдання: обрати лише традиційні предмети інтер'єру української світлиці Слобожанщини. Учні повинні правильно розмістити у кімнаті піч, лави вздовж стін, стіл на покуті, мисник з посудом, скриню для одягу.

Четвертий блок (скринька): «Картини та сакральні елементи».

У скриньці повинні бути: ікони, рушники для оздоблення покуття, народні картини із козацькою тематикою, пейзажі, сучасні картини та інші речі.

Завдання: обрати ікони для покуття, прикрасити їх рушниками, за бажанням додати народну картину. Відмовитися від сучасних речей.

П'ятий блок (скринька): «Зовнішній вигляд української хати».

У скриньці повинні бути зображення: білена хата з солом'яною стріхою, мазанка, хата під очеретом, глиняна хата, кам'яна гуцульська хата, сучасний котедж.

Завдання: обрати тип житла, характерний для рідного краю (північно-східний регіон Донбасу), (білена мазанка з солом'яною або очеретяною стріхою). Додати подвір'я, тин або дерев'яну огорожу, вишневий садок.

Шостий блок (скринька): «Традиційні головні убори».

У скриньці подані назви та зображення головних уборів для чоловіків і жінок: очіпок, намітка, перемітка, хустка, вінок, кибалка, чільце, шапка, кучма, бриль, картуз, капелюх, козацька шапка.

Завдання: обрати головні убори, характерні для Півдня Слобожанщини, і правильно «одягнути» ними господаря та господиню вашої української хати. Пояснити свій вибір, зазначивши, для кого з учасників родини призначений кожен елемент (чоловік чи жінка).

Сьомий блок (скринька): «Національний одяг регіонів України».

У скриньці повинні бути комплекти одягу: слобожанська вишиванка зі стриманим орнаментом, полтавський стрій, гуцульський яскравий костюм, подільський одяг, козацький стрій.

Завдання: обрати одяг для господаря і господині відповідно до своєї місцевості, а це північно-східний Донбас, що є південною частиною території Слобожанщини. Поруч із хатою розмістити господаря у традиційній сорочці, штанах, поясі та шапці, а господиню – у вишитій сорочці, плахті або спідниці, хустці.

Фінальне завдання квесту.

Створити цілісну композицію: інтер'єр світлиці, зовнішній вигляд хати, визначити регіон – північно-східний Донбас – південна частина Слобожанщини, та розмістити біля оселі господаря і господиню у відповідному національному вбранні. Після завершення кожна група презентує свій проєкт і пояснює, чому обрала саме ці елементи.

Очікуваний результат.

Учні вміють розпізнавати особливості української традиційної оселі, знають характерні риси свого краю, можуть аргументовано пояснити свій вибір предметів інтер'єру та одягу.

Висновок. Отже, проведення заняття у формі квесту є ефективною культурно-просвітницькою формою роботи, що поєднує пізнавальну, виховну та розвивальну складові. Такий формат сприяє глибшому засвоєнню знань з народознавства, формує інтерес до історико-культурної спадщини рідного краю, зокрема північно-східного регіону Донбасу, та розвиває почуття національної ідентичності. Квест як дидактична гра активізує пізнавальну діяльність учнів, стимулює самостійний пошук інформації, уміння аналізувати та робити висновки. Водночас змагальний елемент підвищує мотивацію, розвиває відповідальність, ініціативність і навички командної взаємодії.

Таким чином, використання квест-технологій у краєзнавчій гуртковій та освітній діяльності є сучасним і доцільним засобом формування культурно обізнаної, творчої та свідомої особистості.

Розділ II.

Шкільний театр

2.1. Шкільний театр як важливий чинник етнокультурного виховання учнів

*Театр – це не тільки мистецтво, а й
дзеркало суспільства.*

Лесь Курбас.

Кожна країна, кожен народ має свою систему виховання підрастаючого покоління. Сьогодні, за умов реформування освітньої системи України, виховний процес набуває особливого значення, головною спрямованістю якого є етнокультурний чинник, що сприяє формуванню особистості як носія національної культури українського народу. Саме тому постає проблема організації навчально-виховного процесу в школі так, щоб учні могли не тільки здобувати всебічні знання, але й формувати себе як творчу особистість. Важливу роль у вирішенні цієї проблеми відіграє зміст освіти України, головним завданням якого є формування в дітей та молоді етнокультурної свідомості, відчуття гордості за свій народ та його культуру.

Навчально-виховний процес у школі, насамперед, має будуватися на етнічних та культурних цінностях народу, що є основою етнокультурного виховання учнів.

Сучасна педагогічна наука розкриває велике значення етнокультурного виховання як складової національно-патріотичного виховання. Виховання на національних традиціях сприяє формуванню в дітей української самобутності, інтересу до скарбниці української культурної спадщини, до історичного процесу формування української нації. У сучасній освіті етнокультурне виховання розуміють як розвиток у людини усвідомлення своїх національних коренів, формування її поглядів на життя, цінностей і поведінки на основі традицій та історичного досвіду свого народу. Також це вважають способом врахування та підтримки культурних і освітніх потреб людини. «Сучасна педагогіка розглядає етнокультурне виховання як формування національної ідентичності, світогляду, соціальних і моральних позицій на основі культурно-історичних та національних цінностей, трактує його як спосіб забезпечення специфічних освітніх потреб та інтересів у галузі освіти і культури» [8]. Як зазначає Л. Маєвська, «поняття етнокультурне виховання і те, як його правильно організовувати, ще недостатньо досліджені та потребують кращого пояснення. Хоча сьогодні цим цікавляться багато шкіл, учителів і науковців, на практиці воно часто проводиться без чіткої системи, більше на основі власного

досвіду та ініціативи, ніж на наукових рекомендаціях "етнокультурне виховання" та особливостей його здійснення педагогічною наукою ще недостатньо вивчені, потребують уточнення та обґрунтування. Етнокультурне виховання сьогодні привертає до себе увагу все більшої кількості закладів освіти, педагогів-практиків, науковців, проте, як і раніше, залишається на рівні емпіричної самодіяльності» [3, с. 2–3].

Розглядаючи питання формування етнокультурного виховного середовища в навчальному закладі, ми розуміємо його як простір, де вихованці немов потрапляють у світ минувшини українського народу, атмосферу своїх предків. Етнокультурне виховання допомагає дітям і молоді глибоко зрозуміти традиції, звичаї та символи свого народу, щоб вони усвідомили своє коріння й змогли відповісти на важливе питання – хто вони є як представники певної етнічної спільноти. «Одним із завдань етнокультурного виховання дітей та молоді є усвідомлення та засвоєння ними культурних традицій спільноти, вихідцями з якої вони є, на кореневому рівні. Сутність етнокультурного виховання полягає в усвідомленні індивідом усіх таємниць образів, знаків, символів свого етносу, у бажанні отримати відповідь на питання «Хто я є», а етнокультуру – як послідовну шеренгу відповідей щодо запитань про певну етнічну спільноту» [4, с. 391].

Для формування етнокультурного виховного середовища в навчальному закладі необхідно створити мікроклімат доброзичливості, взаємоповаги та інтересу до культурної спадщини українського народу. З цією метою важливо урізноманітнювати форми виховної роботи, зокрема залучати дітей до театрального мистецтва.

Протягом певного часу поширеними формами роботи були тематичні ранки, вечори, інсценування українських пісень, декламація віршів, театральні дійства, п'єси. Однак їм часто бракувало комплексного підходу до використання театру як важливого чиннику етнокультурного виховання особистості.

2.2. Театральна педагогіка і культурне зростання дитини

Театр – це храм, де людина пізнає саму себе.

Марія Заньковецька.

У сучасній педагогіці шкільний театр виступає ключовою ланкою, що інтегрує красзнавство та етнокультурне виховання в єдину систему,

забезпечуючи глибоке засвоєння культурної спадщини та розвиток творчої особистості.

Так, театр! Що таке театр? Це «вид мистецтва, який художньо освоює світ через драматичну дію, що здійснюється творчим колективом» [6].

Хто з дітей не мріє стати актором, співаком? Саме шкільний театр – це той майданчик, який допоможе дитині зрозуміти українську культуру, відчути себе частинкою великої української нації, стати учасником відтворення магічного колориту фольклорної спадщини.

Історично театральне мистецтво як українців, так і будь-якого народу формувалося в тісному зв'язку з народними обрядами, святами, звичаями та фольклорними традиціями. Саме в таких діях простежуються первинні елементи театральності, які й сьогодні можуть бути основою для створення етнокультурного середовища в школі. Шкільний театр – це той майданчик, де дитина, піднімаючись на сцену, відчуває себе по-іншому: вона немов перероджується в того героя, якого буде представляти в театральному дійстві чи п'єсі. Театралізація фольклорних текстів, обрядів, казок, пісень дозволяє оживити на сцені автентичні образи української душі. Твори фольклору, виконані однією людиною чи групою, об'єднуючи в собі елементи музики, танцю, певних жестів, утворюють видовища, які розкривають дійсність, сутність життя та моральні принципи. Участь у таких постановках несе у собі глибокий сенс: дитина входить у образ, проживає його, емоційно взаємодіє з традиційною культурною моделлю. Це не просто сценічна дія, а своєрідна подорож у глибини власної національної ідентичності.

Залучити дітей до театру, привернути їхню увагу до театального мистецтва, розкрити природну сутність особистості дитини, вплинути на її почуття та моральні якості – головне завдання педагога. Театр – це один із найкращих способів показати учням всю велич, глибину, красу та магічність українського культурного надбання народу.

Сьогоднішня молодь, безперечно, надає перевагу відеоконтенту та інтернет-театру; багато підлітків самостійно знімають і монтують власні відео, активно опановують цифрові платформи. Проте залучення їх до живої театральної діяльності відкриває перед ними інший вимір творчості. Театр розвиває не лише артистичні навички, а й комунікацію, емоційний інтелект, критичне мислення та здатність працювати в команді. Участь у театральних проєктах допомагає молодим людям краще розуміти себе й інших, виховує відповідальність і впевненість у власних силах. Таким чином, поєднання сучасних медіатехнологій і традиційно сценічного мистецтва створює потужний інструмент для всебічного розвитку особистості.

Переш ніж залучити учнів до безпосередньої участі у театральних діях, важливо ознайомити їх з самим явищем театру, розповісти про його історію та традиції, пояснити специфіку сценічного мистецтва, його різноманітність і жанрове розмаїття. Дитина має зрозуміти, що театр – це не лише актори на сцені, а цілий світ професій і виражальних засобів: драматичний та музичний театр, лялькове мистецтво, пластичні й експериментальні форми. Таке попереднє знайомство формує інтерес, відкриває горизонти для творчого пошуку та допомагає виконавцеві усвідомлено зануритися у процес сценічної діяльності.

На основі ознайомлення з театральним мистецтвом важливо розглянути різновиди сценічної діяльності, дати їм визначення та розкрити їхні особливості, щоб надалі свідомо й правильно обирати форму для різних театральних заходів.

Таким чином, різновидами сценічної діяльності є:

- *інсценізація*: передбачає переробку твору, який призначений для читання, для сценічної дії;
- *драматизація*: спосіб відображати які-небудь події в драматичній формі, надавати твору драматичної форми;
- *театралізація*: пристосування твору для подання в театрі, надання йому театральних властивостей;
- *театральне дійство*: вид мистецтва, особливістю якого є художнє відображення життя за допомогою сценічної дії акторів перед глядачами;
- *імпровізація*: це спонтанне, вільне виконання сценічного дійства без заздалегідь підготовленого сценарію.

Їхнє детальне вивчення допомагає вихованцям побачити різні способи втілення художнього задуму на сцені, зрозуміти специфіку кожного виду та його можливості. Такий підхід дозволяє усвідомлено й обґрунтовано обирати відповідний різновид сценічної діяльності для постановки конкретних заходів, наприклад, традиційного вертепу, обряду «водіння кози» чи інших театралізованих дійств. Завдяки цьому формується глибше розуміння театральної культури та основи для подальшої творчої роботи.

Завдання керівника шкільного театру – підібрати певні види театального мистецтва, які найбільш повно розкривають потенціал дітей, враховуючи їх інтереси та рівень підготовки для відтворення фольклорних творів на сцені.

Тематика фольклору дуже різноманітна, тому музичні твори можна інсценізувати, звичаї, обряди, легенди тощо – театралізувати, а релігійні й народні свята показати як театралізоване дійство, виставу чи п'єсу. Усна народна творчість – українські народні пісні, легенди, звичаї, обряди тощо – на сцені шкільного театру перетворюються на театральні постанови, які

спонукають учнів, учасників театральних вистав, дійств, інсценізацій, стати справжніми носіями національної культурної енциклопедії українського народу. Вони демонструють уміння в образі певного героя показати на сцені добро і зло, характер, емоційність, патріотичні почуття.

Головне в театральній діяльності дітей – це репетиції, під час яких відбувається зв'язок з народною музикою, танцями, іграми, формуються вміння співпрацювати в колективі, у групі, парі, що є основою розвитку комунікативних якостей.

Театральна діяльність учнів сприяє розвитку мовлення, пам'яті, уяви, допомагає створити та уявити навколишній світ героя, якого дитина представляє на сцені театру, зрозуміти його характер, емоційний стан, оцінити дії, що є дуже важливим. Таким чином, сформоване етнокультурне виховне середовище здатне вплинути на формування людини як особистості, спроможної стати носієм духу української нації в сьогоденні й майбутньому.

Розглянемо деякі особливості процесу репетицій учнів, які сприяють формуванню впевненості для самостійного, свідомого вибору своєї ролі.

Кожна дитина – це індивідуальність, закладена в ній від народження. Деякі діти недооцінюють свої здібності та можливості, інші – переоцінюють, тому завдання керівника шкільного театру – бути не тільки педагогом, організатором, а й психологом, щоб скоординувати дитину на правильний вибір своєї діяльності.

Інсценізувати пісню, поставити виставу чи показати театралізоване дійство без певної підготовки дітей дуже важко. Бажання у дітей є, але як перенести душу дитини, її уяву у світ тієї чи іншої театралізації фольклорного твору? Досвід роботи дозволяє дійти висновку, що підготовчий етап слід розглядати як модель, в основі якої – дидактичний, ілюстративний, сприймальний, слуховий, пізнавальний, розвивальний, комплексний принципи підготовки учнів до театральної роботи, адже можливості дітей досить різні.

Щоб підготувати учнів до виконання певних ролей у театралізованому дійстві чи виставі, треба:

1. Формувати вміння орієнтуватися в театральному мистецтві.
2. Розвивати творчу уяву та фантазію: використовувати ігри, вправи й творчі завдання для стимуляції креативності та образного мислення.
3. Вдосконалювати мовлення та дикцію: проводити вправи для постановки голосу, чіткої артикуляції та виразного читання.
4. Формувати сценічну вагу та пам'ять: виконувати вправи на концентрацію, запам'ятовування текстів та взаємодію з партнером.
5. Розвивати пластику та відчуття ритму: застосовувати рухові й ритмічні вправи для розвитку тілесної виразності та координації.

6. Виховувати вміння працювати в команді: організовувати групові завдання, рольові ігри та міні-постановки для розвитку взаємоповаги та співпраці.

7. Створювати безпечну та підтримувальну атмосферу: забезпечувати умови, у яких учні можуть експериментувати, помилятися та знаходити власний творчий стиль.

8. Поступово залучати до сценічної практики: починати з простих імпрровізацій та коротких інсценізацій, переходячи до репетицій і повноцінних вистав.

У сучасній педагогіці немає єдиного бачення щодо підготовки дитини до театральної діяльності, але можна стверджувати, що вона повинна бути комплексною, з урахуванням основних принципів виховання та специфіки театального мистецтва. Після підготовчого етапу, який включає ознайомлення з театром, розвиток уяви, мовлення, пластику та базових акторських навичок, доцільно перейти до організації репетицій. Саме на цьому етапі реалізується практична частина театральної діяльності, де діти закріплюють набуті знання та вміння, опановують роботу з ролями і тестом, формують сценічну дисципліну та впевненість у власних силах. Для системної роботи з дітьми можна використати алгоритм підготовки, який передбачає поетапний розвиток творчих, комунікативних і сценічних навичок.

Репетиційна діяльність:

1. Планувати та організовувати репетиції: визначати мету кожної репетиції, послідовність вправ та міні-постановок відповідно до віку та рівня підготовки учнів.

2. Формувати сценічну дисципліну та відповідальність: навчати дітей приходити своєчасно, не спізнюватися, дотримуватися правил поведінки на сцені та поважати правила групової роботи.

3. Розвивати навички роботи з ролями та текстом: працювати над інтонацією, жестами, мімікою, взаємодією з партнерами; обговорювати персонажів і мотиви їх вчинків та поведінки.

4. Закріплювати базові сценічні навички через ігрові методи: використовувати ігри, імпрровізації та короткі інсценізації для практичного закріплення знань і розвитку творчості.

5. Створювати позитивну мотивацію та підтримку: підкреслювати успіхи кожного учасника, заохочувати його ідеї, думки; формувати впевненість у акторських здібностях.

6. Поступово підготовлювати до виступів і постановок на сцені як шкільного театру, так і міського тощо: переходити від окремих вправ до повноцінних репетицій вистави чи театралізованого дійства таких як вертеп,

обрядові вистави чи тематичні сцени, з урахуванням віку та рівня підготовки учасників.

Наведемо приклади участі дітей у різних театральних формах, показавши етапи підготовки, репетицій, специфіку кожної форми та доцільність їхнього використання (з досвіду роботи шкільного театру).

1. Театралізоване дійство «Передвесільні звичаї, обряди, традиції...».

Питання щодо проведення весілля в давнину завжди цікавлять вихованців. Дітям цікаво, як раніше готувалися до весілля, які були звичаї та традиції. Підготовка дітей до театрального дійства «Передвесільні звичаї, обряди, традиції» проходить у кілька етапів.

На першому етапі учні знайомляться з історичним та культурним контекстом обрядів, вчать розуміти значення традицій, що викликає у них цікавість і захоплення минулим.

Другий етап включає репетиції: діти відчують хвилювання та радість від перевтілення у персонажів, вчать співпрацювати і підтримувати один одного, відчуючи при цьому азарт і творче натхнення.

Третій етап передбачає інтеграцію всіх елементів на практиці – постановку сцени, костюми, музичний супровід, де діти відчують гордість за свої досягнення та радість від спільної роботи.

Завершальний етап спрямований на емоційне налаштування учасників: вони відчують захоплення, впевненість у собі та глибоку причетність до традицій, що дозволяє щиро передати атмосферу весільного обряду глядачам. Вихованці стають учасниками дійства, переносяться в атмосферу давнини, яка і є тим етнокультурним середовищем, що сприяє вихованню особистості національного спрямування.

2. Українська народна пісня.

Великий вплив на формування особистості має українська народна пісня, яка є «кодом української нації». Етнокультурне виховання неможливо розглядати без фольклорної української пісні. Значна увага повинна приділятися хоровому й вокальному співу, під час яких формується музичне мислення, вокальний слух і голос, розвивається виконавська майстерність.

Перед тим як розпочати роботу щодо інсценізації української пісні, вихованцям необхідно запропонувати послухати українські народні пісні у виконанні Р. Кириченко, М. Гнатюка, Н. Бучинської, тріо «Мареничів», Квітки Цісик, Н. Матвієнко, а також хору ім. Верьовки та інших народних колективів, щоб зануритися в український дух пісні. Ознайомлення вихованців із такими народними піснями, як-от «Несе Галя воду», «Ой під вишнею, під черешнею», «Їхав козак за Дунай» тощо, у яких діти вбачають сюжетно-рольовий характер, є мотивацією до їх інсценізації.

Опрацювавши народні пісні, ми переходимо до наступного етапу – календарно-обрядових вистав, що ще глибше занурюють дітей у традиції через призму театру.

3. Календарно-обрядові вистави.

Для повноти відтворення достовірності у підготовці таких календарно-обрядових вистав – «Різдво», «Водохреща», «Водіння кози» та інші – передбачає ознайомлення дітей із традиційними текстами, піснями, костюмами та ритуальними діями. Для глибшого розуміння обрядів і створення наочності доцільно використовувати відео- та кінофільми про народні святкування, що дозволяє учням краще засвоїти культурний контекст, відчувати атмосферу обряду та успішніше відтворити його у театральній постановці. Фільм впливає не тільки мистецькими засобами, а й у силу фізіологічних особливостей сприймання. Саме завдяки присутності ми ніби опиняємося серед героїв і, чим достовірнішим є їхнє життя, середовище дії тощо, тим повнішою мірою глядач ідентифікує себе з ними», «кіно є не тільки мистецтвом, а й засобом інформування і формування уявлень глядачів» [1, с. 391].

4. Релігійні свята.

Підготовка дітей до проведення театралізованих дійств, приурочених до релігійних свят, таких як Петра і Павла, Воздвиження чи Преображення Господнє, починається з ознайомлення з духовним змістом і значенням кожного свята. Діти дізнаються про церковні традиції, святкові обряди та основні біблійні сюжети, що формують основу для сценічного відтворення. Особлива увага приділяється костюмам, реквізиту та музичному супроводу, що підкреслюють урочистість і святкову атмосферу. Завершальним етапом є репетиції та участь дітей у святковому дійстві, де вони долучаються до духовного виховання.

Розглянувши процес підготовки дітей до театральної діяльності та особливості репетицій, звернемося до дидактики, яка пропонує різноманітні ігрові методи та вправи, що сприяють розвитку навичок і підготовці до театралізованих дійств.

Шкільний театр виступає ефективним інструментом дидактичного підходу, оскільки дозволяє синтезувати, етнографічний та фольклорний матеріал у практичну рольову діяльність, сприяючи формуванню індивіда – свідомого суб'єкта з власним світоглядом і культурною позицією.

Дидактика – це розділ педагогіки, який вивчає, як правильно навчати і як краще вчитися. Вона визначає зміст навчання, методи й форми роботи, зокрема використання дидактичних ігор, які допомагають зробити засвоєння знань цікавішим і ефективнішим. В освітньому процесі відомі такі ігри: ігри-розваги,

ігри-забави, інтелектуальні ігри, святково-карнавальні, театральні постановочні, сюжетно-рольові та інші.

Як результат використання дидактичного засобу є проведення з вихованцями таких рольових театралізованих дійств, як «Андріївські вечорниці», сюжетно-рольових ігор «Вулиця», «Масниця», інтелектуальної гри «Вшанування верби», «Козаки» тощо, з груповим виконанням обрядових пісень, вокальним співом, елементами народного танцю. Підготовка таких ігор передбачає ознайомлення дітей із ролями, сюжетними ситуаціями, костюмами та народними елементами (піснями, приказками, прислів'ями, звичаями), а також поясненням правил і послідовностей дій.

Характерною особливістю цих ігор є спонтанність і взаємодія учасників, коли вихованці відчують себе учасниками народного життя, моделюють соціальні та побутові ситуації минулого. Сенс рольових ігор полягає у зануренні у культурний контекст через практичну діяльність, формування уявлень про традиції та розвиток умінь співпрацювати в колективі.

Таким чином, *шкільний театр – це осередок дитячого колективу, у якому формується почуття колективізму, умінь співпрацювати, творча ініціатива, емоційна чуйність та відчуття єдності з традиціями.*

Можна навести багато прикладів впливу театального мистецтва на особистість дитини, адже шкільний театр, спираючись на багатство народного фольклору, стає важливим чинником формування етнокультурної свідомості та розвитку творчої індивідуальності учнів.

Використання регіональних етнографічних матеріалів, дидактичних ігор та театралізованих дійств не лише збагачує виховний процес, а й мотивує дітей до пізнання культурної спадщини. Поєднання традиційних засобів із сучасними мультимедійними технологіями підсилює виховний потенціал театальної діяльності, сприяючи вихованню національно свідомої, активної та творчої особистості.

Методичні рекомендації щодо роботи шкільного театального гуртка:

- Використовувати регіональні фольклорні матеріали для створення театральних постановок, щоб зберігати локальні традиції.
- Залучати учнів до пошуково-дослідницької роботи: збір легенд, пісень, оповідань своїх родин та односельців.
- Перед постановкою вистав організовувати прослуховування автентичних пісень та перегляд відеофрагментів фольклорних свят, щоб занурити учнів у відповідну атмосферу.

- Застосовувати дидактичні ігри різних типів (сюжетно-рольові, інтелектуальні, театральні-постановочні) для розвитку творчих та соціальних навичок.
- Враховувати індивідуальні особливості дітей при розподілі ролей і завдань, надаючи можливість кожному учасникові проявити себе.
- Поєднувати традиційні засоби (фольклор, етнографічні матеріали) із сучасними мультимедійними технологіями (відео, презентації, музичний супровід) для підсилення емоційного впливу та залучення учнів.

Висновки. Сучасна система освіти перебуває у стані постійної динаміки, збагачуючись новими педагогічними концепціями та інноваційними підходами, однак фундаментальна сутність дитинства залишається незмінною.

Незалежно від змісту навчальних програм чи виховних стратегій, учні сприймають навколишній світ як багатшарове театральне дійство, у якому відображені всі аспекти суспільного та духовного життя. Школа виступає ключовим соціокультурним інститутом, що формує здатність дитини орієнтуватися у складних життєвих обставинах і приймати відповідальні рішення.

Інтеграція театального мистецтва в освітній процес не лише відкриває учням доступ до глибин національної та світової культури, а й виховує емоційну чутливість та здатність до творчого самовираження.

У контексті сучасних суспільних трансформацій шкільний театр постає як потужний засіб формування патріотичної свідомості, сприяючи глибшому усвідомленню учнями своєї культурної спадкоємності та належності до українського народу. Пізнаючи культурну спадщину та переймаючи духовні цінності, учні поступово утверджуються як відповідальні громадяни та носії української ідентичності. Таким чином, театр у школі виконує подвійну функцію: культурно-естетичного виховання й зміцнення національної свідомості, що є надзвичайно важливим у сучасних реаліях.

2.3. Театральне дійство «Передвесільні звичаї, обряди, традиції»

Театр – це така кафедра, з якої можна багато сказати світу добра.

Микола Гоголь.

Форма проведення: театралізоване дійство.

Учасники:

Ведучі – хлопець і дівчина.

Жінка – літня жінка, яка знайомить ведучих з обрядами, звичаями, традиціями свого села.

Завіса закрита

Авансцена

Ведуча. Доброго дня, шановні гості.

Ведучий. Доброго дня усім, хто завітав до нашого шкільного театру.

Ведуча. Сьогодні, саме в цю хвилину, запрошую усіх помандрувати в далеке минуле, у ті часи, коли життя було зовсім не таке, як зараз. Познайтися зі звичаями, обрядами, традиціями сіл нашого краю.

Ведучий. Я тебе не розумію. Ми ж хотіли розповісти про те, як раніше готувалися на селі до весілля.

Ведуча. Так, а я про що. Краще подивитися чи послухати?

Ведучий. Я думаю, що треба і дивитися, і слухати.

Ведуча. Що ж мандруємо!

Ведучий. Мандруємо.

Ранок розплітає коси,

Перший сніг злітає на покоси.

Святкування буде на селі,

То ж дивіться дорослі та малі.

Завіса відкривається

Дія перша

Дійові особи:

Ведучий

Ведуча

Жінка – літня жінка в українському вбранні.

(Кімната в українському стилі. Біля вікна сидить жінка і пряде. Ведучі заходять до хати не помічаючи жінку).

Хлопець. А куди це ми з тобою потрапили?

Дівчина *(оглядається)*. Не знаю, кімната якась дивна.

Хлопець. Подивися сюди, що це?

Дівчина. Це, мабуть, скриня, колись бачила на малюнку у підручнику з народознавства.

Хлопець *(відкриває скриню)*. Так, а в ній старі чоботи та гарбуз. До чого це все?

Дівчина *(роздивляється)*. Не знаю, але таке все цікаве та незвичне в цій хаті.

(Раптом жінка встає і тихенько підходить до гостей).

Жінка. Доброго дня, мої шановні гості.

Хлопець і дівчина *(злякано, разом).* Доброго дня!

Жінка. Чого замовкли, питаєте, я про все розповім.

Хлопець. А що це за хата?

Жінка. Це українська хата – перлина української історії, речі – її гості, а рушники – душа.

Дівчина *(роздивляючись).* Дуже гарно у вашій хаті. Ліжко таке високе, подушки, рушники, скриня, а посуд який чудний. Здається, мені бабуся розповідала про щось подібне.

Хлопець *(здивовано).* А чому в скрині старі чоботи та гарбуз?

Жінка. А це так відповідають дівчата тим парубкам, за яких заміж йти не хочуть.

Дівчина і хлопець *(разом).* Ось воно що!

Дівчина. Хотілося хоча б на хвилинку зазирнути в те далеке минуле.

Жінка. Це можливо. Наше село має свої звичаї, традиції. Ось і сьогодні ви зможете стати свідками цікавих традицій та звичаїв напередодні свята, якого чекала з нетерпінням кожна дівчина та кожен юнак. Адже від нього залежало все майбутнє життя.

Хлопець і дівчина *(разом).* Якого свята? Весілля?

Жінка. Весілля. Від цього слова відразу на обличчі з'являється посмішка, а в очах бажання свята. Але це ще не все.

Хлопець. Чому?

Жінка. Тому що весілля – це кінцева зупинка, а до нього сватання, заручини, оглядини й багато ще чого.

Хлопець. Ого, хотів би я про це дізнатись.

Жінка. Так у чому справа? Помандруємо селом, і ви багато чого побачите.

Завіса закрита

Авансцена

Ведуча. Мені б дуже хотілося побувати на стародавньому сільському весіллію.

Ведучий. З музиками, піснями, танцями.

Ведуча. Так!

(Підходить жінка).

Жінка. Чому зажурилися? Зараз буде весело.

(Лунає пісня).

Ведуча. Сюди йдуть.

(Залишають авансцену).

Друга дія Передвесільні обряди

Дійові особи:

Дівчата в українському вбранні.

(Сільська вулиця. Дівчата ідуть вулицею та співають пісню «Ой там на горі». Зупиняються. Розмовляють).

Перша дівчина. Та скоріше вже, що ви там копирсаєтесь, все прогавимо через вас.

(Дівчата йдуть і розмовляють між собою).

Друга дівчина. А віночок будемо робити ?

Третя дівчина. Так, звісно, і віночок, і весільне печиво, а якщо будете відставати, то нічого не встигнемо зробити.

Друга дівчина. А з кугою вінок будемо робити?

Третя дівчина. Та з кугою, з кугою.

Друга дівчина. Моя бабуса так говорила: «Вінок з куги я плету, дівці щастя принесу. Життя дівці довгого та усього доброго».

Четверта дівчина. А чи дістали хлопці дугу з дзвіночком ?

П'ята дівчина. Дугу дістали та ще і яку, з брички самого Михайла Бараболі зняли. Тепер будемо дугу стрічками та квітами прикрашати.

Перша дівчина. Ми її так квітами та стрічками прикрасимо, щоб молодятam важко було через дугу пройти. Ось так!

Четверта дівчина. Чого ви так, хай проходять,

П'ята дівчина. Та ні, «Коли легко все вдається, то в житті не поведеться».

(Дівчат наздоганяє ще одна дівчина).

Шоста дівчина (тільки з'явилася). Дівчата, а у кого весілля перше?

Перша дівчина (здивовано). Чого питаєш? Звісно у кого! Або в Одарки, або в Марусі.

Друга дівчина. Ходімо швидше та про все розпитаємо.

(Розходяться. Лунає музика).

Завіса

Авансцена

Ведучий. Вражає, ніколи не чув про такі речі. А що там про дугу якусь говорили.

Ведуча. Та про вінок з куги. Що це?

Ведучий (*здивовано*). Так в кожному селі раніше було?

Жінка. Українські звичаї, обряди, традиції щодо проведення весілля в основному схожі між собою, але кожен край чи село мали свої характерні лише для цього села особливості. Підготовка до весілля теж багато в чому різнилася.

Ведучий. А до чого на весіллі дуга з дзвіночком?

Ведуча. А я знаю. Мені бабуса говорила, що молоді повинні так через дугу пройти, щоб дзвіночка не зачепити, а хто дзвіночок зачепить, то це буде означати, що про їхнє життя все село знатиме тобто погано будуть жити, а ще були такі співанки: «Ой на селі дзвіночок лунає, про лиху долю усім сповіщає». «Чоловік і жінка сваряться (*лаються*) у гріхах своїх не каються, не каються».

Жінка. А в іншому селі так говорили: «Ти дзвіночок лунай, на все село сповіщай, бо лихо в родину прийшло, молоді ладу не знайшли». Не будемо про сумне. Молоді завжди вміли так пройти в дугу, що дзвіночка не торкалися. Давайте далі мандрувати селом.

Ведучий. Поганий звичай. Я не хотів би приймати в ньому участі.

Жінка. Так, складний звичай, але всі молодята хотіли пройти через дугу з дзвіночком, бо вірили в те, що пройдуть і будуть жити щасливо.

Ведуча і ведучий (*разом*). Давайте мандрувати, щоб скоріше на весілля потрапити.

Жінка. До весілля ще далеко.

Ведуча і ведучий (*разом*). Чому?

Жінка. Весілля – це кінцева зупинка. А ще є підготовчі до весілля звичаї.

Ведучий. Які?

Жінка. Змовини, виторговування, сватання, заручини, оглядини, дівич – вечір та багато інших традицій та звичаїв в українських селах. Але кожне село має свої родзинки щодо проведення передвесільних та весільних звичаїв, обрядів та традицій. Ось давайте подивімось на звичай «вивідування», який проводився в нашому селі.

Ведучий. Тихо, там хтось іде?

Ведуча. Та тож почалися вивідування. Хлопці ходили по хатах, де проживала дівчина на виданні, знайомилися з нею, дізнавалися, чи роботяща, чи вродлива, чи пряде гарно, чи привітна, чи гостинна. Якщо їх не приймали йшли собі далі, але в більшості випадків заходили до хати тієї дівчини, яку давно вже запримітили.

Жінка. Як багаті сватали, то говорили: «По своєму пірю, який качур така і качка». До бідних теж заходили. Були такі приказки у нашому селі: «А у бідного на столі пусто, в хату пускають, але не пригощають. Речі слухають та по кутках очима лупають», «У бідної дівчини, крім краси, купити нічого», «Хоча і рушники бідні, і кольори блідні, а красу дівицю з чистим серцем не

купити й не продати». А ось вже й вони... *(Ідуть зі сцени. Відкривається завіса).*

Дія третя
Звичай «вивідування»
Сцена перша

Дійові особи:

Чоловік – бувалий чоловік середніх літ.

Перший парубок.

Другий парубок.

Третій парубок.

Наречений.

Галинка – дівчина на виданні.

Наталка, Оксана, Марійка – подруги Галинки.

(Прибрана кімната. Стіл. Лавка. У хаті дівчата. До хати заходять чоловік середніх літ та парубки).

Чоловік *(кланяється)*. Доброго дня усім, хто в цій оселі. Так ось воно що. Йшов я тихо попід тином, попід тином поза млином. Там продав я корівчину за велику копійчину. Копійчину я придбав не для того, щоб пропити, а для того, щоб дівчицю красуню купити.

Другий парубок. Ноги привели до хати, просять вас скоріш пускати.

Перший парубок. Не з пустими руками до вас завітали, а ми до вас з хлібом духмяним та салом смачним, не хай буде життя у вашій хаті веселим та гучним.

Чоловік. А ну дівонько, себе покажи та нам розкажи, хто ти та роду якого. *(Дає гостинці).*

Другий парубок. Сісти запроси, хлібом «пригости», маслом «намасти».

Чоловік. Та в комору сходи та міцненького чогось принеси.

Наталка *(сердито)*.

Борошно ще в коморі, а дрова на дворі.

Піч не топили, гостей не просили.

Як до хати зайшли, так і з хати пішли.

Нічого від вас взяти, і нічого вам дати.

(Дівчата метушилися по кімнаті. Поправляли скатертину на столі, поралися біля печі. Сміялися та придивлялися до гостей).

Завіса

Авансцена

Звичай «виторговування»

Жінка *(до ведучих)*. Поки дівчина поралась, всі її роздивлялися та вирішували, чи справна, чи гостинна. Потім переходили до «виторговування». Це такий звичай, коли хлопці хотіли немов купити дівчину для парубка. Хоча парубок знав, до кого він прийшов та був впевнений в тому, що він дівчині подобається. Слухаємо далі.

Сцена друга

Дівчата *(разом)*. А в нас дівка наче пава, гарна тиха і ласкава. Не дамо себе обдурити, гав не будемо ловити.

Хлопці. Так «скільки» ж вам дівчата давати, чи будете брехати, що грошей вам замало, як ні, то віддайте наше сало.

Оксана *(сміливо)*. Е ні, нічого не дамо і дівку не продамо.

Хлопці *(рахують гроші, посміхаються)*. Та дамо грошей більше, тільки дівку нам продайте.

Другий хлопець *(показує)*. Ще намисто та стрічки.

Третій хлопець *(витягує з торбинки)*. Ще й червоні чобітки.

(Дівчата сперечаються, сміються, показують своє незадоволення, дівчина, яку прийшли виторговувати, уважно дивиться на парубка).

Марійка. Грошей замало, забирайте своє сало, швидше тікайте за поріг поки не отримали дівочих стусанів. Не продамо ми нашу Галинку.

Перший парубок *(дивиться з посмішкою на Галинку)*. Дівчата, а що ще за вашу красу – дівичю дати, якщо грошей мало.

(Дівчата переглядаються. Галинка посміхається).

Чоловік. Годі нам вже сперечатись, давайте краще домовлятись.

Завіса

Авансцена

Ведучий. Домовлялися?

Жінка. Домовлялися, якщо дівчині хлопець до серця, а якщо ні, то обсипали хлопців борошном, і все село знало, що їм відмовлено.

Ведуча. А далі куди підемо?

Жінка. Ходімо до хати Олесі. Олеся з бідної родини, а сватається сам Михайло Бараболя. Там сьогодні невеселий день. Не завжди сватання було вдалим. Іноді дівчина не хотіла виходити за хлопця, який сватався.

Ведучий. І що тоді було.

Ведуча. А як ти думаєш, гарбуз у гості приходив.

Дія четверта «Відмова»

Дійові особи:

Олеся – молода дівчина.

Михайло – багатий парубок.

Мати – літня жінка.

(Кімната. Стіл. Лава. Дуже бідно. До хати заходить мати, сідає на лавку та й хитає головою. Десь далеко чути пісню «Цвіте терен, цвіте терен...»).

Мати. Доню моя, доню, що ж робити, коли доля не всміхається тобі любити.

Доню моя, доню, з нелюбом важко жити, зате діти твої не будуть тужити.

Олеся *(зі сльозами)*. Сонце сідає за хату, піду візьму руту-м'яту. Де ж мій миленький забарився в обіцяний час та й не з'явився.

Мати. Так треба, доню, ой як треба. Що скажуть люди, що робити? Не вік у дівках все сидіти, ночами в небо глядіти та зоріти...

Олеся. Ой нене, нене, я не можу, щоб не кохати, душа болить і серце мліє від думки, що з нелюбом треба жити. Хай він хоч зорі буде золотити. Не буду, мамо, з нелюбом я жити. Вже краще в найми чи у світ піти.

Мати. Та схаменися, озирнися. На нього ще раз хоч подивися. Як би то знати, що на краще буде. *(Зітхає)*. Я знаю, що без милого як у неволі. *(Встає)*. Роби як знаєш, аби не жалкувала. Зараз я покличу його. От вже безталанний. Пробач нам Боже... *(Виходить і кличе парубка)*. Заходь до хати.

(До хати заходить парубок).

Олеся *(виходить)*. Йшов собі гарбуз, йшов та й загруз. Ти тут долі не шукай і мене ти не чіпай.

Завіса

Авансцена

Ведуча. Так сумно на таке дивитися.

Ведучий. Сумно. Головне в житті – це кохання.

Ведуча. Статок теж важливий.

Жінка. Чому засумували. Таке не часто було. В основному молоді домовлялися і все було добре. А тепер мерщій до Марусі. До неї свати пішли.

Дія п'ята Обряд сватання

Дійові особи:

Господар – батько дівчини.

Мати.

Маруся – наречена.

Свати – двоє чоловіків середніх літ.

Парубок – красивий хлопець.

(Кімната в українському стилі. В хату заходять свати та парубок).

Перший чоловік. Доброго дня усім хто є в цій хаті!

Господар. Доброго, доброго, шановні, проходьте, будьте ласкаві. З якої нагоди ви до нас завітали?

Перший чоловік. Довго ми бродили по світу, багато сіл пройшли, шукаючи нашому князю красну дівицю. У люду питали, Бога просили, щоб підказав Господь, де живе краса-дівиця. До зірок та місяця зверталися, щоб дорогу показали. Місяцю говорили: «Ой, місяцю, місяченько! Покажи стежинку до хати, де живе дівчина для нашого князя. Гей ви, зірки, яскраво сяйте та дорогу нашу «освіщайте», щоб ми не заблудились».

Другий чоловік. Хату знайшли, але перш чим зайти у людей спитали, щоб правду розказали про дівчину, яку так довго шукали. Чи вродлива, чи серце добре має.

Перший чоловік. Хотіли дізнатися, чи працююча, чи вміє готувати, чи до гостей привітна. А головне, чи слухняна, чи батьків поважає і яку віру сповідає.

Свати (разом). Дорогу знайшли, до хати прийшли, в хату ввійшли. Перед господарями стоїмо та відповіді від вас ждемо.

Батько. Є у нас така дівиця, а чи є у вас такий князь, щоб був рівним нашій красуні.

Перший чоловік (показує на парубка). Наш князь молодий, працюючий і багатий, до зілля зеленого не охочий, своїх батьків поважає, старих людей не «обіжає», віру істинну православну сповідає, бажає стати вам сином, а дівиці чоловіком.

Батько. Послухаємо вашого князя.

Парубок (кланяється). Низький вам уклін. Ваша дочка мені до серця, хочу мати її за дружину, буду її любити та оберігати, у кожній роботі допомагати. А вас, батьків, буду поважати.

Батько. Ну що, бачу ти козак справний.

Другий чоловік. Як бачите, у вас є товар, а у нас покупець, може буде їм вінець.

(Батько та мати кланяються гостям).

Мати. Доню наша мила, доню незрадлива.

Тебе ми питаємо, щастя, долі бажаємо.

Чи згодна, ти, доню, до шлюбу вступати,

Такого красеня за чоловіка мати.

Маруся *(кланяється)*. Звертаюся до вас, шановні тато й мамо, як скажете, так і зроблю.

Батько. Добре, доню. Даємо ми тобі своє благословення.

Мати. А чи є у тебе, доню, чим сватів перев'язати.

Маруся. Звісно, мамо.

(Дочка виходить з рушниками та перев'язує сватів, а нареченого хусткою. Кланяються молоді батькові та матері).

Старости. Спасибі, дочко, що рано встала, полотно ткала та рушники вишивала.

Батько. А тепер прошу гостей до столу.

Завіса

Авансцена

Жінка. А вже потім батьки та родичі молодих домовлялися про весілля.

Ведуча. А мені розповідала бабуса про такий звичай, як оглядини дівочої скрині.

Жінка. Був такий звичай. Зараз ми його побачимо. Ходімо до хати Одарки та подивимося, що там відбувається.

Дія шоста

Оглядини (традиція)

Дійові особи:

Одарка – наречена, скриню якої оглядають.

Подруги Одарки – Оленка, Софія, Ганна, Настя.

Хлопці – Микола, Андрій.

Маленькі хлопчики – брати Одарки.

(Кімната. До хати заходять дівчата і хлопці).

Дівчата *(разом)*. А що, хлопці, вареники будете їсти.

Хлопці *(разом)*. Будемо, будемо, а то зголодніли ми.

Оленка. А наші вареники не прості. У вареничках щось є. В одному намистинка, а в другому копійчина, а у якомусь горошинка. Кому намистинка

попадеться, той на красуні у цьому році оженився, а кому копійчина – на багатій, а кому горошинка – знай, що є дівчина, яка тебе кохає, а ти нічого не знаєш. А у кожної намистини, копійчини, горошини є господиня. Ну що, хто хоче вареничків скуштувати та свою долю пізнати.

(Хлопці до миски з варениками не підходять, в їх поведінці сумнів).

Микола. А якщо вареник буде пустий?

Оленка. А якщо пустий – пам'ятай!

Якщо ти не пихатий й негордовитий,

Очам волю дай скоріше.

На дівчат ти придивися,

Всі вродливі, чепурні,

Працьовиті й не дурні.

Долю в руки свої бери,

А на витівки дівочі

Ти уваги не звертай,

Щастя ти своє шукай.

Дівчата (разом). Тільки зуби не поламай.

Андрій (сміливо). Ну що, несіть варенички.

(Дівчата сміються і виносять миску з варениками. Сміливий хлопець бере вареник).

Софія. Ой лишенько, такі всі боягузи.

(Хлопці беруть по варенику, але вареники всі пусті).

Ганна. Немає серед вас майбутніх парубків, не доросли.

(Лунає пісня «Ой на горі два дубки...»).

Хлопці (разом). Невже обдурили?

Оленка. Нічого ми не дурили.

(Бере вареник і розриває його, а в середині копійчина).

Софія. Це моя копійчина! А вам, хлопці, не пощастило.

Ганна (посміхаючись). Рано вам ще женитися!

Оленка. А що, Одарко, похвалися своєю скринею.

(Дівчата встають навколо скрині та спробують вгадати, що там є).

Настя. Вінок з червоними квітами є?

Софія. Сорочки з тонкого та білого полотна є. Скільки?

Ганна. Десять?

Одарка (хитає головою). Ні.

Христина. Що двадцять?

Оленка. А намисто у три ряди?

Настя. А червоні чобітки з золотими квітами є?

Одарка. Ой! Дівчата! Все що змогла придбала: і сорочки, і рушники, і намисто, і чобітки, і хустки.

Дівчата (разом). Відкривай мерщій скриню.

(Одарка разом з дівчатами співає пісню «Ой раненько я вставала»).

(«Ой раненько я вставала» – авторська пісня).

Ой раненько я вставала.

Конопельку сіяла, сіяла.

Дощу у Бога я просила,

Щоб конопелька гарною вродилась.

У воду холодну коноплю мочила.

Коноплю мочила та тіпала,

Коноплю тіпала та чесала,

Щоб тоненькою ниточкою пряжа стала.

Усю зиму я пряла, полотно тоненьке ткала.

Сорочки шила, рушники вишивала,

Щоб моя доля щасливою стала.

До схід сонця я вставала,

Хустку милому вишивала.

Ой раненько я вставала.

(Одарка відкриває скриню, а в ній пусто. Сидять в скрині двоє її молодших братів).

Одарка. Ах ви, негідники! Як мене осоромили! Зараз віддам вас циганам.

Хлопчики (пританцьовуючи). А в Одарки скриня пуста, чобітків гарнесеньких нема. Нічого вона не робила, тонко не пряла, не шила.

Одарка. Ой лишенько, що мені з братами робити.

Брати (разом). Ой ти, сестричко – біле личко, не треба циганам, ми зараз все принесемо і дівчатам покажемо.

Завіса

Авансцена

Жінка (до ведучих). Ось і таке бувало.

Ведуча. Оце і все, а далі весілля?

Жінка. Ні, перед весіллям обов'язково був «дівич»-вечір. Жінки згадували своє, а воно було різне, дівчата готували наречену до весілля, співали пісні. Інші дівчата випікали весільне печиво – такою була традиція у нашому селі. Молоді, запрошуючи гостей на весілля, пригощали їх весільним печивом. Весільне печиво символізувало статок молодих і гостинність. Давайте подивімося як проходив «дівич»-вечір.

Дія сьома
«Дівич»-вечір

Дійові особи:

Господиня хати – жінка середніх літ.

Перша жінка – подруга господині.

Друга жінка – подруга господині.

Наречена.

Дівчата – подружки нареченої.

Діти – діти господині.

(Кімната гарно прибрана. В кімнаті господиня та дівчата).

Господиня *(сумно)*. Як швидко пролетіли молоді літа, ніби все життя проминуло, а яке кохання було, цвіло немов мальва, а будяком все обернулося. Ну що, дівчата, всі прийшли. Не будемо без діла сидіти.

(Пісня «Перелаз» у виконанні І. Федішин. Дівчата співають та метушаться біля нареченої, діти бігають по хаті, граються, роблячи іноді шкоду. Жінки збираються місити тісто для весільного печива).

Жінка перша *(звертається до дівчат)*. Будемо пекти весільне печиво. Чи воду до схід сонця набирали?

Перша дівчина.

До схід сонця воду брали.

Муку тричі просівали,

Поки півні не співали.

Горщик святою водою обмивали.

Щоб нечисті духи повтікали.

Масло до зірки першої колотили.

Мак товкли, пісні співали,

Щоб весільне печиво добрим було,

На весіллі весело усім було.

Друга жінка.

Весільне печиво будемо випікати.

Весільним печивом молоді будуть гостей пригощати.

Господиня. А чи коровай для молодих вже спікся?

(Жінки витягають з печі коровай).

Дівчата *(підходять і співають)*.

Ой наш, батечку коровай, щастя молодят дай.

Будеш головним ти на столі, всі тебе та й хвалять на селі.

І родзинки, і коса, боже, що то за краса.

Наречена.

Подружечки ви ж мої,
Гірко, сумно мені.
Не буду більше я дівувати,
З вами пісень веселих співати.

Ой дівчата, ви ж мої.
Збирайте віночок тепер мені.
Завтра ніколи буде збирати,
Ви до шлюбу будете мене вбирати.

(Дівчата розбирають квіти).

Перша дівчина. Квіти влітку ми збирали. Різних квітів назбирали.

Друга дівчина. Головніший за всіх мак!

Наречена. Квітка мрії та краси! У квітці цій моє життя.

Перша дівчина. А ромашки ніжні білі, а волошки сині-сині.

Третя дівчина. Ружа, мальва, рута, м'ята і червона калина.

Друга дівчина. Чорнобрівців цілий віз, пахнуть немов кругом літо
бабине прийшло.

Третя дівчина. Аж ось безсмертник і соняшник – немов ясне сонечко.

Перша дівчина. Троянда рожева у віночку цвіте. Дівочу красу – навік
збереже.

Друга дівчина. Барвінком зеленим ми квіти з'єднаємо. Полин траву у
вінок вплітаємо, молоду від злих чарів оберігаємо.

Господиня. Усіх квіточок рівно дванадцять?

Дівчата (разом). Дванадцять.

Перша дівчина.

Віночок барвистий, віночок строкатий.

Гарний, славний не зім'ятий.

Голову він прикрашає, молоду та й убирає.

Наречена.

Голову віночком мою увінчайте,

Любові та злагоди мені побажайте.

Барвіночок любий, ой моя нене,

Хай мій милий буде біля мене.

Третя дівчина.

Рутою, м'ятою коси прикрашаємо,

Наречену молоду до вінця вбираємо.

Молода голубонька крила розправляє,

У віночку шлюбному до милого злітає.

(Авторська пісня «Голубонька»)

Ой, голубо мила, дівчина вродлива,

Дівчина вродлива з хати полетіла.
З хати полетіла, віночок наділа.
В люстерко дивилась, Богу помолилась.
Богу помолилась, в дівках не барилась.
Віночок наділа, з хати полетіла.

(Дівчата надівали нареченій вінок на голову. До вінка прикріпляли стрічки. Роздивлялися одяг нареченої).

Завіса

Авансцена

(Виходять всі учасники театралізованого дійства).

Жінка. Як вам, мої гості, чи сподобалися вам ці зустрічі.

Ведучий. Так, дуже цікаво було мандрувати селом.

Ведуча. Ми не тільки побачили ваші звичаї, традиції, а немов стали їх учасниками.

Жінка. Кожен обряд, звичай чи традиція українського народу – це неповторний витвір мистецтва. Кожен край, кожне село чи хутір мають свої родзинки у знайомих для всієї України обрядах, звичаях, традиціях.

Ведуча. Любіть Україну, всім серцем любіть,
Бо наше коріння – калини цвітіння.
І будьте здорові, і будьте вродливі,
До нашої неньки не будьте зрадливі.

Ведучий. І буде вам щастя й мир на землі,
Пісні солов'їні та хліб на столі.

2.4. Віртуальна екскурсія з елементами інсценізації в двох частинах «Осінні релігійні свята»

Форма проведення: вітальня з елементами інсценізації у двох частинах.

Мета: ознайомити учнів з особливістю осіннього циклу релігійних свят; залучати вихованців до вивчення цінностей народного життя, традицій рідного краю та вірувань людей; виховувати любов до рідної землі.

Частина I

Завіса закрита

Авансцена

Ведуча. Доброго дня, шановні гості та учні.

Ведучий. Вітаємо вас у нашій вітальні.

Ведуча. Сьогодні ми поговоримо про осінні календарні релігійні свята. Духовна та культурна спадщина українського народу відкрила перед нами можливості пізнання звичаєво-обрядових традицій релігійних свят осіннього циклу. Ми познайомимось зі звичаями, традиціями святкування цих свят в селах, селищах та хуторах північно-східного регіону Луганської та Донецької областей.

Ведучий. Розмаїття слов'янських традицій та свят осіннього циклу прийшло на зміну поетичному та теплому літу. Назвемо осінні релігійні свята «Осениною».

Ведуча. «Осенина» до нас прийшла.

«Осенина» в гості завітала,
Дари багаті принесла.
З чудовим літом розпрощалась.

Ведучий. А вересень у віконце вже заглядає

І серпню місяцю хустинкою махає.
Сумує літо, але що поробиш,
Дорогу в осінь воно прокладає.

Ведуча. Так, Так! А з якого календарного свята починається «Осенина»? Бо я чула, про цей день говорили, що «Всякому літу – амінь».

Ведучий. Важко відповісти на це питання. Україна велика держава. У різних куточках нашої країни по-різному святкували осінні календарні свята, які завершували календарний рік.

Ведуча. Календарний рік? Як це? Усім відомо, що календарний рік закінчується 31 грудня, а з 1 січня починається новий рік.

Ведучий. Вірно, але я говорю про календарний рік релігійних свят. А якщо говорити про календарний рік в цілому, то ми повинні знати, що раніше новий рік починався з початком відродження природи, а пізніше, після запровадження християнства в Київській Русі, ми стали жити за Юліанськими календарем і новий рік починався 1 березня. Пізніше було перенесено святкування нового року на 1 вересня відповідно до рішення Візантійської церкви. А з 30 грудня 1699 р. за указом Петра I новий рік почали святкувати з 1 січня (на той час уже вся Європа ще з 1362 р. святкувала новий рік 1 січня).

Ведуча. Але сьогодні ми не будемо говорити про історію нового року.

Ведучий. Зрозуміло що ні. Ми будемо говорити про осінні календарні свята, які за давніми традиціями завершували календарний рік. В основному на сході України осінні свята починалися 20 серпня (2 серпня за н. ст.) – це День Пророка Іллі, а закінчувалися 14 листопада (27 листопада за ст. ст.) – в День Святого Пилипа.

Ведуча. А в інших місцях першим осіннім святом вважається День преподобного Симеона Стовпника, або «Семена». Це свято відзначають 1 вересня (14 вересня за ст. ст.) День «Семена» – це свято означало перехід у новий сезон, бо за ст. ст. – це 1 вересня – початок нового календарного року.

Ведучий. В день «Семена» закінчувалася «Вулиця», починалися вечорниці. Хлопці засиляли сватів, але сватати починали лише після Першої Пречистої, тобто 15 вересня (28 серпня за ст. ст.), а весілля починали справляти тільки після Покрови, тобто з 1 жовтня по 14 жовтня (14 по 27 жовтня за н. ст.)

Ведуча (здивовано). Багато цікавого розповів. І все ж таки чому з «Семена» починалися осінні свята?

Ведучий. 14 вересня – за старим стилем – це 1 вересня за новим стилем, а це ж початок осені, зрозуміла? Є такі народні приказки «На Семена ясно – осінь буде теплою», «Полетіли гуси на Семена – чекай ранньої зими».

Ведуча. Кожен край, селище, село мають свої погляди на початок осінніх календарних свят. А хто вони такі ці святі Ілля, Семен?

Ведучий. Давайте на хвилинку відправимося у віртуальну подорож до одного села і подивимося, як у тому селі святкували деякі осінні релігійні свята, і що вони знали про цих святих.

Завіса відкривається

Сцена I

Дійові особи:

Бабуся – жінка похилого віку.

Дівчата: Катеринка, Маринка, Оксана.

Василь – молодий парубок.

Макар Петрович – учитель-пенсіонер.

(Сільська вулиця. Тин. На лавці під тином сидить стара жінка. До жінки підходять дівчата, хлопець, а пізніше вчитель).

Катеринка. Бабусю, на дворі так палить сонце, можна ми підемо на річку купатися.

Бабуся. Ви що, дівчатка, сьогодні День Пророка Іллі, купатися вже не можна.

Катеринка. Чому не можна, ще літо на дворі, сонце так палить.

Бабуся. Як говорили старі люди: «Прийшов Ілля – тепло води забрав», «На Іллю до обіду – літо, а після обіду – осінь», а у нашому селі такі приказки: «Сонце палить на Іллю – чекай грози, негоди, буревію», «Від води на Іллю прохолодою віє»

Маринка. А до чого тут річка? Чому купатися не дозволяєте і хто такий Ілля?

Бабуся. Колись у нашому селі була «церковно – приходська» школа, в ту школу ходила моя бабуся. Так от, батюшка учням розповідав, що пророк Ілля боровся проти язичників, які поклонялися ідолам, а не Богу – Творцю всього живого на землі. За його вірну службу Бог забрав його на небо, подарував йому вогняну колісницю і вогняних коней. Ось в цей день Ілля мов вихор несеться на своїй колісниці по небу, гримить і пускає на землю блискавку. В ніч на Іллю бувають такі сильні грози з блискавками. А нечиста сила, яка боїться Іллю, ховається від нього.

Катеринка. Бабусю, невже ти віриш цьому?

Бабуся. Вірю. Мені моя бабуся розповідала, що коли вся нечисть повстала проти Бога, сам Бог тоді звернувся до Іллі з проханням вигнати чортів, бісів з неба, запровадити їх під землю, в річки, озера. Ось в цей день Ілля бушує, ганяється на колісниці за чортами та бісами, блискавки та грім на них посилає, а ті ховаються.

(До бабусі та дівчат підходить вчитель з хлопцем).

Вчитель, хлопець (разом). Доброго дня!

Бабуся, дівчата (разом). Доброго і вам дня!

Вчитель. А про що цікаве говорили?

Катеринка. Сьогодні День Пророка Іллі й сьогодні купатися в річці не можна.

Вчитель. Ось про що говорили? Дійсно, сьогодні День Пророка Іллі.

Маринка. А це все правда про пророка Іллю, про його блискавки?

Вчитель. Як вам сказати? Трішки правда, а трішки – ні. Ще до впровадження християнства, коли наші пращури були язичниками, їх головним богом був наймогутніший Перун. Слов'яни вірили, що саме бог Перун є творцем і захисником Всесвіту. В слов'янській міфології говориться про те, що на небі завжди були темні сили – демони, які хотіли, щоб на землі завжди була ніч і було холодно. Перун боровся проти темних сил. Він, як володар неба і землі, хотів, щоб світило сонце, щоб земля була живою та красивою, та щоб люди, які на ній жили, почитали його як бога. Нарешті, 20 липня (2 серпня) був днем бога Перуна. В цей день грім та блискавки на землю посилав бог Перун. В цей день вся нечиста сила рятувалася від вогняних стріл Перуна. Як говориться в міфах, що гроза – це битва Перуна з бісами, а грім – це молот бога, яким він розбиває темну силу, яка не дає пробудитися землі.

Оксана. Виходить, що не Пророк Ілля боровся з бісами?

Бабуся. І про це я чула від своєї прабабусі. Люди в цей день не пускали в хату котів, собак. Вони думали, що нечисть вселяється в душі тварин. Ось

подивіться на нашого собаку, хвостом виляє, до ніг припадає немов захисту просить. Чого б це так? Тому що сьогодні по обіді буде гроза, а собака це відчуває. Всі собаки грози бояться.

Катеринка. А до чого тут бог Перун? Сьогодні день пророка Іллі.

Вчитель. Ілля – біблійний герой, захисник Бога – Творця, а Перун, за слов'янськими міфами, сам творець світу. Річ у тім, що християнська церква поєднала день Перуна з днем Пророка Іллі, бо їх діяння, тобто вчинки, схожі.

Бабуся. А ще є свято блискавиці. А ще, я пригадую, старі люди говорили, що Перун на зиму небо замикає і лягає відпочивати, а весною, коли ми чуємо перший весняний грім – це означає, що пробудився Перун і посилає дощик на землю. Починається весна.

Вчитель. Дійсно, так народ колись говорив.

Катеринка. Так хто ж такий Ілля?

Вчитель. Ілля – один з великих Пророків Старого Завіту, він народився за 900 років до народження Ісуса Христа. Цей Пророк вірив в єдиного Бога – Творця Всесвіту і боровся з тими, хто відступився від Бога – Творця, зрадив йому. Єдиний Бог Творець на прохання Пророка послав засуху на віровідступників. Три роки не посилав дощу. Люди вмирали з голоду. Але Пророк Ілля зумів переконати язичників, що не їх бог – ідол Ваала всемогутній, а Бог – Творець. Під час жертвоприношення Ілля звернувся до Бога з проханням, щоб Той послав вогонь на жертовник Іллі, який запалити було б дуже важко, бо дрова були мокрі. По молитві Іллі зійшов вогонь з небес, і всі зрозуміли, який Бог є Єдиним Богом у світі. Народ впав на землю промовляючи слова: «Воістину Господь є Бог Один і немає іншого Бога, окрім Нього». По молитві Іллі небо відкрилося, пішов дощ. Бог взяв Пророка Іллю живим на небо, з'явилася вогняна колісниця та коні вогненні, на якій Ілля піднявся на небо.

Оксана. Я зрозуміла. Пророка Іллю і міфологічного Перуна об'єднує те, що вони боролися за добро проти зла, бо Бог – це добро, а все що проти Бога є злом.

Вчитель. Молодець, все ти правильно зрозуміла.

Хлопець. А мені мати говорила, що з дня Іллі починається в селі свято врожаю, мов на Іллю випікали хліб з нового врожаю. «На Іллю – новий хліб на столі». В цей день часто була негода, гроза з блискавками.

Бабуся. «На Іллю не можна в полі працювати – небесним вогнем спалить». А у нас на селі говорять, що на Іллю треба Бога прославляти, а не працювати.

Вчитель. Пройшли тисячоліття, а діяння міфічного героя Перуна та пророка Іллі, який дійсно жив на землі, ми по сьогодні пам'ятаємо та шануємо.

Маринка. Ой, до речі, подивіться яка хмара насувається на село.

Бабуся. Буде дощ та злива. Як у нас на селі кажуть, що «Після Іллі кіньми нікуди», «Ілля грязюки по коліна приніс».

Вчитель. А скоро у нас на селі свято. Закінчилися жнива. Люди будуть святкувати «обжинки».

Бабуся. Як колись говорили: «Святий Петро жито зажинає, святий Ілля в копи складає».

Вчитель. Хлібороби усіх запрошують на «обжинки». Ну, що, до побачення.

Всі разом. До побачення.

Завіса

Авансцена

Ведуча. І все ж таки саме з Іллі починається календар осінніх свят. Майже по всій Україні на Іллю закінчується косовиця, бо за ст. ст. це 20 липня. В селах готуються до свята врожаю. В народі говорили: «Жнива кінчаються – осінь починається», а в нашому селі такі були приказки, що в день Іллі літо, а після Іллі осінь стукає у вікно, в пору Іллі вечори ще теплі, а ранки прохолодою віють.

Ведучий. Так, Пророк Ілля асоціюється з закінченням жнив. Є така приказка «Ілля господар жнив та «обжинок».

Ведуча. Вірно.

Ведучий. Давайте подивімося яким же було свято «обжинок». Навідаємося в наше село.

Завіса відкрита

Сцена II

(На задньому плані сцени поле. Збираються дівчата, хлопці, жінки).

Перша жінка. Дівчата, а вінки з колосків пшениці собі сплели.

Перша дівчина (показує та одягає вінок на голову). Ось подивіться які красиві віночки, а ще у віночках синьоокі квіточки.

Перша жінка. А що ви знаєте про ці блакитні квіти.

Друга дівчина. Це Петрів батіг.

Перша дівчина. А чому так називають квітку?

Друга дівчина. По-науковому – це цикорій, а наш народ називає її «Петрів батіг». Ця рослина росте скрізь. В деяких країнах вона має назву «квітка сонця» або «сонячна квітка». Існує легенда, що колись давно апостол Петро використовував цю рослину замість батога, коли був пастухом, а ще корінь цієї рослини дуже міцний і великий та ще схожий на хрест. А ми знаємо,

що Петро був розіп'ятий на хресті. І цвіте ця рослина починаючи з кінця червня по серпень. Саме в пору, коли святий Петро жнива розпочинає. Ось ми й вплели в вінки цю квітку як повагу до святого Петра.

Друга жінка. До свята врожаю зв'язали найбільший сніп, як символ багатства матінки-природи?

Друга дівчина. Ось головна краса нашого свята – перший сніп.

Ми його перев'язали
стрічками синіми, як наше небо,
зеленими, як наші луги,
жовтими, як золота пшениця.

Перша жінка. А останній сніп? Він теж важливий, бо означає, що жнива закінчилися.

Третя дівчина. Ось і останній сніп. Могутній й красивий, а колоски які важкі.

Друга жінка. А чи привезли хліб з нового врожаю?

Дівчата (разом). Привезли.

Друга дівчина (показує на коровай). Подивіться на цю красу краса. Хліб випікали по-стародавньому рецепту, а випікала його найповажніша бабуса нашого села.

Перша дівчина. Проводжаємо косовицю – хлібом з пшениці.

Вівсяним хлібом – осінь привітаємо.

А гостей «кисілем» пригощаємо. (Сільська приказка)

Третя жінка. Так. В нашому селі така традиція. Осінь зустрічаємо вівсяним хлібом та «кисілем». Ой! Подивіться скільки гостей завітало на наше свято.

А про коровай ми колись співали українську народну пісню:

Наш коровай хороший:

У печі високий.

На столі широкий,

Бо наш рід великий,

Щоб було чим ділити (повторити тричі).

Друга жінка. Зараз жнива швидко закінчуються. Зараз комбайни роблять все: косять, молотять і віють. З під самого комбайна машина везе зерно на тік. А раніше жнива були тяжкою працею. Зараз ви будете вітати комбайнерів, шоферів, а ми раніше зустрічали косарів, женців такими словами:

Слава нашим косарям, що так славно працювали.

А в'язальницям окремо низький наш уклін,

Що снопи в'язали хутко, копи ставили так вправно.

А женці – дівчата, молодиці,

Ви не загубили жодного зерна пшениці.

Давайте заспіваємо українську народну пісню «Зеленеє жито, зелене...».

(Дівчата у вінках з колосків пшениці співають і танцюють).

Перша жінка. Наше свято превелике й пребагате. Хліб вродився, а якщо є хліб на столі, як кажуть у нас на селі, то ми всі щасливі й багаті, що зуміли виростити такий врожай. Розстелимо скатертину, розкладемо короваї з нової пшениці. Будемо хліб святий куштувати, працю хліборобів прославляти.

Хлібороб. Давайте прославимо перший сніп з золотої пшениці, його колосками уквітчаємо наших хліборобів. Вони колоски пшениці збережуть до нового посіву пшениці. Є у нас така приказка «Не їж, не пий, з голоду помирай, а останню зернину збережи».

(Дівчата роздають пучечки колосків хліборобам).

Друга жінка. Раніше перший сніп відносили до церкви, де його святили, а потім кожному давали по невеликому пучечку, цей пучечок зберігали як оберіг оселі й нового врожаю, так було в нашому селі. Тільки раніше кожна родина мала своє поле, і перший сніп жала господиня дому. Потім всі несли свій перший сніп в церкву. Після освяти сніп ставили на покуті. Колосочки з зерном мали цілющу та захисну силу для будь-якої ситуації в родині.

Третя жінка. Давайте будемо святкувати та пісні співати.

(Дівчата виконують пісню «Ой у полі пшениця золота...»).

Завіса

Авансцена

Ведуча. Цікаве свято ми побачили, але попереду ще багато цікавих зустрічей та свят.

Ведучий. А яке свято на нас чекає?

Ведуча. Дуже цікаве та загадкове. Це 27 липня (9 серпня за н. ст.) – день Святого Пантелеймона, а в народі ще називають днем «Палія».

Ведучий. І що ми про нього знаємо?

Ведуча. Про свято Пантелеймона не ми будемо розповідати. Ми знову помандруємо в одне дуже хороше село і все побачимо.

Завіса відкривається

Сцена III

(Сільська вулиця. Збираються хлопці та дівчата).

Перша дівчина. Ой, дівчата, який сьогодні гарний день. Тепле сонечко, а ні вітру тобі, а ні дощу. Жнива закінчилися, врожай зібрано, тільки б погуляти, поки ще не прийшов «Семен», як ото кажуть в нашому селі таку приказку: «Прийшов Семен – мене в хаті запер».

Друга дівчина (*з важкістю*). Я тебе не розумію, але до дня «Семена» ще далеко. Це буде тільки 1 вересня (14 вересня н. ст.), а сьогодні й завтра є «Вулиця», є де погуляти.

Третя дівчина. Вірно, мені мати говорила, що після Семена «вулиці» вже не буде. Не зможемо ми, дівчата, співати пісні, зустрічати схід сонця.

(Підходять несподівано хлопці).

Перший хлопець (*зухвало*). А ми «женихатися».

Перша дівчина. А ну на тебе, злякав.

Другий хлопець. Не буде «вулиці» – будуть вечорниці.

Третій хлопець. Хлопці, а гайда до лісу, хмизу назбираємо та вогнище запалимо.

Перша дівчина. Тю на тебе, ти що дурний, не можна до лісу зараз ходити.

Другий хлопець. Чому?

Перша дівчина. Сьогодні свято велике.

Третій хлопець. Яке свято?

Друга дівчина. Сьогодні – день Святого Пантелеймона або «День Палія».

Третій хлопець. Ось воно що, як я міг забути. Але наскільки нам відомо він цілитель.

Перша дівчина. Так, він лікар, зцілював людей, а ще в ці дні та до кінця серпня можна збирати лікарські рослини.

Друга дівчина. Так давайте підемо в поле чи ліс і назбираємо лікарських рослин.

Другий хлопець (*здивовано*). А що зараз можна зібрати? Та й нецікаво це.

Друга дівчина. Дуже багато можна зібрати, ще цвіте Петрів батіг, ромашка, нагідки, кульбаба, материнка та багато інших.

Третій хлопець. Так що, гайда до поля? Я тим часом сіно з поля привезу.

Перша дівчина. Що ти, не можна сьогодні в поле за сіном їхати. Розсердиться Пантелеймон. Як кажуть старі люди в нашому селі: «На Пантелеймона ні в поле, ні до лісу», «А багаття розведеш – біду не обійдеш», «Вогонь пошлее – спалить бодай усе», тому що Пантелеймона називають Палієм.

Хлопці (*разом*). Знаємо розповідали.

Перший хлопець. Просто дивно, Цілитель і водночас може вогнем покарати. Чому?

(До хлопців та дівчат підходить жінка похилого віку).

Жінка. Тому, що в цей день треба молитися, до церкви сходити, працювати можна, тільки в поле та до лісу не треба. Особливо в полі працювати

не можна, може спалити врожай. В цей день не можна пекти хліб, молоти зерно, палити вогнища, возити сіно, і це все тому, що в цей період часто були грози, блискавки. Виникали повір'я, що саме Пантелеймон у цьому винен.

Друга дівчина. Я читала, що Пантелеймон є захисником вогню та воїнів.

Жінка. І це вірно. Але головне те, що цього Святого треба поважати як цілителя, як захисника християнства, бо доля його страшна.

Друга дівчина. Я знаю. Йому відрубали голову за те, що він вірив в Ісуса Христа і саме іменем Спасителя лікував людей.

(Підходить ще одна дівчина).

Четверта дівчина. А до лісу піти можна, а щоб все було добре, треба слова «завітні» сказати.

Жінка. І які ж?

Четверта дівчина. Мені дідуня так говорив, якщо зміюку побачите, то скажіть такі слова: «Сичи, сичи та не висічеш, як медом «намажу» – дорогу «покажу».

Жінка. Я знаю твого діда. Ми його знахарем називаємо, він багато чого знає.

Четверта дівчина. Він ще так сказав: «У лісі звірина, немов рідна дитина, ти її не чіпай, своєю дорогою чвалай».

Жінка. Та то ж приказки діда, і все ж таки не ходіть до лісу.

Перша дівчина. Приходьте сьогодні на «вулицю».

Друга дівчина. А що там за галас такий?

Перший хлопець. Так то малеча зозулю проводить, пісні їй співає.

Третя дівчина. А чому саме про неї?

Жінка. Тому що вона ключниця вирію, який летить у теплий край.

Дівчата (разом). То ходімо послухаємо.

(Ідуть дівчатка та хлопчики, махають руками, дивлячись в небо, а потім співають українську народну пісню «Зозуля кувала...»).

Петрівочка наступає –

Сива зозуленька вилітає,

Собі соловейка викликає:

Ой вилинь, вилинь, соловеечку,

А із лугу – на калиночку.

Там будеш щебетати,

А я біля тебе жалібно кувати!

Ячмінь колос викидає –

Соловейко голос покидає,

А як петрівочка минається,

Сива зозуленька ховається,

По борозенькам скитається.

В теплі краї відлітати збирається.

Жінка. Так і ми колись співали. Зозуля – ключниця вирію, у неї ключ від тієї країни.

Дівчата. Добре співають, ось і провели зозулю.

Маленька дівчинка. А чому зозуля так рано від нас відлітає?

Жінка. Зозулі ще влітку поодиноці відлітають.

Дівчинка. Чому?

Жінка. Як кажуть в народі, «перестала зозуля кувати, бо нікуди яйця підкладати». Усі птахи вже пташенят виростили. Ось нічого не залишається їй як летіти в теплі краї.

Перший хлопець. Літо скоро промайне – осінь настане.

Друга дівчина. Ой, гляньте, сліпий дощик, а сонце світить.

Жінка. А ще таке кажуть: «Дощ уранці – на бабині танці»

Друга дівчина. «Дощ в обід – запрягай додому їдь».

Другий хлопець. «Гуси летять високо – осінь буде тривалою», «Добре вродив щавель – на теплу зиму».

Жінка. Які ви всі розумні, багато чого знаєте, але це все попереду.

Дівчата (разом). Ну що, хлопці, до вечора. Ой, який дощик.

(Дівчата співають жартівливу українську народну пісню і танцюють).

І шумить, і гуде, дрібний дощик іде.

– Ой, хто ж мене молодую,

Та й додому одведе?

Обізвався козак на солодкім меду:

– Гуляй, гуляй, дівчинонько,

Я й додому одведу.

Не веди ж ти мене, не прошу я тебе,

Бо лихого мужа маю, буде бити мене.

Хлопці (разом). Ой, дівчата, як вам догодити. Зустрінемось на «вулиці».

(Усі розходяться).

Завіса

Авансцена

Ведучий. Шановні гості, чи цікавими були наші зустрічі?

Ведуча. А що далі? Про яке свято ми ще не говорили.

Ведучий. Осінніх релігійних свят попереду ще багато, але з ними ми познайомимося при другій нашій зустрічі. На сьогодні наша вітальня прощається з гостями.

Ведуча. Не забувайте нашу вітальню. До нової зустрічі.

Всі учасники виходять на сцену і під пісню «Як у нас на Україні», яку виконує Катерина Бужинська, танцюють і співають.

Тече річка невеличка, через гори, через гай.
Рано вранці небо кличе, вставай сонце – вставай.
Розбуди усе навколо, хай почує рідний край.
Пісню гарну, серцю милу, добрим людям співай.

Приспів.

Як у нас на Україні – всі лани квітучі,
Так у нас на Україні – люди всі співучі.
Хай же щастя в домі і пісень багато,
Бо без пісні в Україні не буває свята.
Тече річка в синє море, прокладає собі путь.
І малі струмки прозорі, сил мені додають.
По землі вода гуляє, напуває рідний край.
Все довкола оживає, співай, земле, співай.

Частина II

Завіса закрита

Авансцена

Ведучий. До гостини ми вас запросили, щоб про звичаї, традиції нашої рідного краю розповісти.

Ведуча. Ми продовжуємо знайомство з «Осениною» – святами осіннього періоду релігійних свят.

Ведучий. В деяких куточках України вважають, що осінні свята треба починати зі Спаса – 6 серпня (19 серпня за н. ст.). Свято Преображення Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа є одним із найбільших дванадесятих свят. Сутність його полягає в тому, що апостоли знали Ісуса як людину, яка їла, працювала, стомлювалася, відпочивала, але він хотів довести апостолами, що Він не просто людина, а Син Бога. В один день Він запросив апостолів Петра, Якова, Івана і повів їх на високу гору, де під час молитви «преобразився» – Обличчя його засяяло, одяг його став блискучим, а голос з неба підтвердив його божественне походження. Ісус хотів, щоб повірили в те, що він справді Син Божий.

Ведуча. Цікаво, але, як не дивно, кожне релігійне свято обов'язково має основу народних вірувань, традицій. Люди дійсно до цього дня закінчили збір врожаю. Після третього Спасу, який називали «хлібний» починали сівбу озимої. А ще на Спас освячували яблука, груші, мед. «Прийшов спас – пішло літо від нас», «Минув Спас – держи кожух про запас». В ці дні поминали

померлих. Люди вірили, що душі померлих приходять до своєї домівки, в цей день залишали їжу на столі для померлих.

Ведучий. А краще за всіх про Спас розкажуть наші гості.

(Учні декламують вірш «19 серпня – СПАСА»¹

Дуже Спаса наш люд поважає,
Адже Спас – покровитель врожаю.

Як і тисячу років тому,
Так і в двадцять першому сторіччі
Спас жаданий для кожного дому –
Спаса в нас відзначають аж тричі.

Чотирнадцяте серпня – якраз
З Маковесем збігається Спас.
Спаса першого ось в чому зміст:
Оголошено яблучний піст!

Стиглі яблучка, саду окраса,
Недоступні до третього Спаса...

Надійшло дев'ятнадцяте серпня.
Цього дня вже без ліку літ
День Святого Преображення
Християнський святкує світ.

Із прадавніх часів у нас
Звуть це свято – Великий Спас!

В Україні на Спаса відправа ця
Особливим присмаком славиться:
Святять яблука, святять мед.
Святять збіжжя з нового врожаю.

Диво – запахів той букет
І святих, здається, вражає
Тадо столу іще не час:
Почастує всіх третій Спас.

¹ Бойко В., Стельмах А. Українські народні свята. К.: Вид-во «Діса – Плюс», 2010. С. 65–66.

Отже, серпня девятнадцятого
Всі мерщій до саду багатого!
Відвертатись од яблук не мусимо
Перш за всещонайкращі надкусимо.

Працюють усі на славу
Кільканадцять на Спаса діб.
Основну закінчили справу:
До зернини зібрали хліб.

І приходять у днину погожу
Всі до церкви на службу Божу.

Ведуча. А після Спаса, 15 серпня (28 серпня за н. ст.) – день Успіння Пресвятої Богородиці, як ще називають – Перша Пречиста. З цього дня починається бабине літо і триває до 11 вересня. В цей день можна працювати, але і молитися треба. Після Першої Пречистої молоді дівчата готувалися до весілля. Друга Пречиста – 8 вересня (21 вересня за н. ст.), за земною суттю – це свято врожаю, за духовною – жіночесьвято. Саме Другу Пречисту в деяких регіонах України називали «осениною». З Другої Пречистої засиляли сватів.

В цей день була така прикмета в деяких селах нашого краю, треба встати до схід сонця і набрати неторкнутої джерельної води, потім повернутися до сонця, коли воно тільки підіймається, і умитися цією водою, будеш не тільки красивою, але й щасливою, а головне, вийдеш в цьому році заміж.

Ведучий. Старі люди кажуть: «Прийшла Перша Пречиста, одягла природа намисто.», «Прийшла Друга Пречиста, взяла комара нечиста», «Прийшла Третя Пречиста, стала діброва безлиста».

А ще говорили так: «Перша Пречиста жито засіває, Друга – дощем поливає, а Третя – снігом покриває». 8 вересня (21 вересня за н. ст.), в день Різдва Пресвятої Богородиці, розводили на вигоні багаття і спалювали непотрібне збіжжя, цим самим задобрювали природу.

Ведуча. Ми не сказали про саме головне. В день Другої Пречистої в одному з наших сіл був такий звичай. Давайте загляньмо в це невеличке село.

Завіса відкривається

Сцена I

(Кімната в українському стилі. За столом сидить старенька жінка. Дівчата прикрашають калиною та листям ікону Пресвятої Богородиці).

Жінка. Ну що, дівчата, все зробили. Завтра особливий день – Різдво Пресвятої Богородиці. В нашому селі існує така прикмета, що на Різдво Пресвятої Богородиці вода, набрана до схід сонця, набирає чудодійної сили. Тому в цей день було багато охочих звернутися до чарівної водиці з різними проханнями. Дівчата й молодиці, навіть чоловіки вірили в силу води.

Перша дівчина. Бабусю, відкрий таємницю народних приказок. Що треба говорити? Як треба просити?

Бабуся. Багато приказок забула, а те, про що пам'ятаю, вам повідаю. До Богородиці треба звертатися з відкритою душею, перед тим, як звернутися, покаятися у своїх гріхах, а люди завжди грішні. Потім запалити свічку, стати навколішки, помолитися, а потім звернутися до Богородиці з проханням.

(Дівчата запалюють свічки, становляться на коліна перед іконою Богородиці та ставлять свої глечики з водою, бо саме через воду, яку вважали чарівною, Богородиця допомагала. Починали молитися.

За сценою інші дівчата промовляють слова, з якими дівчата, молодиці зверталися до Богородиці).

Ой, Свята Богородиця! Тебе я благаю!

Рано вранці, до схід сонця, води я набрала.
Тую воду пред Тобою та й проставляю.
Тебе з усього серця дуже я благаю.
З твого Благословення дозволь водою умитися,
Щоб могло моє здоров'я та й укріпитися
Подаруй здоров'ячко, а я буду молитися.

Воду набираю, молитву промовляю.
Дозволь, Богородиця, водицею та й умитися,
щоб своїй красі дивитися,
щоб здоров'я міцне мати,
щоб сватів скоро чекати,
щоб коханий мій не зрадив.
А я буду тобі, Богородиця, молитися,
за свячену твою водицю з чарівної криниці.

Ой ти, водиченька, з чарівної річеньки,
Тебе я, водиченька, благаю,
Дозволь умитися, щоб зцілитися від сумної долі,
Бо став мій милий козаченьком та й згинув у полі.

Підійду я до криниці, де не торкнута водиця.
Запитаю у водиці, невже мені весь вік бути вдовицею.
Пошли мені чоловіка, а діточкам батька.
Подаруй мені Богородиця – щастя.

На крутім бережку воду набирала,
Умитися водою дуже я бажала.
Хочу бути гарною, хочу бути чемною,
Хочу бути коханою, хочу бути щасливою.
Пошли мені чоловіка бажаного.

Ой, Свята Богородице, до тебе звертаюсь,
Пошли мені діточок, яких я не маю.
Буду їх любити та оберігати,
Тебе за це щастя буду прославляти.

Ой, Свята Богородице, дай мені сили
Милого діждатись у тяжку годину.
Діти плачуть за батьком, а я за чоловіком.
Скільки ж мені його ждати з тих заробіток.

(Лунає запис української народної пісні «До тебе руки наші простягаєм...»).

До Тебе руки наші простягаєм,
І про молитву просить кожен з нас.
О, Матір Бога, знов Тебе благаєм:
За нас Ти заступайся повсякчас!

Приспів:

Аве, Марія! Аве! Аве, Марія!
Ми величаємо Тебе, Царице світу!
Аве, Марія! Аве! Аве, Марія!
Хай доброта Твоя
В серцях любов засвітить!

Ми хочем бути завжди вірні Богу,
Хоч часто розчаровує нас світ.
Та Ти говориш все почати знову,
І в серці розквітає віри цвіт.

Бабуся *(до дівчат)*. Дівчата, помолилися. А тепер живіть так, щоб те, що просили, збулося.

Дівчата. А на старе бабине літо, з 13 вересня по 21 вересня, ворожили на павутиння. Розкажіть. Е ні, на Різдво Богородиці ворожити не можна.

Дівчата. А коли ж можна ворожити?

Бабуся. Треба було ворожити на Семена. Казали старі люди, що на Семена в лісі павутини багато. Ось тоді дівчата і хлопці на павутину ворожили, а ворожили після заходу сонця, але сьогодні про це говорити не будемо. Святкуйте Різдво Богородиці.

Завіса

Сцена II

Дійові особи:

Ведучий.

Ведуча.

Вчитель.

Бабуся.

Дівчата.

Ведучий. Тепер в селах наступає тиша? «Вулиці» немає?

Ведуча. Ні. Свят ще багато. Є свято Михайлове чудо – його вшановують 6 вересня (19 вересня за н. ст.), суперечливе таке.

Ведучий. А що ми знаємо про це свято? Давайте звернімося до наших старих знайомих, з якими ми зустрілися в однім селі.

Ведуча. Добре. Я зрозуміла, що вони дуже багато знають і нам все розкажуть.

Ведучий. Запрошуємо нашу Катерину Михайлівну та Макара Петровича. Доброго дня. Просимо вас дати нам пояснення щодо свята Михайлове чудо.

Вчитель. Спочатку про Архангела Михаїла. Якщо святі такі як Богородиця Марія, Пророк Ілля, Пантелеймон, Семен, великомучениця Параскева та інші – це живі люди, і ми знаємо про їхнє життя та смерть, то Михаїл – це ангел, безтілесне творіння. Ангел завжди був і є поряд з Богом. Саме архангел Михаїл вигнав з неба верховного ангела Десницю, який захотів стати вищим за Єдиного Бога, Володаря усього світу. Боротьба з сатаною була важкою, але він, разом з ангелами, які підтримували його, переміг люцифера, вигнав його з неба і запровадив під землю.

Церква почитає Архангела Михаїла як захисника віри та борця проти ересі та всякого зла. День Архистратига Михаїла церква вшановує 8 листопада (21 листопада за н. ст.).

Ведучий. А про Михайлове чудо що ви скажете?

Вчитель. Християнський світ святкує окремо одне з чудес Архистратига Михаїла, яке сталося 6 вересня (19 вересня за н. ст.). Цей день народ називає днем Михайлового чуда. Сутність чуда полягає в тому, що Михаїл зберіг від затоплення святий храм, який було збудовано на його честь у місті Лаодикії одним з мешканців. У цього мешканця була дочка, яка була німою. У сні йому явився Михаїл і сказав, що його дочка буде говорити, якщо вип'є води з джерела. Так і сталося, дівчина випила воду і стала говорити. Після цього чуда вся сім'я мешканця охрестилася. Це джерело стало цілющим, до якого приходили люди за зціленням. При храмі протягом 60 років служив християнин Архип, який проповідував християнство. Язичники були проти християн, вони хотіли зруйнувати храм, тому об'єднали дві гірські річки в одне річище і направили на храм християн. Архип в молитвах звернувся до Михаїла за допомогою. Михаїл з'явився перед храмом і своїм посохом пробив велику розщелину в горі, і гірські потоки направив в інший бік. Таким чином він зберіг не тільки храм, а й утвердив віру людей в Христа.

Бабуся. Ось в цей день, як говорили старі люди, Архистратиг Михаїл гасає по небу, ганяючись за злою силою. Диявол при цьому ховається в хати, церкви, вселяється у тварин, а Михаїл тільки його помітить відразу пускає в нього стріли Перунові та знищує все вогнем. Люди тримали свічку - громовицю, яку освячували 2 лютого (15 лютого за н. ст.) на свято Стрітення. Її запалювали під час грози.

Народ почитав Михаїла, але і боявся. Тому в нашому селі говорили, що в цей день працювати не можна, треба молитися. А ще люди в нашому селі знали такі приказки: «На Михайла працювати – долю свою зневажати», «На Михайла працювати – борони Боже», «На Михайла працювати – засть», «Не будеш Михайла почитати – щасливої долі не будеш мати», «Михайло добро сотворив – храм зберіг», «На Михайла помолишся – душа заспокоїться (душу заспокоїш)», «На Михайла молитися – дарам від Бога дівитися», «На Михайла працюєш – людей дивуєш», «На Михайла працювати – долю свою проклинати або (худу мати)».

Ведуча. Невже цьому треба вірити?

Вчитель. Дуже багато можна привести прикладів з життя людей, які не вірили в народні забобони, а потім жалкували. *(Підходять дівчата)*. А ось і мої дівчатка.

Перша дівчина. Дивна наша Україна, Україна мов дівчина.

Друга дівчина. Квіткою цвіте у полі, на широкому роздоллі.

Третя дівчина. Колискою зими бринить, душа її тремтить, тремтить.

Четверта дівчина. Зеленим листом покриває, з вітром пісню гей співає.

По ланах, лісах та кручах ллється пісня невмируща.

Славить нашу Україну, Україну мов дівчину.

(Дівчата співають авторську пісню «Ой, прекрасна в нас земля»).

(Додаток 1)

Ведуча. Спасибі, дівчата, за гарну пісню.

Ведучий. До побачення. Ми ще з вами зустрінемося.

Завіса

Авансцена

Ведуча. Осінь далі мандрує народними стежками. Народ дарує цікаві традиції святкування осінніх календарних свят.

Ведучий. Необхідно розповісти про свято Воздвиження Хреста Господнього. Воно належить до 12-ти великих свят Східної Церкви та святкується 14 вересня (27 вересня за н. ст.). В цей день християни прославляють Святий Хрест, на якому був розіп'ятий Ісус Христос.

З документів церковних істориків ми дізналися, що імператору римської імперії Костянтину перед вирішальною битвою з сарацинами явився Ісус Христос з Хрестом в руці та сказав, що саме з вірою в нього він переможе ворогів. По волі Спасителя було виготовлений прапор війська з зображенням на ньому Хреста. Імператор переміг. За часів правління імператора Костянтина було припинено гоніння на християн.

Пізніше, мати римського імператора Костянтина Великого Олена на прохання сина поїхала до Єрусалима з метою знайти хрест, на якому був розіп'ятий Спаситель. Доля їй усміхнулася. Вона знайшла хрест і не один, а три, бо тоді було страчено, крім Ісуса, ще двох людей. Треба було дізнатися, котрий з них хрест Спасителя. За порадою Єрусалимського Патріарха Макарія стали підносити хрести до однієї хворої жінки. Після двох хрестів нічого не відбулося, а від покладення третього хреста сталося чудо – вона зцілилася. Потім почали накладати по черзі кожен хрест на мерця, коли на нього було покладено хрест Господній – покійник ожив. Так знайшли істинний хрест Спасителя, який мав велику святу силу. Цей хрест назвали «Животворящим» або «Животворним». Всі хотіли його побачити. Патріарх Макарій піднявся на підвищення і високо підняв Хрест, щоб всі його побачили. Всі побачили Хрест Спасителя і промовили: «Господи, помилуй!». Пізніше на місці поховання та воскресіння Ісуса Христа був побудований храм в честь Воскресіння Христового.

Ведуча. В народі це свято називають «Здвиження». В цей день птахи відлітають в теплі краї. За народним уявленням цей день є здвиженням всього живого, бо не тільки птахи відлітають, а кожна божа тваринка готується до зими, ховається в закуточки, змії повзуть до лісу та шукають місце де б

заховатися від зими. Ходити до лісу небезпечно. Кажуть не можна лазити до льохів, бо туди можуть залізти змії, миші та інші небажані гості.

Ведучий. Але це все є повір'ям людей. Хоча кожне повір'я на чомусь базується. Попереду є дуже цікаве свято, яке припадає на 25 вересня (8 жовтня за н. ст.). У цей день церква шанує пам'ять преподобного Сергія Радонезького, який багато зробив для віри християнської. А ще його вважають захисником домашньої птиці. Чому? Ніхто пояснити не може.

Ведуча. Так. В цей день шанують Праведного настоятеля, який своїм прикладом показав як творити добро. А ще цікавим є те, що його в народі прозвали Сергій курник або Сергій капуста.

Ведучий. Мабуть, тому що в цей день люди починали засолювати капусту.

Ведуча. А на весілля різали курей.

Ведучий. Мабуть, так.

Ведуча. А раніше не можна солити капусту?.

Ведучий. Ні, а то закисне і не просолиться, так казали старі люди.

Ведуча. У різних куточках України були свої традиції та розваги щодо цього дня.

Ведучий. Тож до вашої уваги! Завітаємо в невеличкий хутір і подивимося на традиції квашення капусти.

Завіса

Авансцена

(Сільська вулиця. Ідуть по вулиці хлопці).

Грицько. Хлопці, хлопці швидше збирайтеся, ходімо смачненьким смакувати та солодким запивати.

Василь. А що будемо такого смачного їсти.

Омелько. Як то що – сьогодні ж дівчата з капусти страви робити будуть.

Іван. А що там буде?

Грицько. Та все: і пироги, і вареники, і пампушки з часником та капустою, а ще сам капуста з куркою.

Василь. А саме цікаве те, що ми на дівчат подивимося та може й приглянеться якась дівчина.

Омелько. Та ходімо, а то без нас все мине.

Завіса відкривається

Сцена III

Дійові особи:

Ведуча.

Господиня – жінка середніх літ.

Дівчата.

Хлопці.

(Ранок. Кімната. Посередині кімнати стіл. Під вікнами лавки. Стоять сапетки з капостою. Діжка для соління. На покуті образи. Горить лампадка).

Господиня. Ну що, дівчата, всі зібралися. Почнемо працювати. Роботи багато. Починайте, як кажуть у нас на хуторі: «Очі лякаються, а руки працюють». Я думаю, що скоро хлопці навідаються до нас. То ж дивіться, може якась з вас та й нареченого собі знайде.

Перша дівчина. Ой тіточка, як страшно!

Господиня. У нас так говорили: «Не той чорт, що під руками, а той чорт, що в голові». Ти його гони, гони, міцно ніж в руках тримай, ну що, дівко, починай».

(Дівчата беруть качани капусти та починають шинкувати, а потім складати в діжку. Стукіт в двері. Заходять хлопці. Роздивляються).

Ведуча (за сценою). А найвправніші дівчата, аби похизуватися перед хлопцями, швидко шинкували капусту ще й приказували: «Ой, яка я молодець, швидко так шинкую, подивися парубочок – ну яка я "файна"», «Я шинкую, мовби граюсь, швидко, мілко – ось так».

Господиня (до дівчат). Ти на хлопців не дивись – дивись на капусту, бо поріжеш палець свій – буде тобі сумно, що капусту шинкувати не змогла дівчина, бо на хлопця задивилась, було б йому пусто.

Перша дівчина. Язиком капусту не шинкують.

Друга дівчина. Капуста у хаті – тісто на лопаті.

Третя дівчина. Хто капусту не шанує, той зимою голодує.

Перший хлопець. Ви, дівчата, молодці. Ви шинкуєте так вправно, господині хоч куди.

Другий хлопець. Ви капусту засолили, повну діжку натовкли.

А чи вправні господині, пироги вже спечені?

Перша дівчина. Капустяні пампушки витягли ми з печі.

Подивіться парубочки які ми майстерні.

Друга дівчина. То сідаймо всі за стіл,

гостей будем частувати,

пирогами пригощати.

Хай куштують, хай смакують,

з нами весело жартують.

Господиня. Капусту засолили, можна і пожартувати.

(Дівчата та хлопці прибирали стіл, діжку, звільняли місце для ігор).

Ведуча. Однією з найцікавіших забав було роздягання капусти. На дівчину чи на хлопця одягали багато одежі. Хто з них швидше роздягнеться той отримає подарунок. Це міг бути поцілунок від дівчини чи квітка від хлопця.

(Хлопці та дівчата грають на роздягання).

Господиня. А хто з вас швидше роздягне саму капустину.

(Хлопці та дівчата грали в роздягання капусти на окремі листочки, від капусти відрізали по листочку. Всі сміялися, переможців нагороджували гостинцями).

Ведуча. А потім починалося частування всіх гостей.

(Виносять таріль с пиріжками).

Ведуча. Земля відпочиває, зиму дожидає. Вже не за горами один із найсвятіших свят нашої землі – Покрова.

Завіса

Авансцена

Ведучий. Підходимо до величного свята – Покрова Пресвятої Богородиці. Історія цього свята полягає в тому, що 600 років тому на візантійську імперію напали сарацини. Військо сарацинів було сильним, греки були у відчаю. У Константинополі жив святий Андрій. 1 жовтня (14 жовтня за н. ст.) святий Андрій прийшов у церкву зі своїм учнем Єпіфанієм. Під час служби він побачив видіння, немов, Пресвята Діва Марія в оточенні ангелів й пророків молилась і покривала усіх християн омофором. Дивне «видіння» вселило в християн віру в перемогу. Вони, зібрав останні сили, пішли на сарацинів і перемогли. В пам'ять цього видіння було встановлене свято Покрова Пресвятої Богородиці.

Ведуча. Це свято дуже шанується в народі. З Покрови починалися весілля, в цей день дівчата ходили до церкви та молилися, щоб Господь послав їм гарних, як у нас кажуть, «женихів».

Ведучий. Краще сказати «наречених», щоб були й порядні та працьовиті.

Ведуча. Так.

Ведучий. Шанували день Покрова Пресвятої Богородиці українські козаки Запорізької Січі. Молилися Богородиці перед битвою з турками чи ляхами.

Ведуча. Покрова! Велична! Для кого добра і ласкава, а для кого сумна. У когось весілля, комусь ще довго діувати. І все ж таки Свято Покрови підбивало підсумок цілого року сільського життя. Жінки на свято одягали найкращі вишиванки. Покрова більш жіноче свято, жінку шанували, як продовжувачку роду.

Ведучий. Давайте завітаймо до дівчат у світлицю та послухаємо про що вони гомонять.

Завіса відкривається

Сцена IV

Дійові особи:

Дівчата: Олеся, Марина, Катерина, Ганна, Олена, Настя.

(Кімната. Одягаються та чепуряться дівчата).

Олеся. Дівчата, а це ж наше свято. Врожаї вже зібрані, приготування до зими майже закінчилися, хтось чекає сватів, а хтось сумну осінь...

Марина. Радість тій, яку засватали, яка весільним віночком голову уквітчає.

Катерина. Як раніше приказували не засватані дівчата.

Прийшла «Покрівонька» – заплакала дівчинонька.

Сльози мов річенька – ллються по личеньку.

Не прийшов миленький та й заробіток.

Не засватав дівоньку та й до «Покрівоньки».

Треба милого ждати та ще рік дівувати.

Подруг дивувати, що на «вечороньках» буду сумувати.

Настя. Сумна пісня. Багато парубків йшли на заробітки, щоб заробити грошей на весілля.

Олеся. Поверталися.

Ганна. А що робити тим дівчатам, які не дочекалися своїх коханих. Тоді співали так.

Не сумуй, мамо, що в дівках довго ходжу.

Я чекаю милого, а іншого не хочу.

Завітали свати на Семена з гарбузом пішли від мене.

Завітали на Пречисту – відмовляю сватам чисто.

Не сумуйте, тато й мамо, що сватів я не приймаю,

Бо я жду милого з далекого краю,

Хоча він і забарився, а я все чекаю.

І буду чекати до «спокон» віку,

Бо не хочу мати іншого чоловіка.

Маринка. Сумно, але дівчата молилися Богородиці з надією на те, що їм усміхнеться доля.

Ой! Святая Богородице,
Перед твоїм Покривалом голову схиляю.
Прохаю, «Покрівонько», від лиха укрити.
Не дай мені, «Покрівонька», в дівках засидітись.
Прийдуть вечорниці на них вся надія,
Може знайду я там парубочка,
Який стане мені чоловіком.

(Дівчата виконують українську народну пісню «Закувала зозуля...»).

Закувала зозуля на стодолі на розі,
Заплакала дівчинонька в батька на порозі.
Іду яром до криниці коромисло гнеться.
Чом до мене, моя нене, ніхто не пришлеться?
Багач, доню, не захоче, а бідний не посміє.
Хай же твоя руса коса зіллям зеленіє.
(Виходять дівчата).

Олена. Ой дівчата, вже Покрова минула, моє щастя обминула.

Олеся. Що ви все про сумне. У Оксани скоро весілля. Погуляємо і ми на її весіллі.

Ганна. Оксана багата. На весіллі буде гуляти все село. Давайте заспіваймо пісню.

(Дівчата співають українську народну пісню «У дворі гостей багато »).

На дворі гостей багато,
на своє весільне свято
нас запрошують з тобою
молодий із молодюю.

Приспів.

А на дворі, а на дворі вже весілля, (2 р.)

А на дворі цілий день гуде весілля, весілля (2 р.)

Вже остання згасла зірка,
Але все лунає «Гірко!».
І цілує сваха свата,
Наче самі молодята.

Приспів.

Не жалійте черевики,
Грають весело музики,
Навкруги усе вирує,
Ледь не все село танцює.

Приспів.

Молоді живіть багато,

Кожен день хай буде свято,
І щоб добре було жити,
За весілля будем пити!

Приспів.

Ганна. Гарна пісня. Не сумуйте, дівчата, прийде час і на ваших весіллях погуляємо.

Олена. Ой! Я бачу, що ви всі гарно вбралися, мабуть, до свята зібралися?

Настя. Так, на свято.

Олеся. Покрова свято радісне. Сьогодні тепло, а завтра, як кажуть старі люди: «Покрова покриває або листом, або снігом».

Ганна. А ще говорили так: «Хто не встигав «засяти» озимину, той залишиться без хліба або Хто сіє на Покрову, той не має що дати корові.»

Настя. Досить, дівчата, ляси точити, будемо іншого часу чекати та й козаків виглядати. Ходімо скоріше до церкви. *(Усі розходяться).*

Завіса

Авансцена

Ведуча. Минає Свято Покрови. Починається пора, коли дівчата ждуть сватів, а потім починаються в селах весілля. Зараз весілля справляють тоді, коли бажають, раніше інші правила були. В більшості випадків прислухалися до порад старих людей.

Ведучий. Після Покрови на яке свято чекали люди.

Ведуча. А зараз поговоримо про день святої Параскеви – П'ятниці, який святкують 28 жовтня (10 листопада за н. ст.). Про неї дуже багато можна розказати. Вона зцілювала не тільки тілесні хвороби, а й душевні. З будь-якою бідою в молитві до неї можна було звернутися і вона допомагала.

Ведучий. А чому люди почитали це свято?

Ведуча. У діяннях великомучениці Параскеви ще з часів Київської Русі вбачають діяння богині Мокоші. Серед язичницьких богів єдиним жіночим божеством була Мокоша. Вона була покровителькою сімейного щастя, добробуту, жіночої роботи, ткацтва, торгівлі. Для кожного бога був відведений день для його шанування та поклоніння. Мокоша у богів випросила й собі день – це була п'ятниця. Так за народними легендами в цей день жінки повинні відпочивати від роботи.

Згодом язичницьке свято шанування богині Мокоші об'єдналося з християнським святом – днем великомучениці Параскеви – П'ятниці.

Ведучий. Цікаво. А я знаю, що сон, який присниться в п'ятницю, віщий, обов'язково здійсниться.

Ведуча. Цікаво, а тобі щось в п'ятницю наснилося?

Ведучий. Ні, але в народі так кажуть.

Ведуча. І за це шанували Параскеву. Вірили в сні, якщо сон гарний, просили Параскеву, щоб він здійснився, а якщо поганий, то навпаки. Дівчата просили Параскеву, щоб у вісні вона показала їм «судженого», а молодіці просили, щоб у вісні вона показала долю їх дітей та багато чого іншого просили. В одному із сіл ми чули такі приказки про Параскеву «З Параскевою у вісні буду говорити, кращую долю буду просити», «Параскево, у вісні мою долю покажи», «Параскево, сон поганий прожени, не дай йому здійснитися», «Параскево, підкажи, як здоров'я зберегти» і таких приказок дуже багато.

Ведучий. Таке свято необхідне людині, воно вселяє надію на добро, на краще життя.

Ведуча. Які ще у нас попереду свята?

Ведучий. 26 жовтня (8 листопада н. ст.) – Свято Дмитра, 1 листопада (14 листопада за н. ст.) – день Кузьми-Дем'яна, 8 листопада (21 листопада за н. ст.) – день святого Михаїла, 14 листопада (27 листопада за н. ст.) – Пилипів день, а завершує осінній цикл календарних релігійних свят – Гур'єв день – 15 листопада (28 листопада за н. ст.).

Ведуча. Про свято святого Михаїла ми вже розповідали, тож почнемо зі свята Кузьми – Дем'яна.

Ведучий. Нам відомо, що Кузьма та Дем'ян це брати, родом з Малої Азії, лікарі, які за лікування не брали грошей за це їх називали безсрібниками. Прихильники християнства, наvertsали людей до віри в Ісуса Христа за що і були страчені.

Ведуча. А в чому їх святість?

Ведучий. Святість в їх мощах. Люди вірили в цілющу їх силу. Вони приходили до того місця, де були вони поховані, молитися та просити зцілення.

Ведучий. Давайте загляньмо ще в одне село та й подивимосся на цікаві події.

Завіса відкривається

Сцена V

Дійові особи:

Хлопці: Грицько, Василь, Омелько, Іван, Остап.

Хлопчики.

(Сільська вулиця. На задньому плані село. Виходять хлопці в одязі козаків. Лунає музика з кінофільму «Вогнем і мечем» (1999, реж. Ежи Гофман)).

Грицько. А що, хлопці, будемо обирати кошового?

Василь. А чого саме сьогодні?

Грицько. Сьогодні 26 жовтня (8 листопада за н. ст.) – день святого Дмитра.

Василь. Хто він такий?

Грицько. Соромно тобі козаку не знати святого великомученика Дмитра, який постраждав за віру християнську. Великомученик Дмитро жив у Римі IV ст., в часи гоніння на християн. Він один з найбільш шанованих святих серед християн. Православна церква славить його як мужнього христового воїна й сповідника, захисника Вітчизни, як чудотворця. Пам'ять святого Дмитра пов'язана з давніх часів з подвигом воїнів, патріотизмом і захистом рідної землі. Римські легіонери прокололи Дмитра списами.

Омелько. Ось і добре, що ми саме в цей день будемо обирати кошового. Кого пропонуєте?

Іван. А давайте Гриця, він і найсильніший, і найрозумніший.

Василь. А чого його, а не мене. Я теж сильний й розумний.

Грицько. Хлопці, змагаймося! Хто найбільше приказок про козаків знає, той кошовим отаманом і буде.

Омелько. А як це ми зробимо?

Іван. Поклич майбутніх козаків, вони багато чого можуть запитати.

Омелько *(гукає)*. Остапе!

(Виходить Остап).

Остап. Доброго дня, добродії, чого зібралися, про що розповідаєте, яку думку маєте.

Василь. Хочемо тобі запропонувати кошовим нашим стати.

Остап. А чом би й ні – козак завжди на коні.

Василь. Тільки маємо до тебе запитання, невелике наше завдання.

(Виходять малі хлопці).

Хлопці *(разом)*. Дайте нам, дядьку, відповіді наші запитання.

(Остап відповідає).

Перший хлопчик. Степ та воля – це (козацька доля).

Другий хлопчик. Той не козак, що (собак боїться).

Перший хлопчик. Ми з такого роду, що (любимо свободу).

Другий хлопчик. Козак – це людина чесна і смілива, найдорожче йому *(Батьківщина)*.

Перший хлопчик. Козак усім народам друг – міцний у нього *(дух)*.

Хлопці. Правильно, таким чином, ти наш кошовий.

(Лунає запис української народної пісні «Їхали козаченьки...». Підходять дівчата).

Перша дівчина. А що, хлопці, вибрали кошового.

Павло. Чого вам тут треба, ідіть геть. Сватати нікого не збираємося. На Дмитра закінчилися всі весілля, так що вам на нашій вулиці робити нічого.

Василь. «До Дмитра дівка хитра, а по Дмитру хоч комин витри».

Друга дівчина. Знаємо не дурні. Ой! Подивіться сніг.

Павло. Люди кажуть: «Якщо на Дмитра сніг – весна буде пізньою», «Святий Дмитро зиму приніс».

Остап. Сьогодні ще поминають померлих. Давайте пом'янімо і ми усіх загиблих козаків.

Третя дівчина. Нічого, хлопці, поминайте сьогодні, пийте горілочку, закусьте смачним, а коли прийде Пилипів піст будете і ви нудьгувати.

Омелько. До Пилипа ще далеко.

Третя дівчина. А ми чекаємо Пилипів день. В цей день жінки будуть відпочивати від роботи, а ви будете працювати.

Павло. Що?

Третя дівчина. Що? Дрова з лісу возити, піч топити, господарювати, скотину годувати – ось що робити.

(До молоді підходить жінка).

Жінка. Чого сперечаєтесь? Пилип один з апостолів Ісуса Христа, проповідував християнство за що його і стратили язичники. Він робив багато чудес, зцілював хворих.

Перша дівчина. Знаємо, тітко. З цього дня і нас чекає робота, бо починаються вечорниці, де ми будемо прясти, але будуть і цікаві хвилинки.

Жінка. Так, але останній день, коли можна посмакувати добреньким, бо далі почнеться піст. В цей день родини запрошують гостей, одружені сини та заміжні доньки йдуть до батьків на обід.

Друга дівчина. А ворожити в цей день можна?

Жінка. Я зрозуміла про що ви. Всі мрієте поворожити на «судженого».

Василь. Хай ворожать. А ми на вечорниці.

Жінка. Вечорниці як раз починаються у дівчат та жінок, як їх називають «бабині» посиденьки.

Друга дівчина. Будемо прясти, ткати, вишивати пісень співати та ворожити.

(Лунає запис пісні «Наворожі кохання»: муз. – М. Гаденко, слова – З. Кучерява. Виконує гурт «Дзвони»).

Перша дівчина. Чого засмутилися. Ідіть працюйте. На нас не задивляйтесь.

Василь. На біса ви нам потрібні. Ідіть геть.

Павло. А до лісу зараз не можна, Як кажуть люди: «На Пилипів день – вовк здурів».

Перша дівчина. А мій дідусь каже: «Здурів той, хто на Пилипів день в ліс пішов». **Павло.** Яка ти язиката. Мій дідусь каже: «Якщо в дівки язик довгий – не женись на ній ніколи».

Перша дівчина (до Павла). «Хоч Пилип уже на носі – заміж за Павла спаси, Боже».

Жінка. Досить сперечатися. Розходьтєся по домівках, бо хурделиця починається.

(Сміються, штовхають один одного і розходьтєся. Хлопці співають авторську пісню «Святкова»). (Додаток 2)

Завіса

Авансцена

Ведуча. Ось і закінчилася наша зустріч. Проминули осінні «празники» веселі та сумні, спокійні та жартівливі

Ведучий. Завершує осінній цикл календарних свят Гур'єв день. Саме в цей день – 15 листопада (28 листопада за н. ст.) за народними легендами осінь зустрічається з зимою.

Ведуча. А ще ми повинні сказати, що в цей день церквою вшановується пам'ять трьох християнських мучеників Гурія, Самона та Авіва, які жили за часів гоніння на християн. За віру в Ісуса Христа Гурій і Самон були страчені, а Авів був спалений живцем.

Ведуча. Старі люди в наших селах так кажуть: «Гур'єв день з морозом – нечистій силі кінець». А колись в цей день люди чаклували. Церква забороняє різні чаклування, але люди все одно чаклюють. Старі люди розповідали про такий обряд щодо чаклування.

В цей день, 15 листопада (28 листопада за н. ст.), починався різдвяний піст. Щоб захистити себе і свою родину від всякої нечисті, треба піти до лісу, знайти мертве дерево, тобто таке дерево, яке колись було вирвано з землі буревієм, бо казали, що під таким деревом завжди була нечисть. Ще знали, що чорти завжди ховалися у бузині, треба було знайти суху бузину, а ще з літа заготовити васильки, полин. Зібрані гілки сухого дерева та сухі трави – полин, васильки, лободу принести у двір, розкласти в коло проти сходу сонця. З появою вечірньої зорі сухе гілля підпалити, і не покидати багаття поки все не згорить. Попіл обов'язково зібрати, піти на річку, зробити ополонку та висипати туди попіл. Були такі приказки: «Свята вода нечисть поглинає – людей захищає», «Хай у бісовім багатті згорять усі їх прокляття», «А тому хто їх послав, хай язик вогнем горить». А чому саме в цей день люди проводили обряд, мабуть, тому, що зима. Річки замерзли. Люди вірили, що до

Водохрещення нечиста сила з річки не вийде, а в саме Водохрещення загине, бо свята вода знищить.

Ще цей день приносив радість дівчатам. Старі люди ще так говорили, якщо в цей день піде сніг, треба чекати новин в родині, бо сніг – це диво: «Гур'єв день зі снігом білим – чекай, дівчино, жениха милого», «Сніг на порозі – свати вже в дорозі», «На Гур'єв день сніг іде лапаний – буде шлюб твій багатий», «В Гур'єв день святих почитай – святим свічки проставляй». «На Гур'єв день сніжок – після Різдва чекай "сваток"».

Ведучий. Ось і розповіли ми вам про календарні релігійні свята. Але про свята можна говорити ще багато. Український народ зберіг до наших часів багату культурну скарбницю. Зберіг звичаї, традиції щодо шанування релігійних свят.

Ведуча. Прийшов час сказати всім.

Ведучий. До нової зустрічі в нашій вітальні. Хай світло горить у вашій оселі, хай будуть усі люди завжди веселі.

(Дівчата виконують пісню «Україна – це ми» або слухають у виконанні Катерини Бужинської).

2.5. Театральне дійство «Андріївські вечорниці»

Дійові особи:

Ведучий.

Ведуча.

Харитина – господиня на вечорницях, жінка середніх літ.

Дівчата: Христина, Одарка, Олеся, Оксана, Марися, Настуся, Ганна, Горпина, Катерина, Марія.

Парубки: Тарас, Іван, Василь, Марко, Гриць.

Парубок, випадковий учасник ворожіння.

Калитовський – пан писар.

Кочержинська – дівчина на кочерзі.

Баба Параска – жінка похилого віку.

Кіт – невеличкий хлопчик.

Дід.

Баба.

Хлопці та дівчата – масові сцени.

Завіса закрита

Авансцена

(Авансцена схожа на сільську вулицю. Зліва дерево, притрушене снігом).

Ведуча. Україна! Серцю рідний край! В Україні сонце найяскравіше, квіти найзапашніші, золоті поля – мов долини життя, річки – джерела молодості та сили.

Ведучий. Немає країни такої у світі, де так гарно, мило жити. Історію свою вивчати, пісні звучно співати.

Ведуча. Моя Україно! Я пишаюся тобою, українським народом, який створив, зберіг та передав нащадкам культурну скарбницю народної мудрості.

Ведучий. Як гарно ти сказала, а про що сьогодні будемо говорити?

Ведуча. Про давнє минуле, про звичаї, обряди, традиції одного з найчарівніших зимових свят. Це свято робило життя людей яскравішим, вселяло в душі молоді надію на любов, на здійснення «завітних» бажань, на зоряні мрії.

Ведучий. А про яке свято ми будемо розповідати?

Ведуча. Я хочу, щоб сьогодні ожили перед нами вечорниці в ніч на Андрія Первозваного. Взимку, коли завершувалися роботи, частішали дівочі та парубочі гуляння. Цього загадкового свята чекала молодь, бо в ніч на Андрія вони вдавалися до таємничого ворожіння.

Ведучий. Я знаю, що за церковними легендами Апостол Андрій мандрував, проповідуючи християнство, по землях майбутньої України. По річці Дніпро піднявся до того місця, де зараз стоїть місто Київ. Він передбачив виникнення великого міста на Київських горах, де на одному із пагорбів поставив хрест і сказав: «Чи бачите гори ці? Повірте мені, на них засяє благодать Божа!». Згодом там, де він установив хрест, було споруджено Андріївську церкву.

Ведуча. Свято Андрія вважається найбільш таємничим, воно тісно пов'язане зі святом язичників «Калита», якими були наші пращури. За легендами язичники вірили, що саме 30 листопада (13 грудня за н. ст.) божество Калита спускається на землю, щоб врятувати сонце. Пекли круглий корж, який нагадував сонце, підв'язували його чи до стелі, чи до високої жердини, а потім молодь підстрибувала, щоб відкусити шматочок коржа. Цей звичай говорив про те, що закінчується рік, сонця становиться все менше, тому що в ці дні ночі були дуже довгими, а дні короткими.

Ведучий. Свято Андрія Первозваного українська церква святкує 30 листопада (13 грудня за н. ст.)

І саме в ніч з 29 на 30 листопада проводилися особливі вечорниці. Вечорниці – це свято молоді. Парубки та дівчата шукали собі пару, оскільки

наступного року вони могли поспілкуватися тільки на гулянні напередодні Різдва, бо з 1 (14) грудня починався піст і вечорниці вже не проводилися.

Ведуча. Запрошуємо усіх гостей до нас на вечорниці.

Відкривається завіса

Дія перша

(Кімната в українському стилі. В хаті сидять дівчата: Катерина, Олеся, Христина, Оксана, Марія, Одарка і співають пісню «Чом ти не прийшов». Пізніше заходять хлопці – Тарас та Іван).

Тарас. А що, дівчата, підемо гуляти, чому пісню таку сумну співаєте?

Христина. А що на вулиці робити?

Іван. Та ходімо, там малеча таке витинає, весь люд позбігався, ну ж бо.

Олеся. Малеча говориш, ну що, голубоньки мої, давайте на те видовище та й подивимося.

(Всі виходять з хати).

Завіса

Авансцена

(Сільська вулиця. Дитяча пантоміма під музику).

Ведуча. Був у баби сірий кіт, на лежанці все лежав,
кашу з м'ясом виглядав.

До комори не ходив і мишей він не ловив.

Баба м'яса наварила, гусака цілком зварила.

Запросила на гостини, на дідові іменини,
своїх родичів вона.

Лише пішла вона за кропом,

кіт тихенько боком, боком,

тихо, мов той хитрий лис, гусака потяг у ліс.

Прийшла баба до печі, в чавуні одні шкварки.

Ведучий. Баба в крик, дід з кочергою,
за котом побіг з журбою.

Треба ж думати головою,

залишати гусака на такого простака?

Ну, а кіт поласувавши та боки по розім'явши,
облизнувся, потягнувся і подався на село.

Ще такого не було.

Залишили гусака на такого простака.

Ведуча. Дід на припічок заліз, баба на лежанку.

Умиваються слізьми, діда й бабу «жалко».

Ведучий. Завтра буде друга дія, є у мене ще надія, що продовження там буде, веселіться добрі люди.

Катерина. Гарно малеча виступає. Ходімо дівчата до хати, бо скоро господиня прийде.

(Всі потихеньку розходяться).

Авансцена

(Вулицею йде господиня Харитина).

Господиня. На вулиці так гарно, та треба йти додому, дівчата на мене чекають, ще зранку прибігали домовлятися про вечорниці.

Завіса відкривається

Дія друга

Сцена перша

(Українська кімната. Піч. Стіл. Лавки. У святому кутку образи. В кімнаті дівчата – Одарка, Христина, Олеся, Оксана, Марія, Катерина. Дівчата вишивають і співають пісню «Вишиванка». В кімнату заходить господиня).

Господиня. Добрий вечір, дівчата. Я трішечки запізнилася, а чому такі сумні?

Христина. Ми давно вже вас чекаємо. Сидимо та вишиваємо. Скоріше б вечір, запалимо свічки та будемо ворожити.

Господиня. Так, сьогодні ніч буде особлива, таємнича. Дівчата, чи підготувалися ви до цієї ночі, про що дізналися від своїх бабусь.

Дівчата *(разом і весело).* Дізналися і добре приготувалися.

Господиня. Поки немає хлопців, давайте ворожити. Хто бажає хоча б одним оком зазирнути у своє майбутнє? З кого почнемо?

Одарка. Мені бабуса розказала ось таке. Треба розіслати рушник, а на ньому розкласти бублички, балабушки. Потім до хати впустити голодного собаку. Чию з'їсть найшвидше, та дівчина найперша має вийти заміж, а чию не торкне, та залишиться ще рік дівувати.

Господиня. Ну що спробуємо?

(Дівчата розстеляють рушник і розкладають бублички та балабушки, кожна знає де її).

Господиня. Впускайте мого собаку, він два дні нічого не їв. Зараз подивимося у кого яка доля.

(В кімнату забігає собака і починає їсти балабушки та бублики, а потім від сміху дівчат зупиняється).

Дівчата *(разом).* Мою з'їв, і мою, мого бублика немає.

Господиня (*сміється*). Твого бублика він вмить проковтнув.

Катерина. Невже можна вірити в таке?

Марія. А я вірю!

Катерина. Віриш тому, що твого бублика з'їв і тобі повезло?

Господиня. Треба вірити, бо інакше і ворожити не треба.

Олеся. А про таке чули? Розсипають на долівці жито й відходять на невелику відстань. А потім всі разом починають його збирати й лічити. Скільки пар зернин зібрала, скільки пар старостів прийде. Котра не вхопила зерна, у тієї старостів не буде у цьому році.

(Дівчата розсипають жито і швиденько збирають та рахують, сміються).

Христина (*ракує*). Я назбирала дев'ять зернин.

Оксана (*незадоволено*). Я жодної не знайшла, всі зернятка у Христини. Не хочу на зернятка більше гадати.

Христина. Ну добре. Наливайте у миску водицю, яку я набрала сьогодні до схід сонця. Запалюйте кожна свою свічку, тримайте її над мискою так, щоб віск стікав у ту водицю. Якщо краплина воску на коня буде схожа, багатий буде сватати, якщо на зірку, довго будеш ще дівувати, а якщо віск буде схожий на краплинку, сльозами від заміжжя будеш умиватися, бо за нелюба підеш, а якщо на квітку, то обов'язково заміж вийдеш ще і за коханого.

(Дівчата запалюють свічки та схилиють їх над водою, а потім кожна говорить, що вона побачила).

Дівчата (*майже всі разом весело*). Ой! У мене кінь. А я квітку бачу. А у мене зірка.

Господиня. А ти чого мовчиш, Оксанко.

Оксана (*дуже сумно*). Що говорити, хіба бідна дівчина може бути щасливою? Зернят не вхопила і тут нічого не вийшло.

Дівчата (*разом*). Не сумуй. Може це ворожіння – нечистої сили творіння, а в житті все буде інакше.

Господиня. Ворожінню кінець. Скоріше прикрашайте Калиту. Вечорниці починаються.

(Дівчата співають пісню «Зеленес жито» і прикрашають Калиту стрічками, квітами. Хтось стукає у двері).

Сцена друга

(Галасливо заходять в кімнату дівчата – Марися та Настуся).

Господиня (*радісно*). Ой дівчата, мов квітки, заходьте швидше, а то вся краса на морозі зів'яне.

Настуся. Ми прийшли на вечорниці, чи не спізнилися було?

Господиня. Ой заходьте, дівчата,
До моєї хати!
Починайте до вечорниць
Все приготувати.

Настуся. Ми вітаємо господиню цієї хати,
Де почнуться вечорниці –
На все село – свято!

Марися. Як ми ждали вечорниць,
Щоб повеселитись,
До веселих парубочків та й придивитись.

Господиня. А що, дівчата, будемо співати чи ворожити, поки ваші парубки не прийшли.

Дівчата (разом). Ворожити.

Господиня. Так, так, голубоньки мої, бачу, що ви добре підготувалися, і я вас не підведу, багато чого вам покажу, тільки для початку виберемо, на що будемо ворожити, щоб на свою долю не нагрішити, обираймо. Ось це моя скриня-господиня, в ній все моє добро. Яку річ дістанете, на те й будемо питати, звідки щастя виглядати. Нумо, Одарко, дістань зі скрині, що під руку попадеться, тільки не підглядай.

(Одарка відкриває скриню і дістає книжку).

Господиня. Ця книга не проста, ця книга чарівна. Ось зараз ми й дізнаємось у кого яка буде доля.

Одарка *(якось миттєво перегортає сторінки книги й здивовано розглядає їх).* Так в цій книзі малюнки.

Ось хатина, тут дівчина, а під дубом парубчина.

Тут воли, а тут луги, на луку корова, а за нею ось діброва.

Господиня (сердито). Не «листай» ти більше книгу, бо загубиш її силу.

В книзі цій є все, що треба,

Бо життя немов картинка.

Ця красива, ця сумна, а ось ця зовсім пуста.

На листочках є число, не просте, а загадкове

Як пелюстки ромашкові.

Хочеш долю ти пізнати?

Ти число нам називай

Тридцять шість листів у книзі – знай!

Ну хто перша – замовляй!

Марися. А мені сімнадцять років, вибираю число сім, бо магічне воно в тім, що сьомий день – неділя – свято.

(Господиня відкриває книгу на 7 сторінці, а на ній намальовані чоботи).

Одарка (*швидше за Марисю заглядає в книгу*). Ой Марисю, оце так, в тебе чобіт так і знай.

Олеся (*до Марисі*). Так, а це вже веселіше, слухайте мене. Я знаю, що робити.

Треба вийти за поріг, зняти лівий чобіток.

Кинути через праве плече.

Повернутись на всі боки,

Озирнутись, подивитись де лежить твій чобіток.

Чи на південь, захід, схід, може, він зовсім та й зник.

Дівчата (*разом*). Швидше всі на двір.

Завіса

Сцена третя

(*Усі виходять на двір. Марися знімає свій чобіток і кидає його, а один з парубків ловить його. Марися шукає очима свій чобіток. Підходить парубок, а за спиною ховає чобіток*).

Парубок. Чобіток я твій впіймав, свою долю я впізнав,

А тепер кажи мені, «любий» я тобі чи ні.

Якщо ні, то так і буде – поверну я чобіток.

(*Марися посміхається і хитає головою. Дівчата всі сміються*).

Парубок (*до Марисі*). Ну що? «Любий» я тобі? Вийдеш заміж ти за мене, якщо ні, то вибачай, чобіток скоріш взувай.

Дівчата (*разом*). Вийде, вийде, ще б не так. За такого молодця.

Олеся (*голосно*). Вийшла б заміж, чому б не я.

(*Всі весело заходять в хату і запрошують парубка до хати*).

Марися (*сором'язливо до парубка*). Якщо вже прийшов, то запрошую тебе на наші вечорниці.

Господиня. Щось довго хлопців немає, мабуть, ще бешкетують, а вже майже північ.

(*Всі повертаються в хату*).

Завіса відкривається

Дія третя

Сцена перша

(*Кімната. Дівчата метушаться по хаті. Господиня сидить на ослінци. Чути стукіт*).

Господиня. Ой, мабуть, ще гості до хати прийшли. Дівчата, відкрийте двері.

(До хати заходять хлопці: Тарас, Іван, Марко, Гриць мовчазний, Василь. Хлопці у чудному вбранні).

Хлопці *(разом)*. Доброго вечора, приймайте – ось пес рябий, баран крутолобий, ведмідь клишоногий.

Оксана. Не пустимо до хати, дуже вас багато.

Тарас. Пустить ліпше, бо буде гірше.

Настуня. Не лякай нас, парубоче,
Сила є – ума не треба.

Іван. Ми прийшли до вас на свято
На сопілочці пограти,
Щоб на ваших вечорницях було весело усім.

Марися. Починаймо вечорниці,
Любі друзі, веселіться.
Все в нас є на вечорницях.
І музики добре грають,
Всі танцюють і співають.

Господиня. Ось дівчата – це ж краса.
Хлопці – славні «женихи».
Працьовиті та вродливі,
Чепурні й не зрадливі.

Настуся. Вечорниці, вечорниці –
Сміх дівочий, парубочий.
Танці, ігри та забави.
Погуляємо на славу!

(Грає музика, всі танцюють).

Господиня. Заходьте, заходьте до хати, бо без хлопців ми будемо нудьгувати. А що то ви, хлопці принесли, чи вже не сіно?

Василь. Сіно. А ми теж хочемо поворожити.

Христина. Андрію, Андрію! Для тебе горіхи сію!
Нехай буду знати, коли їх збирати.

Оксана. Зараз про вас все дізнаємось, хто як рахувати вміє.

Хлопці розкидають сіно, а в ньому горіхи. Парубки збирають горіхи та рахують їх кількість.

Марійка. Якщо число парне, то цього року одружишся, а якщо ні, то будеш ще рік парубкувати.

(Починається гра. Хлопці рахують кількість горіхів і вигукують: «Я одружусь» або «Буду ще рік парубкувати»).

Господиня. Дивлюсь я на вас, хлопці, і здається мені, що ви всі будете цього року парубкувати, швидше збирайте сіно та геть його з хати.

(Хлопці швиденько збирають сіно і виносять).

Марко. А чим пригощати будете, чи спочатку танці заведемо, га?

Марійка. Ач які, як загадки відгадаєте, то й смачненько вам буде, а як ні, то підете ні з чим.

(Загадують загадки).

Настуся. Торох, торох, розсипався горох.

Почало світати, нема що збирати. (Відповідь: зірки)

Марися. Олена зелена, не сіяна, не саджена, хто доторкнеться, той обпечеться. (Відповідь: кропива)

Христина. Квітка пишна, квітка гожа, на троянду трішки схожа.

На кущах вона зростає, хто з вас цю квітку знає? (Відповідь: шипшина)

Ганна. У нашої бабусі сидить дід в кожусі.

Проти печі гріється, без води умиється. (Відповідь: кіт)

(Хлопці відгадують загадки).

Господиня. Які молодці! Тепер і потанцювати можна.

(Всі танцюють український танок «Ой лопнув обруч...»).

Олеся. Дівчата, а поворожимо на качура, нумо, господине, принесіть качура.

Господиня. Так це ж треба кликати бабу Параску.

Марійка. Дівчата, покличмо бабусю.

Дівчата *(кликають)*. Бабусю Параско, пограйте з нами.

Сцена друга

Баба Параска *(тихенько виходить)*. Та вже іду, іду, зігнали мене стару з печі. Та вже хай буде, і я з вами звеселюся. Піду принесу качура.

(Дівчата в цей час готують місце для качура. Баба заносить качура ставить на долівку і співає пісню «Золотий мій качур»).

Ой гай-гай, наш качур золотенький,

Ой гай-гай, наш качур дороженький,

Ти по хаті ходи, обирай, мене дороженьку шукай...

Ой гай-гай (2 рази).

Я тебе зернятком пригощу, красними стрічками та й причепурю.

Ой гай-гай (2 рази).

(Дівчата стають в коло, качура ставлять посеред кола дівчат, качур ходить поміж дівчатами, дівчата качура зазивають).

Марійка *(пестливо)*. Ну ходи, ходи до мене.

Горпина *(впевнено)*. До кого підійде, та перша знайде собі пару.

Настуся. Качур гарний, величавий, скоріше ходи до мене, дам тобі зернятко.

(Качур зупиняється проти Настусі. Всі затихають, а потім радісно її вітають).

Дівчата (разом). Ну що, Настя, де будеш шукати собі парубка, а може він вже тут.

Настуся. Може вже і тут! Нічого від мене більше не дізнаєтесь.

Баба Параска. Годі дівчата. Віднесу я качура в сіни, а то ви його так налякали.

(Баба Параска забирає качура і виходить з кімнати).

Горпина. Дівчата, годі на качура гніватися, давайте веселитися.

Василь. Дівчата, а давайте на вузлики погадаємо?

Ганна. А чому б і не пожартувати з цього приводу.

Іван. У моїй торбинці хустинки, на кожній по три вузлики. Треба вибрати, який вузлик хочеш розв'язати. Якщо розв'яжеш, а у вузлику пелюстки квітки, будеш нареченою, якщо зернинка, поцілуєш кого бажаєш, а якщо вузлик пустий, довго ще будеш діувати. Вузлик треба розв'язати за той час, за який я тричі обійду стіл.

(Деякі дівчата тягнуть по хустинці, вибирають один з вузликів на хустинці, а потім під слова хлопців «Швидше» пробують його розв'язати. Дівчата підбадьорюють одна одну).

Катеринка. Вузлик, вузлик, як тебе обрати,
щоб свою долю мені вгадати.
Квітку вінчальну хочу знайти.
В дівках сидіти не варто мені.
Якщо поцілунок подаруєш мені,
коханому поцілунок подарую тоді.
Нехай знають усі, хто до серця мені.
Вузлик пустий, обійди ти мене.

(Розв'язує вузлик, а в нім пелюстки квітки). Ой боже, а у мене квітка, невже я буду нареченою.

Марійка. А у мене пусто. Довго ще доведеться мені діувати.

Олеся. Боже, а у мене зернинка. Кого ж мені поцілувати?

Хлопці (разом). Мене! Мене!

Олеся (шукаючи). Поцілую я Гриця.

Дівчата (разом). Грицю, де ти дівся!

(Гриць мовчить і від поцілунку відвертається).

Катеринка. Олесю, поцілуй Івана за таке гадання.

Іван. Я згоден.

(Олеся під оплески дівчат та хлопців цілує Івана).

Катеринка. За кого ж я заміж піду, у мене немає ще парубка!

Марися. Головне у тебе є квітка, а наречений знайдеться.

Василь *(підходить до Катеринки).* А я вже знайшовся. Мені ця чарівна дівчина до серця.

(Катеринка сором'язливо відвертається, а потім ховається за дівчатами).

Господиня. Досить сміятися. В хаті немов на печі, відкривайте двері, несімо калачі, може десь і собаки брешуть.

Ганна. Тю на вас, тітко, хіба в це можна вірити.

Господиня. А як же, собаки не люди, то ті багато брешуть.

(Виходять дівчата одна за одною на подвір'я).

Завіса закривається

Авансцена: Сцена третя

Господиня. Хто з вас сміливий на гавкіт собак поворожити.

(Дівчата шепочуть між собою).

Одарка *(несміло).* Я хочу спробувати.

Господиня. Якщо знаєш як звертатися, тоді починай.

Одарка *(тихенько).* О Святий, добрий, Андрію,

Я лишень на Тебе маю надію!

Дуже хочу знати,

Звідки нареченого маю виглядати?

Тричі промовляю,

На гавкіт собак чекаю.

Почую гавкіт – зрадію,

Бо про кохання дуже мрію.

На долю щасливу маю надію.

Господиня. Наша дівчина так тричі промовляла і з надією на гавкіт собаки чекала. З якого боку почує гавкіт собаки, з того й буде її наречений.

(Чути гавкіт собаки. Всі затихають, а потім починають дівчата сміятися та жартувати).

Ганна. Одарко, що нагавкали собаки?

Олеся. Гавкіт чула я на сході, а на сході у нас ліс. Може підемо до лісу Одарці нареченого шукати.

(Раптом з'являється нікому незнайомий парубок).

Незнайомий парубок. Не треба з дівчини глузувати, треба дівчині надію подарувати, бо з надією краще жити та для людей добро творити. У нашому

селі кажуть так: «Хто надію в серці має – тому Бог допомагає», «З вірою та надією живеш – довге та щасливе життя матимеш».

Господиня. Заходь, парубоче, до нас на вечорниці, може тут своє кохання зустрінеш.

(Усі весело йдуть до хати).

Завіса відкривається

Сцена четверта

(Кімната. У кутку на лаві сидить парубок, до нього підходить дівчина).

Горпина *(підходить до нього і хитає головою).*

Не журися, Грицю, та й на вечорницях,

Бо ота краля – багата Галя.

Як не по тобі свитка, так не по тобі дівка.

Дівка Галя – пані, а ти наймит пана,

А у наймита пана доля дуже погана.

Будеш на Галю задивлятись,

ціпком поб'ють та в солдати пошлють.

Ось подумай, Грицю, не сумуй на вечорницях,

І геть з серця оту кралю, красуню Галю.

(Парубок встає, махає рукою і виходить з хати. Дівчата готують калиту до обряду. Прив'язують до коржа довгу мотузку, а мотузку прив'язують до стелі).

Марко. Пані господине, а коли будемо калиту кусати?

Горпина. Як приготуємо все як слід, тоді й почнете її кусати, якщо зможете.

Господиня. А чи є у нас поважний пан, щоб калиту оберігав?

Тарас. Є, зараз ми його та й покличемо.

(Тарас виходить, а через хвилину заходить з паном писарем, а з ними заходить Гриць).

Дія чотверта

Сцена перша

(Українська кімната. Дівчата ставлять страви на стіл).

Господиня. Заходьте, пане Калитовський, просимо калиту охороняти та тільки достойних пускати.

Пан Калитовський *(зняковіло).* «Я боюсь, одін не справлюсь, каліту можуть украсть».

Горпина. Пане Калитовський, калиту нам збережіть, а цією палицею від калити всіх гоніть. На допомогу ми вам пана писаря погукали.

Писар. Пану я допоможу, до калити нікого не пущу, бо першим спробувати її хочу.

Ганна. Е ні, так не буде. Буде у нас ще вартовий калиту оберігати.

(Заходить найстарший парубок, його маскують під діда і призначають вартовим).

Дівчата *(вартівому).* Треба, діду, вартувати, до калити нікого не підпускати, за Калитовським слідкувати, а писарю не дозволити калиту кусати.

(Вартовий ходить по кімнаті та пильнує калиту, яка високо підв'язана під стелею. На калиту дивиться писар. Заходить Гриць).

Горпина. Як добре, Грицю, що ти повернувся.

Грицю красеню, озирнись.

На дівчат ти подивись.

Всі вродливі, чорноброві,

Працьовиті й не дурні.

Долю в руки свої бери,

А на витівки дівочі – посміхнись.

Гриць. Добре, добре. Буду з вами калиту кусати та щастя своє шукати, але трішки пізніше *(Виходить з хати).*

Дівчата *(разом весело).* Калита, Калита біла, ніжна та м'яка.

Горіхами з цукерками посипана.

Стрічками та й пов'язана.

Господиня. Ну що, хлопці, хто з вас не лякливий, починай калиту кусати.

(Усі перешіптуються між собою та на палицю пана Калитовського поглядають).

Марко. Дозвольте мені калиту кусати.

Дівчата, хлопці *(разом).* Кусайте, пане, та не розсмійтесь, а як засмієтесь, то не ображайтесь, бо отримаєте від Калитовського стусана.

Марко *(стрибає, щоб вкусити Калиту, але йому це не вдається).* Хлопці допомагайте.

(Чути стукіт у двері. Всі замовкають).

Хлопці. А кого це чорти несуть та нам свято псують.

Сцена друга

(До хати з вулиці заходять дівчата, одна дівчина «заїжджає» на кочерзі, з ними заходить Гриць).

Дівчина на кочерзі. Добрий вечір, Калитовський!

Пан писар. Добрий вечір, Кочержинська!

Приїхала калиту кусати?

А я буду по зубах писати.

Кочержинська. А я вкушу, а останнє собі заберу. Буду калитою ласувати, а вас до калити не підпускати (*хоче дістатися до калити*).

Пан писар. А буду вас смішити.

Кочержинська. А кочерги моєї не хочеш спробувати?

(*Дівчина піднімає кочергу. Всі сміються*).

Пан писар (*пританцьовуючи*). Ой ти, дівко кочерга, ти чарівная така, будеш калиту кусати та мене цілувати.

Кочержинська (*весело*). Калиту кусаю, пана писаря кочергою пригощаю.

(*Всі становляться біля калити, пробують дістати, щоб вкусити. Вартовий палицею, намазаною сажею, відганяє, тягне за мотузку, не даючи вкусити, але парубки та дівчата кусають калиту. Танцюють під бубон, сміються*).

Дівчата (*разом*). Тепер ми тебе з'їли, за «женихами» та й полетіли.

Господиня. Дівчата, хлопці, а ніч майже промайнула, скоро сонечко зійде і почнеться день апостола Андрія Первозваного. Відпочивати ніколи, до церкви збирайтесь.

(*Дівчата, хлопці починають збиратися*).

Горпина. Вечорниці, вечорниці-

Пісня, танці, сміх і гріх.

Катерина. Ми гуляли, веселились,

Усім весело було.

Вечорниці завершилися,

І здається все пройшло.

Іван. Ні, так просто не проходить,

В серці струночка бринить.

Українські вечорниці

В душі довго будуть жити.

(*Усі танцюють і співають*)

Усі учасники виходять на авансцену

Ведуча. Наш народ талановитий, він зберіг для нас такі скарби.

Ведучий. Я хочу сказати вам, що минуле слід цінувати. Звичаї, обряди будуть вічно з нами жити.

Наша дума, наша пісня не вмере, не загине,

От де, люди, наша слава, слава України.

2.6. Театралізоване дійство за біблійними мотивами: «Різдво», «Вертеп»

Дійові особи:

Автор.

Діва Марія – мати Ісуса.

Перший Ангел – дівчина в костюмі Ангела.

Другий Ангел – хлопець в костюмі Ангела.

Рахіль – бідна жінка.

Волхви – (мудреці-чарівники зі сходу):

Перший мудрець – старий чоловік з бородою.

Другий мудрець – чоловік похилого віку з бородою.

Третій мудрець – чоловік середніх літ.

Ірод – старий цар.

Служниця – стара жінка, але дуже багато одягнена.

Первосвященник – наблизений до Ірода чоловік похилого віку.

Книжники: перший

другий } чоловіки похилого віку
третій

Пастушок – хлопчик років 12.

Воїн – хлопець у вбранні римського легіонера.

Танцівниці – дівчата, які танцюють східний танець.

Чорт – хлопець у вбранні чорта.

Смерть – дівчина у білому вбранні.

Прості люди – учасники масових сцен у костюмах того часу.

Завіса

Авансцена

(Зимові декорації. Ідуть діти і співають пісні, прославляючи Христа).

Автор. На землю знов прийшло Різдво.

Святкує люд святеє дійство.

Пісні співають, колядують.

Прихід Спасителя віншують.

(Діти співають українську народну пісню «Про Різдво Христове Ангел сповіщав...»).

Про Різдво Христове Ангел сповіщав

Радісну та нову пісню заспівав.

Всі люди радійте, тиху радість сійте

В день Різдва святий (2 р.)

Я лечу від Бога радість дати вам,
У вертепі в полі Спас родився нам!
Швидко поспішайте, хлоп'ятко вітайте,
На землі спокій! (2 р.)
Пастухи вітати скорше всіх прийшли,
В яслах, а не в хаті Господа знайшли.
Стояли, співали, Христа прославляли
За любов святу! (2 р.)
Мудреці теж знали, де ясна зоря,
Прийшли привітали
Бога та Царя!
Богові співали, дар Цареві склали,
Тішились Христу! (2 р.)
Ірод, злом сповнений, про Ісуса взнав,
Хлоп'ятко забити вояків послав.
Ті дітей побили, мечі потупили,
А Христос все жив! (2 р.)
Люди в світі жили у гріхах своїх,
З ними до могили переходив гріх.
На Різдво Христове Дай життя чудове
І щасливих днів! (2 р.)

(Діти залишають авансцену).

Автор. Та є місця, де править світом грізний цар.

В його покоях темрява панує,
Скарби незлічені вартує.
На троні Ірод – цар такий сидить.
Душа його у непокої спить.
Як раптом цар в палац іде,
розваг бажає і чудес.
Весь люд перед царем плазує,
а він ганебно всіх плюндрує.
Весілля, сміх, вино рікою,
бо що йому, бо він є цар,
усіх народів володар.

Відкривається завіса

Дія перша

(Палац. На троні сидить цар Ірод. З одного боку стоїть воїн з мечем, з другого – Первосвященник. Біля ніг царя служниця. Перед царем дівчата

танцюють східний танець. Поодаль приближені до царя багаті люди. На дворі чути гомін).

Ірод (до служниці). Що там за гомін, що за крик?

Хто не дає мені покою?

Хто смів заважити провести час у спокою.

Служниця. На площі натовп галасує,

Їх крик і гомін чути скрізь.

Ірод. Чого від мене вимагають? Що відпочити не дають!

Служниця. Не в тобі річ! Вони нічого не вимагають, а лише весело співають. По всьому місті чути радісний їх спів.

Ірод. Від чого це вони такі веселі?

Служниця. Та кажуть люди, якщо вони не брешуть святий є цар, який до нас прийде та в царство радість принесе.

Ірод. Який ще цар? Чому про те нічого я не знаю?

Служниця. Як кажуть всі, що цар той не простий.

Божественну він має силу,

Бо подарує всім прощення за гріхи,

дасть віру всім та ще й життя щасливе.

Ірод. Що за цар? Замовкни! Я не хочу чути, невігласи. Немає і не може бути іншого царя, бо я володар всіх земель і навіть неба. Скоріше погукайте книжників моїх, котрі про все повинні знати, мені ж негайно розказати.

(Слуги гукають книжників. Священники та книжники заходять у палац і вклоняються Іроду).

Перший книжник. Що хочеш знати, царю наш?

Ірод. Про все, що робиться у світі!

Другий книжник. А у світі йдуть розмови, всіх народів перемови,

Про святе немовля. Ім'я його кожен «промовля».

Первосвященник. Так, так. Про те сьогодні чув і я!

Перший книжник. Що хочеш знати, царю мій, що цар небесний народився, у Віфлеємі та й з'явився. Твоїй порі прийшов кінець, ти іншому свій віддаси вінець.

Ірод. Що ти верзеш? який кінець?

Хто забере у мене мій вінець?

Кому віддам я свій вінець?

Дивись на зорі, не волай.

Цей світ весь мій, ти так і знай.

Первосвященник. Але ж зоря так засіяла, хоча і так про все ми знали. Але де він, невідомо до нині, бо в сховано дитину.

Ірод. Згинь, щезни, пропади з моїх очей потаємній хаті і назавжди. Якщо не знайдете мені оту дитину вам всім кінець.

Перший книжник. Пророк Міхей так сказав у Святім Письмі: «І ти Віфлеєме, земля Юдина, не менший нічим осадами Юдиними, бо з тебе з'явиться Вождь, що буде пасти народ Мій Ізраїля». Він повинен народитися у Віфлеємі місті.

Ірод. Покликати таємно мудреців, які б розкрили нам цю таємницю: чи бачили вони на Сході ту зорю, що засіяла на весь білий світ.

Воїн. Царю мій, волхви вже тут. Давно прийшли.

Первосвященник *(здивовано)*. Волхви до тебе, царю наш?

Ірод *(до воїна)*. Коли прийшли? Пильнуй ти їх, але проси, не хай зайдуть. *(Заходять волхви, кланяються цареві)*.

Ірод. Що скажете мені, чарівники.

Додайте й ви мені мороки.

Якщо прийшли, які новини принесли?

Чи, може, будете мені розповідати,
що Сина Божого повинен я признати.

Перший мудрець. Не знаємо з чого почати? Зоря на сході засіяла і нам дорогу показала. Пройшли ми дорогу ту далеку, щоб шану віддати Новому цареві. Він народився тут у Віфлеємі. Несли Йому і золото, і ладан, і миро, бо, нарешті, діждалися ми цього «дива». Народився той, що змінить весь світ.

Другий мудрець. Коли зорю на сході я побачив,

Зібратися в дорогу поспішив,
бо Сина Божого я бачити хотів.

Важка дорога попереду чекала.

Ми близько року йшли в Єрусалим,

І ось ми зараз тут у твоїм палаці.

Що бачили розкажемо тобі.

Третій мудрець. Все знаю я про немовля,

Бо він не просто цар, він Бог,

Що дасть життя народу без бід та сліз.

Ірод. Коли ж божественний цар та й народився? Я чув про нього?

Другий мудрець. Не більше, як торік, зорю ми повідали.

Не гаючи часу в дорогу пішли.

Жадали скоріше царя ми знайти.

Бо Він – це той цар, що у Віфлеємі народився.

Перший мудрець. Зоря нам дорогу сюди показала.

Царю поклонитись вона зазивала.

Сюди ми прийшли, а Царя не знайшли.

Ірод (*тихо про себе*). Отже, дитині вже близько року.

Якого царя ви шукати готові?
Мені вклоніться, бо я лише цар.
Єдиний володар землі та небес.
А про дитину знаю, чув.
І був би радий в певний час,
Її не тільки привітати,
а й царські почесті віддати у свій час.

Третій мудрець. Дорогу треба нам шукати, щоб Бога нашого знайти.
Побачивши Його, вклонитися до самої землі.

Ірод. О мудреці, скоріше вирушайте в дорогу. Знайдіть дитя та його родину, щоб я теж міг поклонитися їй. А на зворотнім шляху буду вас чекати, щоб ви дорогу показали до тієї хати, де новий цар там буде.

«Сходіть до Віфлеєму і розпитайте, де знаходиться Дитя, а коли знайдете його, оповістите мене, щоб і я міг піти та поклонитися Йому».

Перший чарівник. Це дійсно так, цей час настав, йдемо побачити царя.

Другий чарівник. Яскравіша за всіх його зоря. Ми йому вклонімося і з божим благословенням повернімося.

Ірод (*задумливо до себе*). Мудреці, ви не царі, які царюють на землі.

Я цар, у ніг моїх весь світ, і не мені його вітати,
а що робити з ним, то краще вам не знати.

Третій мудрець. Нехай нам дорогу підкаже зоря, яка нас сьогодні сюди привела.

Перший мудрець. Йдемо, йдемо і добру звістку всім ми несемо.

(*Волхви виходять*).

Ірод (*задумливо*). Цього не може просто бути,

однак пророк, та втім не цар,
усіх народів володар.

Ідіть, ідіть і звістку цю з собою заберіть.

Воїн. Що будемо робити цар царів?

Ірод (*гучно*). На трон мій сісти хоче новий цар!?

Не буде іншого царя!

Треба щось робити? А що робити?

Усіх дітей до двох років треба вбити.

І буде спокій у моїй державі.

І царювати буду я на славу.

(*Ірод звертається до воїна*).

Воїне, стратити всіх немовлят волю,
стратити, стратити всіх, без жалю.

Завіса закривається

Дія друга

Авансцена

(По місту ідуть мудреці. На підвищенні ангели, пастухи, автор).

Автор. Пастушки мої маленькі,

До вертепу поспішайте,

Спасителя вашого вітайте.

Та всім людям розповідайте,

Що Марія має сина – Творця Земного.

Для людей Він велика надія.

Перший мудрець. За зіркою ми йшли. Вона нас привела до дивної хатини, невже у ній божественна дитина.

Завіса відкривається

(Хлів. Сидить Діва, а у яслах лежить дитина).

Перший Ангел. І мить божественна настала, на небі зірка засіяла.

Усі стаємо на коліна, вітаємо ми Діви Сина.

Другий Ангел. Сидить і молиться Марія,

у серці радість тихо мліє.

Святе дитя, його вже ждуть

та звідусіль дари несуть.

(Заходить маленький пастушок).

Пастушок. Через море, пагорби та ліс,

усе для тебе, Діво, я приніс.

Квіти, золото, зерно, тканини,

буду біля тебе кожної години.

Ти подарувала Божого нам Сина,

і безцінна Ти для нас перлина.

(До кімнати заходять волхви).

Автор. Усі волхви вклоняються. Дари свої віддають. І радісну звістку на весь світ рознесуть.

Перший. Ми за зорею йшли, яка нас привела сюди, щоб сина божого нам привітати.

Другий. Дари віддати, що для Нього ми несли. Золото, ладан, смирну.

Третій. Хай буде ім'я твоє, Маріє, на устах людей всього світу.

Другий. А ім'я Сина – у віках.

Третій. Бо Ісус Христос народився, Бог усіх людей на землі з'явився.

Перший. До Єрусалима міста ми йдемо, цю радість царю ми несемо.

(Мудреці виходять. Чути голос Ангела).

Ангел. О мудреці, о вчені люди, вірити Іроду не треба, він обдурить.
Дитину вбити хоче він. Чого бажає він – відомо всім,
щоб трон його ніхто не захопив,
щоб вічно царював лише він один.

(Українська народна пісня «Нова радість стала...» з елементами танцю).

Завіса

Дія третя

(Палац царя Ірода).

Автор. Чорною хмарою Ірод сидить,
Лише він один не спить.
У крові купається.
У люті своїй задихається.

Ірод *(задумливо, зі злістю).* Не повернулись мудреці, іншим шляхом додому повернулись. Ну почекайте, я вас покараю. Дитину знайду – це я точно знаю.

Автор. У кожному домі шукають дитину. Від матерів дітей забирають, вбивають. Зі сліз материнських річки утворились. Дітей всі ховають, рятують, тікають. А Ірод лютує, бо дитину «завітну» ніяк не знайдуть.

Ірод. Де всі? Чому звістки немає?
(У палац заходить воїн і тягне жінку).

Воїн. Мій царю, цю жінку схопили, бо вона сховала дитину.

Ірод. Як ти посміла піти проти мене. Невже не боїшся ти гніву царева?

Рахіль. Не дам я тобі дитину вбивати,
Тебе ж я буду проклинати.
Ти зло на світі – так і знай!
Прийде на тебе Божа кара.
Саме ти зло, та буде ніч,
Чека на тебе чорна піч.

Ірод. Мене чекають лаври, жінко, тебе ж кати, та й дуже швидко.
(Воїн виводить жінку. Заходить чорт).

Автор. «Голос чути у Рамі, Плач і ридання та голосіння велике».
«Рахіль плаче за дітьми своїми. І не дається розважити себе,
Бо нема їх...».

Ангел. «Плаче, голосить за дітьми Рахіль і не хоче бути втішеною, тому що їх більше немає».

Чорт. Ти не чекав на мене, любий друже, я ж скучив за тобою дуже-дуже.

Ірод. Чого ти хочеш? Відчепись, увесь брудний, хоч обітрись.

Чорт. Збирайся, царю, в дорогу, не смикайся, не клич підмогу – по тебе вже прийшли.

(Заходить смерть).

Смерть. Говориш ти, що головніший ти за мене?

Чому мовчиш, мов той німий?

Тебе за це я покараю,
життя у тебе відбираю.

Ірод *(посміхається)*. Що можеш ти забрати? Життя, говориш ти! Так знай, що не заплачу я, бо відкуплюся так і знай!

(Смерть сміється).

Бери! Ось золото і срібло, бери палац, землю, тисячу служниць, усього доволі в мене є. У розкоші будеш жити...

Смерть *(хитає головою)*. Жити! Ти збожеволів? Невже не знаєш хто я є – Я Смерть!..

Ірод *(здивовано)*. Ти що не хочеш? Невже мало?

Смерть. Ти хочеш здивувати чимось смерть?

Мене, яка повеліває світом.?

Ну досить. У пеклі довга темна ніч.

Ходім зі мною не барись,
тобі ніщо не допоможе,
бо зло непокараним бути не може.

(Смерть з чортом забирає Ірода і мертвить його. Ірод падає).

Завіса

Авансцена

(Виходять всі учасники дійства крім Смерті та Ірода).

Автор. Ось теє зло покаране було, і сліду свого не знайшло.

Танцівниця. Історія давня, про зло і добро, з якої зерно золоте проросло.

Служниця. І кожного року зоря там сяє.

Мудрець. І кожен на це в душі чекає.

Ангел. Що прийде Христос, а з Ним наші мрії,

Про краще життя, про любов та надію,
Про мир на землі, про добробут, достаток.
Великого щастям родинам багато.

Пастушок. Вклонімося, браття, святій ми новині.

Рахіль. Христос народився, вклонімося перлині.

Разом. Ми разом вас благословляємо, з народженням Христа вітаємо.

Христос – це мир і щастя в кожному домі.

Автор. А ми здоров'я зичимо міцного та довголіття небувало такого.
І ви усіх благословляйте та з радістю цією всіх вітайте.

2.7. Театральне дійство «Водіння кози»

Водіння кози – один з найдавніших звичаїв українського народу, який зберігся до наших днів і відбувається у «Щедрий вечір». «Водіння кози» – це народна гра, новорічний обряд. Кожен регіон України має свої особливості щодо його проведення. «Щедрий вечір» відзначають з 31 грудня на 1 січня (13 на 14 січня за ст. ст.)

Дійові особи:

Ангел – молода дівчина у вбранні ангела.

Господар – чоловік середніх літ.

Дружина господаря – гарно одягнена молода жінка.

Діти – хлопчик та дівчинка.

Щедрувальники – дівчата у національному українському вбранні, хлопці ряжені в різні костюми, а саме: кіт, ведмідь, лисиця, коза та інші.

Дід – старий чоловік.

Баба – сварлива стара жінка.

Коза – малий хлопець одягнутий у вивернутий кожух, на обличчі маска кози з рогами.

Лікар – чоловік середніх літ в окулярах.

Суддя – поважний чоловік середніх літ.

Циган – молодий чоловік.

Сусідка – прискіплива жінка.

Кіт – невеликий хлопчик.

Чорт – молодий парубок у вбранні чорта.

Піп – товстий чоловік похилого віку в рясі попа.

Пан писар – молодий чоловік у «модньому» для того часу вбранні.

Посівальники – хлопці в одязі сільської молоді давніх часів.

Дія перша

Завіса

Авансцена

(Притрушена снігом ялинка. Виходить Ангел з великим зошитом і пером в руках).

Ангел. На землю тихо ніч ступає,
Всі таємниці розкриває.
Бо Щедрий вечір наступає.
Та все я знаю, тому що Ангел я.
Свята душа моя літає,
Про все, що бачить, розповідає.
Щоб не забути, в книзі цій святій,
Усі події треба записати,
Та вам, славетні добрі люди, передати.

Сьогодні свято на землі,
Сьогодні щедрий вечір.
Іде малеча звідусіль –
Щедрівочки щебече.

(Виходять діти та співають пісню «Щедрик, щедрик, щедрівочка...»:

сл. – О. Богачук, муз. – І. Сльота).

Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Йди з хати до хати.
Добрих друзів добрим словом –
Серцем привітати.
Пироги, вилазьте з печі,
Наливайтесь, вина.
Добрий вечір, щедрий вечір,
Мати Україна.
Хто там, хто там в шибку стука?
Може, гість далекий?
Може, змерзли біля вікон
Молоді смереки –
То щедрівка-мандрівочка
Йде з хати до хати...
Добрий вечір, щедрий вечір,
Україно-мати.

(Ангел підіймається на підвищення схоже на пригірок і сідає на пеньочок та починає щось писати).

Ангел *(дивиться на землю немов з неба).* Як гарно малеча співає. А що я бачу?

Ангел *(пише і промовляє).*

Зорі з неба на землю дивилися та посміхалися,
Як до однієї хати гостей та й «понапихалося».

Був там циган, ще й суддя, кіт, коза і баба зла.
Парубки, та ось дівчата, всі були такі завзяті.
Був ведмідь-Бурмило, лікар то й ще заводило.
Всіх хотів він лікувати, ще й по п'ятаку з усіх зідрати.
Заморився це я все писати, треба людям показати...

(Ангел підіймається з пенька).

Ангел. Подивіться, люди добрі,
Як колись таке було!
В щедрий вечір, добрий вечір
Люди славили Добро.

Дія друга Завіса відкривається

(Кімната святково прибрано. Господиня порається біля печі. Старий дід сидить на лавці та дивиться у вікно. Діти, хлопчик та дівчинка, бігають по хаті, кіт гріється коло печі).

Господар *(дивиться у вікно)*. Стемніло. На небі зірки вже засяяли. Ніч буде зоряною. Жінко, неси вечерю.

Жінка. Та несу вже.

Дід. Скоро щедрувальники прийдуть. Готуйте гостинці. Згадую, коли я був молодим, як тоді молодь щедрувала та співала, а зараз зовсім не те.

Хлопчик. Діду, а ти що був молодим?

Дід *(зітхаючи)*. Все колись було.

Господар. Давайте будемо вечеряти.

Діти *(разом)*. А що на вечерю, мамо, щось смачненьке?

Жінка. Смачненьке, сьогодні Щедрий вечір. На столі кутя, пиріжки, м'ясо, ковбаса, солодоші та багато чого смачненького.

Кіт *(потягається та нявкає)*. А про мене не забули? Дайте шматочок м'яся.

Жінка *(гонить віником кота)*. А ну геть, от вже ледащо, м'яся не дам тобі нізащо.

Сім'я сідає за стіл. За вікном чути як дівчата щедрують. Дівчата співають українські пісні:

Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла Ластівочка.
Стала собі щебетати,
Господаря викликати:

«Вийди, вийди, Господарю,

Подивися на кошару –
Там овечки покотилися,
А ягнички народились.

В тебе товар весь хороший,
Будеш мати мірку грошей,
Хоч не гроші, то полова,
В тебе жінка чорноброва.

Прийшли щедрувати до вашої хати.
Щедрий вечір, добрий вечір.
Тут живе володар багатства.
Щедрий вечір, добрий вечір.

А його багатство – золотії руки.
Щедрий вечір, добрий вечір.
А його потіха – хорошії діти.
Щедрий вечір, добрий вечір.

Щедрий вечір, добрий вечір,
Добрим людям на весь вечір!
А я знаю що пан дома,
Сидить собі кінець стола.
Сидить собі кінець стола,
А на ньому шуба люба,

А на ньому шуба люба,
А в тій шубі калиточка,
В тій калитці сім червінців,
Усім дітям по червінцю.

Господиня. Як гарно щедрують. Ходімо щедрувальників вітати та гостинці їм віддати.

(Хтось стукає дуже гучно у двері).

Господар. Хто там?

(За дверима голоси. Хлопці та дівчата заходять в хату).

Хлопець. Господарі добрі, зустрічайте!

Щедрувальників привітайте!

Ми до хати завітали, щоб щедрівки проспівати.

Розламайте калачі.

Віншувати вам, чи ні?

Господар. Віншуйте, кажіть, та пісню заводьте та мимо нас не проходьте.

Хлопець. Вашого двора не минаємо.

Хлопці та дівчата (разом). Святий вечір!

Хлопець. Ми вашу хату звеличаємо.

Хлопці та дівчата (разом). Святий вечір!

Хлопець. Відкривайте двері, свято в хату пускайте.

Хлопці та дівчата (разом). Святий вечір!

Хлопець. Кладіть на столи з маком пироги.

Хлопці та дівчата (разом). Святий вечір!

Хлопець. Чи так, чи не так, дайте ще й грошей п'ятак.

Хлопці та дівчата (разом). Святий вечір!

Хлопець (до господаря). Жартуй не жартуй, а грошей готуй.

Хлопці та дівчата (разом). Святий вечір!

Хлопець. А тепер шановні, господар та господиня, Добрий вечір!

(Дівчата співають українську народну пісню «Щедрик, щедрик...»).

Щедрик, ведрик, винесіть вареник,

Грудочку кашки, кілечко ковбаски.

Винесіть книш, бо впусчу в хату миш.

Винесіть ковбасу, бо всю хату рознесу.

Кіт. Няв, няв! А мені кілечко ковбаски чималеньке та шматочок сала, воно таке солоденьке, таке ніжне та смачненьке. Няв!

Господиня. А ну геть ледаще-котисько, твоє сало поскакало! Всі до сала позвикали?!

(Кіт поліз під стіл і пробує вкрати зі столу кілечко ковбаси. Чути стукіт у вікно).

Господар (до щедрувальників). Коли прийшли то проходьте до столу.

Щедрувальники. Ні, ми підемо до іншого дому. Ви нас гостинно приймали, гостинців надавали, треба і честь мати та йти треба до іншої хати.

(Усі виходять. Господар проводить щедрувальників. Закриває двері та йде до столу).

Дія третя

(Господар сидить за столом, дід сидить на лаві та дивиться у вікно. Жінка пореється біля дітей. Чути гучний стукіт у двері).

Господар. Жінко, хтось стукає та мекає за дверима. Відчиняй хутко.

(Господиня йде до дверей та відкриває. У хату заходять гості з козою).

Жінка (*злякано*). Ой лишенько! Як вас багато, а хата мала, ще з вами й ця коза!

Ряжений. Та нас небагато, всі ми стрункі як берізки, а ви ще не бачили нашої кізки.

Господиня. Боже, що то за коза? Хату геть забруднить.

Ряжений. Та ні, вона у нас чепурненька, біленька та ще й привітна. По хаті буде обережно ступати, щоб долівку не зім'яти, на стіл не полізе, якщо гостинці отримає.

Господиня. Боже, ну навіщо в нашій хаті ця коза кудлата. Геть з хати.

Коза. Ой добрі господарі, ви мене не гоніть,

Краще в хату впустіть.

Бо надворі холодно й голодно.

Дайте трішки водиці напитися,

А я буду коло печі лише грітися.

Гостинців просити не буду,

А якщо щось дасте, то знайте –

На честь Господа нашого милостиню даєте.

А милостиню треба брати,

Щоб Господа не «обіжати».

Господар. Що робити? Проходь, Коза, коли вже прийшла.

Коза. Йшла я через місточок – не їла кленовий листочок.

Йшла через річку – не пила водичку.

Наколола свій бочок.

Прошу з хати мене не гнати,

Буду господарів шанувати, буду пісні вам співати.

Господиня. Залишайся вже, Коза, віримо ми тобі.

Будеш родину шанувати, будеш і гостинці мати.

Хлопці. Гоп-гоп, Козуню,

Гоп-гоп бочок сіренький,

Гоп-гоп бочок біленький.

Будеш з нами танцювати

Та й гостей розвеселяти.

Коза (*танцюючи*). Ой розходилася, ой розвеселилася, в хаті мене привітали ще й гостинців надавали.

Дівчина (*до кози*). Ой поклонися цьому господарю, І жінці його, і дітям його!

(*Стукіт у двері. Всі затихають. Входить циган*).

Циган. Добрий вечір.

Всі разом. Добрий вечір!

Господар. Ну чого прийшов до нашої хати, що ти тут знайшов?

Циган. Чув я гомін, чув я дзвін, тепер знаю, звідки він. Підійшов до хати я, зазирнув у вікно; і хоч циган я «безбожний», та все одно перехрестився тричі я, але зайшов, а як козу побачив – це мов скарб знайшов. Дуже прошу, шановне панство, мені козу продати, я за неї будь-яку ціну готовий віддати.

Дівчина (*весело*). Ну що, продамо Козу?

Хлопець. Треба подумати. Коза зовсім молоденька, молока дає багато і в будні, і на свято. На ніч казку розповість, буде славний з неї гість.

Циган (*дістає гроші*). Молоко мені не треба і казок мені не треба. Хочу хутро з неї мати. З хутра я пошию «жупан», кращим буду – а ніж сам пан.

Коза. Люди добрі! Допоможіть! Від цигана мене рятуйте, не продавайте!

Кіт (*підстрибує, репетує*). Треба козу рятувати, циган шкуру хоче з неї зідрати. Ось подивіться, ще і сало, що звисало, ненароком прихопив!

Дід. Цигана треба гнати, а козу рятувати!

(Циган знімає з плеча рушницю і стріляє. Коза падає. Всі лякаються).

Циган. Козу я вбив, тепер вона моя!

Кіт. Няв, няв! Треба козі три куски сала, щоб вона встала. Хоча сало коза не їсть! Козу треба підняти та лікаря швидше погукати.

Дія четверта

Завіса

Авансцена

(*Сільська вулиця. Ялинка. Тин. Лавка. По вулиці поважно йде пан – суддя, йому назустріч жінка. Пізніше підходить ще одна баба*).

Жінка (*до судді*). Ой пане, тут таке лихо.

Суддя. Так! Що тут відбувається, про все мені розповідайте.

Жінка. Йшли щедрувальники з козою, а за ними циган з рушницею.

Суддя. Де рушницю циган взяв ?

Жінка. Та не знаю, може вкрав. Але річ зовсім не в тім, де рушницю взяв?

Суддя. Так у чому річ тоді?

Жінка. Козу циган підстрелив! Діти в хаті верещали! Гості з хати повтікали!

Суддя. Хто це може підтвердити? Кажіть усе владі.

Баба. Усе я бачила пан суддя. Коза до сусідки в хату зайшла, а звідки не вийшла.

Суддя. Ходімо до хати. Там і розберемося.

(*Суддя, жінка, баба йдуть до хати*).

Дія п'ята

Завіса відкривається

(Кімната. Коза лежить на долівці. Молодь біля неї вештається. Стукають у двері. Заходять до хати суддя, баба, жінка).

Господар. Та заходьте, добрі люди. Заходьте пане суддя.

Баба *(голосливо)*. Я все знаю, я все бачила.

Суддя. Що трапилося, в чому річ?

Баба. А я ще бачила, що тут таке відбувалося.

Господиня. Що ти бачила, хіба що собі на носі натокмачила. Іди вже.

Дід. Пане суддя, рятуйте! Майже молоду Козу вбили!

Суддя. Хто вбив? За що?

Перша дівчина. Циган хотів козу купити, та кожух з її шкіри зшити. Ми козу не продали. Циган розгнівався та з рушниць козу вбив.

Хлопець. Пане суддя, а що з козою нам робити.

Суддя *(потираючи руки)*. Оце так діло! Будемо розбиратися. Де циган?

Хлопець. Ми самі розберемося. В тім потреби в вас нема. Циган втік, рушниця зникла, а коза наша притихла.

Баба. Розбиратись швидше треба, поки циган ще далеко не втік?! Та грошей з нього зідрати, щоб не ходив до чужої хати.

Жінка. Сусідів треба захищати та їм допомагати, та швидше треба козу лікувати, бо вона, бачу, трішечки ще живенька.

Господиня. Дівчата, чарочку судді наливайте, ковбасою пригощайте та скоріше непроханих гостей з хати проводжайте, А ми будемо самі розбиратися.

(Дівчата наливають гостям по чарочці та випихають їх з хати. Непрошені гості виходять з хати).

Хлопець. А ти, кізонько, піднімись, годі вже лежати, свої речі позбирай та тікай хуткіше з хати.

(Коза лежить).

Дід. Ой рятуйте! Ой рятуйте! Бідну нашу кізку. Може кізка ще жива, лікаря покличете.

(Дівчата гукають лікаря. Лікар заходить до хати).

Лікар. Прошу пропустіть. Мені козу та покажть. Буду я її лікувати, буду я її рятувати... *(оглядає Козу)*.

Зробимо козі компрес, щоб підняти до життя інтерес.

Поставимо припарки, щоб козі стало жарко.

Розітремо мускулатуру, щоб не давати їй мікстуру.

А якщо і це не допоможе? Тоді маємо рацію,

В такій ситуації, – зробити козі операцію.

Господиня. Ой, ніщо їй не допомагає, треба, мабуть, поворожити, щоб коза могла ще пожити. Гукайте ворожку.

(Дівчата гукають ворожку. Ворожка заходить до хати).

Ворожка. Білі квіти я зривала, полин травною покривала.

Своє зілля я варила, слова чарівні говорила.

Хто вип'є цієї водиці, буде мати силу живиці.

(Кропить козу водою та дає їй напиться).

Встань, коза молоденька, бо ти вже живенька

(Коза обережно встає).

Дівчата *(разом).*

Ой встань, Кізонько, та й не лінуйся.

По господарству цьому та й пробіжися.

Де Коза стопою, там жито копою,

Де Коза рогом, там жито стогом.

Де Коза ходить, там жито родить.

Гоп-гоп, Козуню,

Гоп-гоп, сіренька,

Гоп-гоп, біленька.

(З-під печі вилазить чорт. Всі жахаються).

Дівчата *(разом).* Лишенько. Це ж чорт! Що тобі треба?

Чорт *(роздивляється козу).* Коза! Та й, мабуть, стара? Що з неї візьмеш?!

Хіба що душу? А душа мені потрібна. Привіт, Коза! А йди-но сюди!

Коза. Привіт! А що тобі треба?

Чорт. У тебе є щось таке, що я купив би?

Коза. У мене багато чого є. Що саме тебе цікавить?

Чорт. Твоя Душа.

Коза. О, це товар дорогий!

Чорт. А в мене дивись що є!

(Чорт витягає з мішка купу грошей. Коза хоче схопити їх. Чорт ховає гроші за спиною).

Чорт. Ти дивись, яка швидка та хитра! Спочатку товар покажи!

(Коза показує душу. Чорт віддає їй гроші, підставляє мішок для душі, туди коза запихає kota і тікає за діда).

Чорт *(відвертається і каже тихо, хитрувато всміхаючись).* Обдурив, а грошей там нема, одні камінці! Треба мені швидше з душею кози тікати!

(Чорт підходить до мішка, заглядає в мішок і бачить Кота замість душі).

Чорт. Яка ж ти капосна! Знову мене обдурила! Ну почекай? Наступного року душа твоя точно буде моєю. Але що робити? Без душі в пекло мені ні! Треба іншу душу шукати?

(Чорт свариться на Козу пальцем і зникає. Коза встає і танцює. Усі виходять з хати).

Хлопець. Слава нашим господарям,
Що так гречно нас приймали.
Медом-пивом пригощали.
Всі ми раді цьому домі.
Веселенько погуляйте
Та на цей раз вибачайте –
Нам пора вже вирушати. *(слова В. Нижеголенка – А. С.).*

Господар. Ось і гості розійшлися, в хаті стало тихо.

Господиня. Ніч у віконце зазирнула,
діткам спати треба.
В небі зіронька сіяє,
немов пісеньку співає.
Треба діткам спати.
Тільки дід старий на печі
заснути не може.
Він про кізоньку жалкує
та про щось бормоче.

Господар *(обдивляється хату).* О це так, жінко, щедрувальники забули торбинку з подарунками. Треба віднести.

Дія шоста

Авансцена

(Сільська вулиця. Притрушені снігом ялинка, кущі, тин. Виходить чорт).

Чорт *(роздумливо).* Уже за північ, а я нічого не здобрів, нічию душу не купив.

(За тином чути голос).

Чорт *(ховається за ялинку).* Хто це там? Кого чорти носять в таку пізню годину?

(Виходить піп, а за ним пан писар, суддя).

Пан писар. «Ви чуєте, здесь кто-то есть!»

Піп. Та ні, нікого немає.

Суддя *(заглядає за ялинку).* Тихіше тут хтось є?

Піп. Свят, свят! Та це ж чорт з рогами!

Чорт *(виходить і ховає хвіст)*. Ще невідомо хто тут чорт?

Пан писар. «А что тебе, чертяка, здесь нужно, іді у свойо пекло?»

Чорт. Не можу. Душу мені треба купити. Хотів купити душу Кози та не вийшло. Вона мене обдурила, Кота підсунути хотіла. А кіт – це сама нечиста сила. Ось так. Продай свою. У мене грошей багато.

Пан писар. «Я свою душу ні за якіє деньгі не продам, я вчений чоловік, и я здесь всем нужен. Я документ могу составіть, я вот...»

(Чорт повертається до судді й допитливо на нього дивиться).

Суддя. «Я ні-ні, я суддя, грошей у мене до чорта, ось це багато грошей і з чортами мені дружбу іметь нєльзя!»

Чорт *(повертається до попа й обходить його з усіх сторін)*. Товстенський!

Піп. Я свята людина, мені з чортами знатися не можна, бо це ж гріх. Ходімо, панове, від цього біса подалі.

Чорт *(пальцем свариться)*. Всі ви будете у мене у пеклі, бо ви свої душі давно вже продали. Все одно без купленої душі до пекла мені не можна. Стій, здається, чую чийсь голос.

(Поважно йде вредна жінка, а чорт за нею, а потім в куці ховається).

Жінка *(злякано)*. Хто тут, а ну покажись, а то палюги покуштуєш.

(Чорт вилазить з-за куців).

Жінка. Тю! Це ти, бісове чортеня.

Чорт *(образливо)*. Я не чортеня, я чорт.

Жінка *(сміється і пробує вдарити чорта палюгою)*. Ой, який же ти чорт, ось у нас пан суддя не чорт, а чортяка. Все за гроші зробить. А ти що можеш? Ось я тобі!

Чорт. Стій. А у мене гроші є.

Жінка *(придивляється)*. Гроші є, а ну покажи, тільки не бреш, а то я тобі таких чортів всиплю!

Чорт. Ось дивись, повна торбина.

Жінка. Навіщо тобі гроші, віддай мені.

Чорт. Е ні, продай мені свою душу ось за ці гроші.

Жінка. Навіщо тобі моя душа.

Чорт *(у бік і тихо про себе промовляє: «Насправді, ну для чого мені потрібна душа цієї скверної баби»)*.

Дрова в пеклі під чани будеш підкладати, смолу мішати, грішників кочергою частувати, мене веселити.

Жінка. Добре, це все мені до вподоби. Давай гроші.

Чорт. Ні, не так все просто. Щоб твою душу я міг забрати й гроші тобі віддати, треба зробити ось таке?

Жінка. Яке?

Чорт. Треба тобі залізити на тин і тричі прокукурікати.

Жінка. Тю на тебе. Ти що? Дурень. Я що, півень, щоб кукурікати.

Чорт. Це правда. Ну тоді загавкай тричі, поки дядьківські собаки ще не гавкали.

Жінка (*показує дулю*). Ось тобі, я що, собака? Га?

Чорт. Та ти гірше собаки. Тоді нявкай.!

Жінка (*вириває у чорта сумку з грішми та б'є його по спині, чорт тікає*). Я тобі зараз і закукурікаю, і загавкаю, і занявкаю.

(*Ідуть «ряжені» з Козою, а на зустріч Чорт*).

Коза. А що, Чорт, обпікся?

Чорт. Не баба, а сама відьма, як я раніше не зрозумів. Ну нічого, ти до мене ще попадеш. Будеш у мене не тільки нявкати, а як корова мукати, як коза мекати, як свиня хрюкати.

Коза. Як це баба повинна за мене мекати.

Чорт. Не в тобі діло – це ритуал такий.

Коза. Танцюй чорт з нами, за щедрування нам гостинців надавали.

Чорт. Ні, не можу! Бабо, віддай свою душу!

Жінка. Та іди, ти, до самого біса. Ой, вже півні кукурікають. Посівальники ідуть. Треба мені з грошима тікати. (*Дивиться в торбину, а там одні камінці*). Ну, чортяка, надузив, де ж ти гроші дів.

Чорт (*танцює, співає, а потім тікає*). Гроші з'їв, а тебе, вреднючу бабу, обдурив.

Жінка (*свариться палкою*). Ну чекай, чорт, як в пекло прибуду, я тоді до тебе ще доберуся, я цього твого свинства не забуду.

Коза. Чорта всі ми надурили.

Чорта в душу не пустили

(*Ідуть посівальники й співають*).

Посівальники. Сієм, сієм, посіваєм, з Новим роком вас вітаєм!

Щоб у вашій у родині всі були здорові, гарні, вправні, чорнобриві.

Господар іде, ковбасу несе, а ще й голубець – на цьому кінець.

(*Виходять на сцену всі учасники вистави. Усі співають українську народну пісню «Старий рік минає...»*).

Старий Рік минає, Новий наступає. (2 р.)

Новий наступає.

Пане Господарю, Великий Владарю. (2 р.)

Великий Владарю!

Дайте нам з Полиці із Медом Пшениці, (2 р.)

Із Медом Пшениці!

А ще щось такого до того смачного. (2 р.)

До того смачного!

Новий Рік приходить Щастя в Дім приносить. (2 р.)

Щастя в Дім приносить!

Ангел. Ось таке на Україні було диво. З вечора щедрували, зранку посівали. Христа-Бога величають, рідний край свій прославляють. То і ви, люди, посміхніться, Господу нашому поклоніться, у ці святі часи та й помоліться.

2.8. П'єса-казка за народними мотивами язичницького свята «Стрітєння. Зустріч Весни з Зимою»

Дійові особи:

Господар – чоловік середніх літ.

Господиня – жінка середніх літ.

Зима – жінка в білому вбранні з посохом.

Весна – молода дівчина в блідо-зеленому вбранні, з довгими косами, в які вплетені зелені листочки та квіти.

Віхола – дівчина у білому вбранні.

Заметіль – на білому вбранні сяють сніжинки.

Хурделі – маленькі дівчата в одязі сніжинок.

Сонце – хлопець у жовтому одязі.

Лютий (місяць) – хлопець у довгій шубі з посохом.

Дівчата – пісенний ансамбль.

Хлопці – молоді хлопці, учасники масових сцен.

Діти господаря та господині – хлопчик та дівчинка.

Ведуча – дівчина у національному вбранні.

Автор (учитель).

Завіса

Авансцена

Автор. Народні свята. Скільки їх? Вони немов родзинки у віночку України. І всі такі різні – цікаві, веселі, як та різноколірна веселка, а водночас такі неповторні. Ось і наша духовна скарбничка відкриває свою завісу. Ми зараз подивимось про те, як колись народ уявляв собі зустріч весни з зимою. Це народне свято. Ми теж уявимо, як до нього готувалися люди, з ким і як зустрічалися, та багато чого іншого. А про підготовку і проведення цього свята

в одному з сіл нашого рідного краю своїми спогадами поділилася одна жінка.

Дія перша Завіса відкривається

(Сільська кімната. Піч, в печі вогонь, на покуті ікони, стіл. Лави. Господиня вештається біля печі, діти граються. До кімнати заходить господар).

Господиня. Швидше двері зачиняй, холод у хату не пускай.

Господар *(струшує сніг з шапки та одягу).* Зима не на жарт розізлилася, усі стежинки снігом засипала.

Господиня. Хоча зима весні не поступається, а сонечко у віконце нам посміхається, та й зі стріхи капає. І півень водиці зі стріхи напився, про ранню весну прокукурівав.

(Діти підбігають до батька, він дає їм гостинці).

Господар. Бачу пироги ще в печі.

Господиня. Скоро будуть пироги, а калачі з медом на столі.

Господар. Хто там в сінях стукотить?

(До кімнати заходять дівчата вітаються, про скорий прихід весни сповіщають. Співають пісню «Благослови, мати»).

Дівчата. Доброго дня вам, господарі, це ми, пустіть нас до хати. Пісні весняні вам співати.

Господиня. Заходьте, будемо вам та пісням радіти, дні до початку весни лічити.

Перша дівчина. Весна в серпанку ходила, нам сюди зайти веліла.

Друга дівчина. Усім чесним людям уклін передавала та зі святом привітала.

Перша дівчина. Та все приказки говорила, нас усіх за собою водила.

Господар. А які приказки? Кажіть, будемо раді почути.

(Стук у двері. Заходять хлопці).

Хлопці *(разом).* Доброго дня усім у цій хаті.

Господар *(разом).* Доброго, доброго і вам.

Перший хлопець. Ось воно як, без нас вирішили прийти?

Другий хлопець. Ми теж багато приказок знаємо.

Дівчата *(разом).* Та ну?

Перший хлопець. Що, не вірите?

Господиня. Та не сваріться, кажіть уже, що ви про весну знаєте.

Перший хлопець. Котився горох по землі, бути, бути ранній весні.

Другий хлопець. Лоза білим цвітом укривається, весна для людей убирається.

Третій хлопець. Волошки в полі крижаніють, вітри зимові шаленіють.

Господиня. У приказках вся правда, ніде її не дінеш.

Перша дівчина. Зима весні не поступається, а сонце високо вже підіймається.

Друга дівчина. У лісі струмочки задзюркочуть, пташки на крилах радість принесуть.

Дівчата (разом). Зима піде, піде, піде, весна прийде, прийде, прийде.

Господиня. Які ви молодці, а я вам про наші звичаї розповім. На початку лютого дерева у садках трусили, щоб темна сила на них не сиділа та людям зла не робила.

Не тільки півня треба шанувати, а і курей, насипати їм більше проса і промовляти: «Хто проса не буде шкодувати, то й з яйцем буде танцювати».

Господар. А з гілочок верби робили коло на землі. Звичай був такий, треба було зайти в коло та попросити пробачення у Господа за погані вчинки, якщо вони були, на передодні нової весни. Як казали старі люди, що з весною земля від бруду очищається, та знову немов народжується. Так і людина з весною оновлюється.

Дівчата. Знаходилися охочі в це коло зайти?

Господар. Були, але про це вже інша казка.

Господиня. Ось так старі люди нам говорили, а ми вам передаємо. Ну що, дівчата, будемо співати?

(Дівчата виконують українську народну пісню «Вербова дощечка»).

Господиня. Дякуємо за ваші добрі та теплі слова.

Дівчата (разом). І вам спасибі.

(Господар дає гостинці).

Перший хлопець. Дякуємо за гостинці. А ми зараз підемо до лісу зиму проводити та весну зустрічати. До побачення.

Господар. А ви знаєте де її шукати?

Всі (разом). Де?!

Господиня. Є у нашому лісі старий дуб, ідіть до нього там все і побачите. Мені бабуся розповідала про чарівні події, які відбуваються в цей день. Може, все те і неправда, але ви йдіть. Може вам і пощастить зазирнути у казку.

(Хлопці та дівчата виходять з хати).

Господиня. Провели гостей.

Господар. Нехай їм щастить у всьому.

Дія друга

Завіса

Авансцена

Ведуча. Давайте повіримо в те, що дійсно таке в природі є. Зима з весною зустрічається. Люди про це казки складають і святкують день зустрічі зими з весною ще з дохристиянських часів, коли наші пращури були язичниками, вірили в різних богів, котрі керували природою.

Завіса відкривається

(Галявина посеред зимового лісу. Стоїть Зима, поряд з нею її помічниці: Віхола, Хурделі).

Зима. З Весною зустрічі я не бажаю, до лісу Весну пускати не волюю. Хочу сама ще володарювати, снігом та морозцем позабавлятися. Хоча і півень зі стріхи води напився, але ранньої весни він цим не добився.

(Піднімається вітер за допомогою вентиляторів).

Зима. Де мої помічниці Хурделі? Закружляйте у таночку мов снігові каруселі.

(На сцені з'являються маленькі дівчатка і виконують танок).

Зима. Де моя сестриця Віхола?

(З'являється Віхола).

Віхола. Бачу, сестро, без мене тобі не обійтися, але Весні все одно прийдеться тобі поступитись.

Зима. Нізащо я не поступлюся!

Віхола. Добре, сестро, тобі я спробую допомогти, звернусь до Вітру. Вітер, брате, допоможи, Віхолу у таночку заверти.

Закружляю у таночку, всіх звірят у нори загоню, всі стежини снігом замету.

(Віхола разом з хурделями кружляє у танці).

Перша хурделя. Будемо кружляти, кружляти, землю снігом засипати. Повію холодом, холодом, заморю усіх голодом, голодом.

Друга хурделя. Сніг все шаленіє, шаленіє, природа крижаніє, крижаніє. Немає дороги, проходу немає, навічно залишиться з нами зима.

(Раптом на сцені з'являється Сонце. Зима та її помічниці завмирають від несподіванки).

Сонце. Землю рідну я люблю,

Обігрію, обійму.

В небо вище піднімуся,

І на землю подивлюся.

Розтоплю сніги та лід,

Заспівають струмки мені у слід.

Прийде час, все зміниться навколо нас.

І ось зараз час настав.

Зима. Стій, в небо високо не підіймайся, подивись яка краса, ліс мій сяє немов діаманти.

(Лунає запис музики).

Віхола. Що за галас, що за спів?

Сонце. Це Весна-красна підіймається, з тобою Зима зустрічається.

(Виходить на сцену дівчина Весна).

Зима. Не хочу Весну у свої володіння пускати та посох влади віддавати. Ей, Віхола, снігом землю покривай, Заметіль скоріш гукай.

Заметіль. Ось я, Заметіль лиха, що з дороги усіх збива. До небес звертаюсь, допоможіть, хмарами небо застеліть, сонце хай мерщій тікає, Заметіль з Віхолою кружляє.

(Танцюють хурделі, віхола, заметіль. З небес сиплеться сніг. З'являється місяць «Лютий»).

Лютий. Стій, Зимо, зупинися. Годі силою бавитися, годі з весною сперечатися. Тобі Зимонько-Зима честь й хвала. Ти добре працювала, ліс і землю від морозів зберігала, сніговою ковдрою всіх обігрівала. До лісу безчесних не допускала, але час настав поступитися та з Весною тобі треба зустрітися.

Весна. Я Весна-красна з миром прийшла, свято на своїх крилах принесла.

Зима. Не хочу Весну у свої володіння пускати, ще рано їй посох мій віддавати. Ей, Віхоло, брата-вітру гукай, снігом землю покривай.

(За сценою чути голос вітру).

Вітер. Я вітер сніговий, я парубок такий, що з дороги усіх збиває, землю снігом укриває, до небес звертаюсь, допоможіть, хмарами небо застеліть. А ти, Сонце, мерщій тікай. Зима, наступай.

Лютий. Підходь, Весна, не бійся.

Весна. Та я і не боюся.

Зима та її подруги (разом). Ти дивись, Місяцю, не боюся, а якщо...

Лютий. Досить!

Сонце. Якщо так, то я за Весну заступлюся.

Лютий. Привітайте одна одну. Хай зустрічі вашій всі порадіють.

Весна. Ти, Зима, ще попрацюєш, але прийде час, коли Сонце землю обігріє та розтануть всі сніги. Я, Весна, полечу над землею зеленими лугами, лісами, струмками, усміхнуся пташкам, які понесуть мою пісню, пісню Весни у всі куточки нашої землі.

(Зима з Весною беруться за руки).

Сонце. Я піднімуся високо-високо. Обійму землю своїми променями.

Лютий. Так і буде, але на це свій час. Весна з Зимою зустрілися, одна одній вклонилися. Зима буде поступатися, а Весна сили набиратися.

(Дівчата виконують пісню «Весняне прибирання» на слова Яна Бжсхви, музика Аделіни Сєдих). (Додаток 3)

Завіса закривається

Дія третя

Авансцена

Ведуча. Ось таку казку під старим дубом ви побачили.

(Ідуть дівчата, хлопці, назустріч їде господар та господиня з дітьми).

Перша дівчина (до господаря і господині). Ми знайшли старий дуб і зазирнули в казку. Дякуємо вам, таке забути неможливо.

Господиня. Так і не треба забувати, а треба зберегти та іншим розповісти.

Господар. А тепер йдемо до церкви. Це свято має не лише зв'язок з природою, але і релігійне значення.

Ведуча. 2 лютого (15 лютого за н. ст.) – християни святкують свято Стрітіння, яке символізується як зустріч Святого Симеона з маленьким Ісусом, якого Пресвята Богородиця вперше принесла до храму, де Святий вперше побачив Сина Божого.

Господиня. У давніх слов'ян 15 лютого – це свято громовиці. У цей день інколи люди чули грім. Щоб захистити свій дім від вогняних стріл Перуна, який випадково в цей день прокинувся, люди освячували свічку – громовицю. Селяни запалювали вогнища біля воріт, щоб чого лихого не сталося.

Господар. 2 лютого закінчується календар церковних новорічних свят, тож посвячені свічки приносили додому, щоб будинок був під захистом Бога.

Ведуча. Український народ зберіг і подарував нам невичерпну скарбничку народної культури та мудрості. Нам треба не забувати традиції наших пращурів і передавати їх наступним поколінням.

(Усі учасники дійства виходять на сцену і виконують пісню «Світання»: сл. і муз. Аделіни Сєдих») (Додаток 4)

2.9. Інсценізація пісні А. Сєдих «Ген при дорозі»²

Дійові особи:

Наталка.

Дівчата.

Хлопець.

(Декорації можуть бути різними. Хор дівчат починає співати. Біля дерева стоїть засмучена дівчина).

Ой, зелена верба,
Чом ти похилилась?
Молода дівчинонька
Чомусь зажурилась.

Приспів:

Ген при дорозі та через балку
Їхав казак – шукав Наталку.

Слова дівчини:

Ой, рута-м'ята,
А я чекаю Гната,
Зацвіта чебрець –
Урветься мій терпець.

Співає хлопець:

Ой біжить струмочок
Та по під горою.
Засилаю я свати –
Ось тоді побачиш ти.

Співають дівчата:

Приспів:

Ген при дорозі та через балку
Ідуть свати сватать Наталку.

Наталка:

Ой, добрі люде,
Та що зі мною буде?
Я ж кохаю Гната –
Цвіте рута-м'ята.

Дівчата разом:

Завітав до двору,
Глянув на небору.

² Див. Додаток № 5.

Заспівав соловейко –
Ой щемить серденько.

Дівчата:

Приспів: 2 раз всі разом.

Ген при дорозі та через балку
Ідуть вони – козак з Наталкой.

Наталка:

Ой, рута-м'ята,
Вже не чекаю Гната.
Зацвіта чебрець –
Так їдьмо під вінець.

2.10. Рекомендації щодо використання театралізованих дійств

Подані нижче рекомендації мають методичний характер і спрямовані на практичне використання театралізованих дійств у культурно-просвітницькій, освітній та виховній діяльності.

1. Можливість використання театралізованих дійств як окремих частин.

Представлені театралізовані дійства можуть використовуватися фрагментарно, оскільки кожна дія або сцена має логічну завершеність, наприклад «Осенина», «Передвесільні звичаї, обряди, традиції...». Це дозволяє інтегрувати окремі сцени у різні заходи або святкові події, обираючи тільки ті елементи, які відповідають темі заходу або віковій категорії аудиторії. Наприклад, можна інсценізувати уривок весільного обряду чи релігійного свята, не відтворюючи повністю всю виставу. Такий підхід дозволяє гнучко поєднувати традиційні елементи з сучасними формами подачі, зберігаючи автентичність та адаптуючи матеріал до конкретної аудиторії.

2. Театралізовані дійства у повному обсязі.

Повне виконання вистави або дійства дозволяє створити цілісну, змістовну та емоційно насичену подію. Інсценізація великого весільного обряду, релігійного свята або комплексного народного дійства дозволяє глядачам поринути у атмосферу традиційної культури, побачити взаємозв'язок між окремими елементами обряду, пісні та сценічними діями. Повна постановка сприяє кращому розумінню сюжетів, символіки та культурного контексту, а також підвищує інтерактивність заходу, наприклад «Вертеп», «Стрітіння». Більшість представлених у посібнику театралізованих дійств поділені на невеликі за розмірами вистави, що мають завершину ідею.

3. Підкреслення належності елементів.

У театралізованих заходах важливо чітко позначати, кому належать пісні, приказки, обряди чи інші елементи дійства, що вже вказано у текстах. Це можна зробити через ремарки, вказівки в тексті або сценічні прийоми, щоб глядачі усвідомлювали культурний контекст та роль кожного персонажа. Наприклад, якщо персонаж виконує певну пісню чи промовляє приказку, це можна підкреслити спеціальними репліками або музичним оформленням, що допомагає глядачам зрозуміти, що цей елемент належить конкретному персонажу або традиції, як зразок інсценізація пісні «Ген при дорозі».

4. Інтерпретація тексту учасниками.

Театралізовані дійства передбачають творче осмислення та інтерпретацію учасниками обраного матеріалу. Метод «мінімальної інтерпретації» дозволяє передати автентичний зміст пісень, обрядів чи звичаїв, одночасно додаючи власне сценічне бачення та емоційну виразність. Учасники можуть обирати, як показати поведінку персонажів, виконати пісню чи відтворити обрядові дії, зберігаючи логіку та зміст традиції. Особливо для такої інтерпретації підходить вистава – казка «Стрітання. Зустріч Зими з Весною», дійство «Водіння Кози», Вербові свята. Такий підхід розвиває творчі здібності, вчить працювати у групі і водночас поглиблює розуміння культурної спадщини.

5. Гнучкість в організації заходів.

Театралізовані дійства можна адаптувати під різні вікові категорії та формати заходів. Для дітей можна обирати короткі сцени або окремі пісні з поясненням значення обрядів, для дорослих – більш складні постановки з повною структурою дійства. При цьому важливо враховувати культурний, моральний і історичний контекст матеріалу, щоб передавати не лише естетичне враження, а й виховний ефект. Таким театралізованими дійствами можуть бути Передвесільні звичаї, обряди..., «Вербові свята. Вшанування верби» та різні співанки стосовно народних свят.

6. Активне залучення глядачів і інтерактивність.

Театралізовані дійства мають великий потенціал для інтерактивності, коли глядачі не лише спостерігають, а й беруть безпосередню участь у подіях. Наприклад, під час інсценізації весільного обряду глядачі можуть допомагати «молодцям» виконувати символічні дії, брати участь у спільному виконанні пісень або виконувати прості традиційні ритуали. Під час постановок релігійних свят або народних обрядів можна пропонувати аудиторії обирати дії персонажів, відповідати на запитання, що виникають у ході вистави, або повторювати короткі фрагменти текстів і пісень. Такий підхід показано у заході «Осінні релігійні свята», а також у інтерпретації різних обрядів як літнього циклу, так і зимового, особливо такого свята, як Масниця.

Методично це можна реалізувати через кілька прийомів. По-перше, «міні-завдання для глядачів»: короткі дії або репліки, які виконуються разом з учасниками сцени. По-друге, «обговорення на сцені»: після завершення ключового епізоду ведучий або один з персонажів ставить запитання аудиторії, що спонукає її до обговорення мотивів персонажів, значення обряду чи морального «уроку». По-третє, «колективне виконання»: спільне виконання пісень, прислів'їв або ритуальних дій дозволяє глядачам відчувати себе частиною традиції та сприяє кращому засвоєнню культурного матеріалу.

Впровадження інтерактивних елементів підвищує емоційне сприйняття, формує відчуття причетності до народної культури та активізує творчу й комунікативну діяльність глядачів і учасників.

Такі елементи методики, як поєднання ролі артистів або виконавців із глядачами, можуть ефективно застосовуватися під час інтерактивних заходів. Наприклад, у віртуальній екскурсії «Осінні релігійні свята», інсценізації окремих обрядів або театралізованому дійстві «Передвесільні звичаї», де глядачі можуть брати участь у виконанні пісень, відтворенні обрядових дій або реагувати на запитання та завдання, що пропонуються учасниками.

У представлених у посібнику виставах і екскурсіях вже показані конкретні методики поєднання учасників дійства з глядачами: спільне виконання пісень та ритуальних дій, обговорення мотивів персонажів, прийняття рішень щодо розвитку сцени або відповіді на практичні запитання, пов'язані зі змістом вистави. Це дозволяє глядачам не просто спостерігати, а ставати активними учасниками культурного процесу, взаємодіяти з матеріалом і глибше засвоювати традиційні культурні знання. У представленому посібнику подані зразки таких методик, що демонструють ефективність інтерактивного підходу та надають готові приклади для організації подібних заходів у навчальних, просвітницьких або культурних програмах.

Список використаних джерел

1. Брюховецька Л. Кіномистецтво: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Логос, 2011. 391 с.
2. Історія виникнення української вишивки. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.facebook.com/OperationalCommandSouth/posts/>
3. Маєвська Л. М. Етнокультурне виховання: методичні рекомендації до курсу «Основи етнокультурного виховання». Житомир : ЖДУ, 2007. 302 с.
4. Маєвська Л. М. Етнокультурне виховання: погляд на проблему. [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/alwumc>
5. Сєдих А. М. Вересинка. Репертуарний збірник пісень для класної і позакласної роботи учнів середніх шкіл. Донецьк :ТОВ «Лебідь». 2006 48 с.
6. Театр. [Електронний ресурс]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Театр>
7. Українська вишивка : хрестоматія / Уклад. Осіпенко Наталія Сергіївна. Умань : АЛМІ, 2019. 118 с.
8. Шоробура І. М., Врода Л. А. Формування етнокультурного виховного середовища для творчої самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва. *Актуальні питання мистецької педагогіки: зб. наук. пр.* Хмельницький, 2018. Вип. 7. С. 78–84. URL: <https://surl.lu/pipnlp>

Додаток 1.

Пісня «Ой прекрасна в нас земля» [5, с. 6].

ОЙ, ПРЕКРАСНА В НАС ЗЕМЛЯ

Слова і музика Аделіни СЕДИХ

Не поспішаючи. З душею

Ой, пре_крас_на в нас зем_ля, кра_си_ві_шо_ї не
ма_є. Ся_ють в не_бі зо_рі, не_бе_са про_
зо_рі. Ся_ють в не_бі зо_рі, не_бе_са про_зо_рі.

Ой, прекрасна в нас земля,
Красивішої не має.
Сяють в небі зорі,
Небеса прозорі.

Осінь щедра, золота
До нас в гості завітала.
Свято в школі нині
Щедрий господині.

Пісня лине у садках,
І у селах, і містах.
Пісня, мов та воля,
Вам всміхнеться доля.

Додаток 2.

Пісня «Святкова» [5, с. 17].

СВЯТКОВА

Слова і музика Аделіни СЕДИХ

Жваво

Ой свя_ та на се_ лі - па_ руб_ ки гу_ ля_ ють,
до дів_ чат мо_ ло_ дих сло_ во про_ мов_ ля_ ють:
«Ой дів_ ча_ та, ви га_ дай_ те, до_ лень_ ку сво_ ю зна_ вай_ те,
в до_ лі щас_ тя ви про_ сі_ те, та й до ха_ ти за_ хо_ ді_ те».

Ой свята на селі -
Парубки гуляють,
До дівчат молодих
Слово промовляють:

«Ой дівчата, ви гадайте
Доленьку свою знавайте,
В долі щастя ви просіте,
Та й до хати заходіте».

Місяць ясний
По вулиці ходить,
А дівчата молодії
Пісню та й заводять.

Зіроньки на небі сяють
Нашу долю прославляють.
Щастя долі ми бажаєм,
Всіх гарненько привітаєм.

Додаток 3.

Пісня «Весіннє прибирання» [5, с. 31].

ВЕСНЯНЕ ПРИБИРАННЯ

Слова Яна Бжехви

Музика Аделіни СЕДИХ

Рухливо

Вес_ на у квіт_ ні вста_ ла з ран_ ня - а_
ві_ те_ рець при_ біг по_ спіш_ но, здух_
ну поч_ ні_ мо при_ би_ ра_ ня. Піш_ ла во_ на в лі_
нув все лис_ тяч_ ко то_ ріш_ не, з у_ сіх до_ рі_ жок
си й сад_ ки, за_ гля_ ну_ ла в у_ сі кут_ ки. Тут
і сте_ жок по_ ви_ мі_ тав бруд_
ний сні_ жок. Ле_ ле_ ка в не_ бі по_ бу_ ва_ ла,
ве_ сел_ ку там на_ ма_ лю_ ва_ ла, а жай_ во_ рон_ ки й жу_ рав_
лі вже сі_ ють кві_ ти по зем_ лі. Ле_ ле_ ка в не_ бі по_ бу_
ва_ ла, ве_ сел_ ку там на_ ма_ лю_ ва_ ла - // лі. Лі_

Весна у квітні встала зрання -
Ану почнімо прибирання.
Пішла вона в ліси й садки,
Заглянула в усі кутки.

Тут вітерець пробіг поспішно,
Здмухнув все листячко торішнє,
З усіх доріжок і стежок.

Приспів:

Лелека в небі побувала,
Веселку там намалювала -
А жайваронки й журавлі
Вже сіють квіти на землі.

Лісовички узявши щітку,
Росою землю миють швидко.
А хмари в небі пливучи
Готують для миття дощі.

Дрібні хмаринки враз надбігли
І так протерти сонце встигли,
Що аж дивуються усі
Весняній сонячній красі.

Приспів.

Додаток 4
Пісня «Світання» [5, с. 33].

СВІТАННЯ

Слова і музика Аделіни СЕДИХ

Помірно

Я ди_ ву_ ю_ ся зем_ лі сві_ тан_ ням, прий_ ми но,

зем_ ле, вра_ ніш_ ні ві_ тан_ ня. Ба_ чу тво_ ю див_ ну_ ю кра_

су, ран_ ко_ ву сма_ раг_ до_ ву ро_ су. О

зем_ ле рід_ на, як ти роз_ цві_ ла,

звід_ ки ба_ га_ то так теп_ ла? По_ да_ руй нам со_ няч_ не про_

мін_ ня - сер_ ця зо_ ло_ те на_ сін_ ня.

Я дивуюся землі світанням,
Прийми но, земле, вранішні вітання.
Бачу твою дивную красу,
Ранкову смарагдову красу.

Приспів:

О земле рідна, як ти розцвіла,
Звідки багато так тепла?
Подаруй нам сонячне проміння -
Серця золоте насіння.

Полихають в небі гнівно грози,
Дарує землі дощик свої сльози.
Україна - то землі краса
Прекрасна, невинна і чиста.

Приспів.

Заклеочуть в небі білі птахи;
Вже сірий вечір, та й летять на дахи.
Пестить земля-ненька все живе,
Мрійливо вишня зацвіте.

Приспів.

Додаток 5
Пісня «Ген при дорозі» [5, с. 35].

ГЕН ПРИ ДОРОЗІ

Слова і музика Аделіни СЕДИХ

Помірно

Dm Dm⁷ G/D Gm⁶ Dm Dm Dm⁷

Ой зе_ ле_ на вер_ ба, чом ти по_ хи_

E/D Gm D⁷ Gm⁷ C⁹ A A⁷ Dm

ли_ лась? Мо_ ло_ да дів_ чи_ нонь_ ка

Швидко, грайливо

A⁷ Dm A⁷

чо_ мусь за_ жу_ ри_ лась. Ген при_ до_ ро_ зі, та че_ рез

Dm Gm C⁷ F

бал_ ку ї_ хав ко_ зак - шу_ кав На_ тал_ ку.

B^b F A⁷ Dm

Ой ру_ та - м'я_ та, а я че_ ка_ ю Гна_ та.

E^b Dm/A A⁷ Dm

За_ цві_ та чеб_ рець - у_ рветь_ ся мій пер_ пець.

Додаток 6
Фотоальбом «Шкільний театр»

Шкільний ансамбль «Україночка»

*Музично-танцювальна композиція «Моя Україна» до Дня міста
(м. Слов'янськ)*

*Музично-танцювальна композиція до 30-ї річниці Незалежності України
(м. Слов'янськ)*

Обласний фестиваль етнічних та національних культур «Мова різна – душа одна»

Вистава «Передвесільні звичаї, обряди, традиції північно-східного регіону Донбасу» (обласний етап Всеукраїнського фестивалю дитячої та художньої творчості «Єдина Родина», ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ)

Літературно-музична композиція «Вінок з куги» (Всеукраїнська історико-краєзнавча конференція учнівської молоді «Південно-східна Україна: зі стародавності в XXI століття», м. Святогірськ)

*Творча зустріч «Звичай, обряди та традиції північно-східного регіону
Донецької області» (Кам'янець-Подільський коледж культури і мистецтва)*

Тематичне свято «Осенина»

«Андріївські вечорниці. Калита»

Театралізоване дійство «Щедрий вечір. Водіння кози»

Тетралізоване дійство «Вертеп»

Свято Пресвятої Богородиці (Покрова): вірування та звичаї

Русальний тиждень «Чарівний світ мавок»

Про автора

Сєдих Аделіна Миколаївна – учителька-методистка, учителька вищої категорії, має звання «Старший вчитель», працює вчителем географії в Слов'янському закладі загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів № 5 міста Слов'янської міської ради Донецької області.

Сєдих А. М. має дві освіти: у 1991 р. закінчила Донецьке музично-педагогічне училище за фахом «Вчитель музики»; у 2000 р. – закінчила Харківський державний університет імені

В. Н. Каразіна за фахом «Викладач географії».

Членкиня спілки композиторів-аматорів Донецької області з 2007 р. Випустила збірку пісень «Вересинка» (2006 р.). Займається краєзнавством.

З 2010 р. керує учнівським гуртком «Стежинами рідного краю» на базі ЗЗСО І–ІІІ ст. № 5 м. Слов'янська.

З 2015 р. обіймає посаду керівника гуртка «Народний фольклор» при Донецькому обласному палаці дитячої та юнацької творчості.

Зі своїми вихованцями бере активну участь у міських, обласних та всеукраїнських фольклорних фестивалях, конкурсах дитячої та юнацької творчості.

Сєдих Аделіна Миколаївна

**КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ДОНБАСУ
В ГУРТКОВІЙ ТА ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ**

Навчально-методичний посібник

*Рекомендовано вченою радою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»*

Технічне редагування: А. А. Рубан

Оформлення обкладинки: <https://surl.li/qcnhpy>